

1. Makroekonomiskās attīstības apraksts¹

1.1. Ārējā ekonomiskā vide

Pasaules ekonomikas izaugsme ir stabilizējusies, un nākamajos gados tiek sagaidīts mērens izaugsmes tempu kāpums. 2016.gadā pasaules IKP pieaugums bija 3,0%, nedaudz mazāk nekā gadu iepriekš – 3,1%. 2017. un 2018.gadā pieaugums palielināsies attiecīgi līdz 3,4% un 3,6%. Izaugsme, atskaitot Eiropas Savienības valstis, pasaulē ir tikai par 0,2% punktiem augstāka, proti, 3,2% 2016.gadā, un prognozējot to 2017. un 2018.gadam attiecīgi – 3,7% un 3,9%. IKP pieaugums rada pieprasījumu pēc izejvielām, kas savukārt īpaši stimulē attīstības valstu, sevišķi “BRIC” (Brazīlija, Krievija, Indija un Ķīna) valstu ekonomikas izaugsmi. Otrā lielākā pasaules ekonomika Ķīna pērn pieauga par 6,7% un turpinās nostiprināt iekšzemes pieprasījumu, saglabājot IKP izaugsmi nākamajos gados virs 6%. Lielākā mūsu kaimiņvalsts Krievija pērn piedzīvoja mazāku IKP kritumu nekā tika paredzēts – tikai par 0,2%, savukārt, Starptautiskais Valūtas fonds (turpmāk – SVF) prognozē tai izaugsmi jau 2017. un 2018.gadam 1,4% apmērā ik gadu.

Eiropas Savienības ekonomika pērn palielinājās vien par 1,9%, un tāda paša izaugsme ir gaidāma 2017. un 2018.gadā. Taču deviņpadsmit eirozonas valstīs izaugsme ir vēl mērenāka, 2015.gadā tā sasniedz 2,0%, kam seko neliels izaugsmes kritums – 2016.gadā eirozonas IKP palielinājās vien par 1,8%, 2017.gadā tiek prognozēts kāpums par 1,9%, bet 2018. gadā par 1,7%. Eiropas izaugsmi kavē aizvien zemais jaunu investīciju apjoms. Neskatoties uz to, ka Eiropas Centrālās bankas politikas rezultātā starpbanku aizdevumu likme Euribor ir negatīva, komercbankas vēl aizvien pārstrukturē savās bilancēs tos sliktos kredītus, kurus izsniedza pirms krīzes. Pašlaik Eiropas ekonomikas kāpumu balsta iekšzemes patēriņš, 2016.gadā sasniedzot straujāko palielinājumu pēdējo desmit gadu laikā. Līdz ar patēriņa kāpumu, kas rada lielāku pieprasījumu pēc precēm un pakalpojumiem, sagaidāms inflācijas pieaugums un bezdarba samazināšanās. Eirozonā inflācija no 0,2% 2016.gadā pakāpsies līdz 1,3% 2018.gadā, bet bezdarba līmenis attiecīgi saruks no 10,0% līdz 8,9%. Vēl viens eirozonas izaugsmes pīlārs, kuru faktiski nodrošina dažas valstis, proti, Vācija, Francija, Nīderlande, Dānija, ir eksports. To 2015.gadā sekmēja *euro* valūtas kursa kritums pret galveno pasaules valūtu ASV dolāru – 2015.gadā laikā tas saruka no 1,21 dolāra par *euro* līdz 1,09 dolāriem par *euro*. Pērn *euro* valūtas vērtība kritās tikai nedaudz, bet kopš šī gada sākuma tā pakāpeniski pieaug un šī gada 1.septembrī *euro* kurss jau bija sasniedzis 1,19 dolārus par *euro*, kas arī iespaido eirozonas eksportu un līdz ar to ražošanas apjomus.

Lai gan ASV Federālo Rezervju Sistēmas politikas rezultātā bāzes likme pēdējo divu gadu laikā tika palielināta no 0,5% līdz 1,25%, taču neskaidrības par turpmāko ASV politiku pēc jaunā prezidenta inaugurācijas ir kavējušas turpmāko attīstību, un tā rezultātā ASV IKP pieaugums no 2,6% 2015.gadā saruka līdz 1,6% pērn. SVF prognozes liecina, ka ASV tomēr spēs augt nedaudz straujāk gan šajā, gan nākamajā gadā, IKP abos gados palielinoties par 2,1%.

Pasaules lielāko ekonomiku attīstību sekmē arī zemais izejvielu cenu līmenis, proti, galveno izejvielu – naftas, lauksaimniecības izejvielu cenu indekss, izejvielu metālu cenu indekss ir sarukuši kopš 2011.gada jūlija. Saskaņā ar SVF datiem Izejvielu cenu indekss, kas ietver naftas, pārtikas, metālu un citu izejvielu cenas, pēdējo piecu gadu laikā ir sarucis par 42%. Izejvielu cenu kritums lielāko iespaidu atstāj uz attīstības valstīm, kuru ekonomiku pamatā ir galvenokārt izejvielu eksports, tostarp, tas attiecas uz Latvijas lielāko kaimiņvalsti Krieviju. Savukārt, Latvijas lielākajās partnervalstīs Lietuvā un Igaunijā ekonomikas izaugsme paātrināsies – Lietuvā no pērn sasniegtiem 2,3% līdz 2,9% 2017.gadā un 3,1% 2018.gadā, bet Igaunijā no pagājušā gada 1,6% līdz 2,3% 2017.gadā un 2,8% 2018.gadā.

¹ Datu avoti: Ja nav norādīts citādi – Centrālā Statistikas pārvalde (CSP) un Finanšu ministrijas prognozes

1.1. tabula. Lielāko pasaules ekonomiku IKP pieauguma tempi un prognozes, % pret iepriekšējo gadu²

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Pasaule	3,4	3,4	3,4	3,2	3,5	3,6
Attīstītās valstis	1,4	1,9	2,1	1,7	2,0	1,9
Eirozona	-0,4	0,9	2,0	1,8	1,7	1,8
ASV	2,2	2,4	2,6	1,6	2,1	2,1
Lielbritānija	1,7	3,1	2,2	1,8	1,7	1,5
Kanāda	2,0	2,5	0,9	1,5	2,5	1,9
Japāna	1,6	0,0	1,1	1,0	1,3	0,6
Attīstības valstis	5,0	4,6	4,3	4,3	4,6	4,8
Ķīna	7,7	7,3	6,9	6,7	6,7	6,4
Indija	6,9	7,2	8,0	7,1	7,2	7,7
Krievija	1,3	0,7	-2,8	-0,2	1,4	1,4

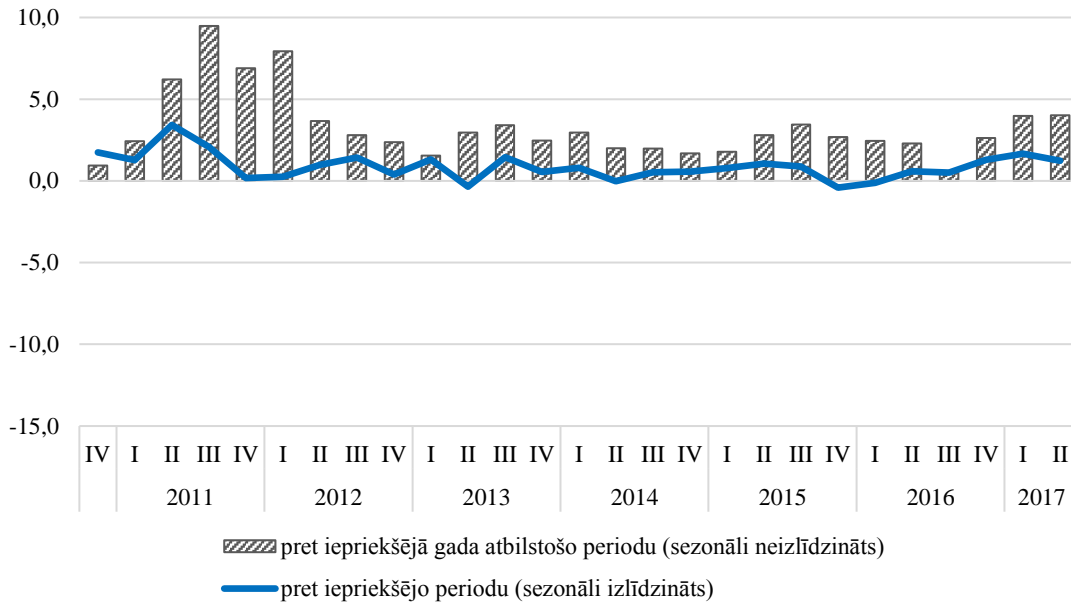
1.2. Latvijas tautsaimniecības attīstība

1.2.1. Iekšzemes kopprodukts

Pirmajos gados pēc 2008-2010.gada ekonomiskās krīzes pārvarēšanas Latvijas ekonomika uzrādīja salīdzinoši strauju izaugsmi, iekšzemes kopproduktam (turpmāk – IKP) 2011. un 2012.gadā palielinoties vidēji par 5,2%. Nākamajos četros gados izaugsme ir bijusi samērā lēna, IKP pieauguma tempiem laikā no 2013. līdz 2016.gadam svārstoties 2 līdz 2,7 procentu robežās. Zemos izaugsmes tempus sākotnēji noteica galvenokārt ārējie faktori, tajā skaitā saspīlētā ģeopolitiskā situācija reģionā un eirozonas ekonomiskās izaugsmes lēnā atjaunošanās. Savukārt 2016.gadā, kad Latvijas ekonomikas izaugsme noslīdēja līdz 2,0%, to bez ārējiem faktoriem ietekmēja arī Eiropas Savienības (ES) fondu investīciju plūsmas palēnināšanās, mainoties ES fondu plānošanas periodiem.

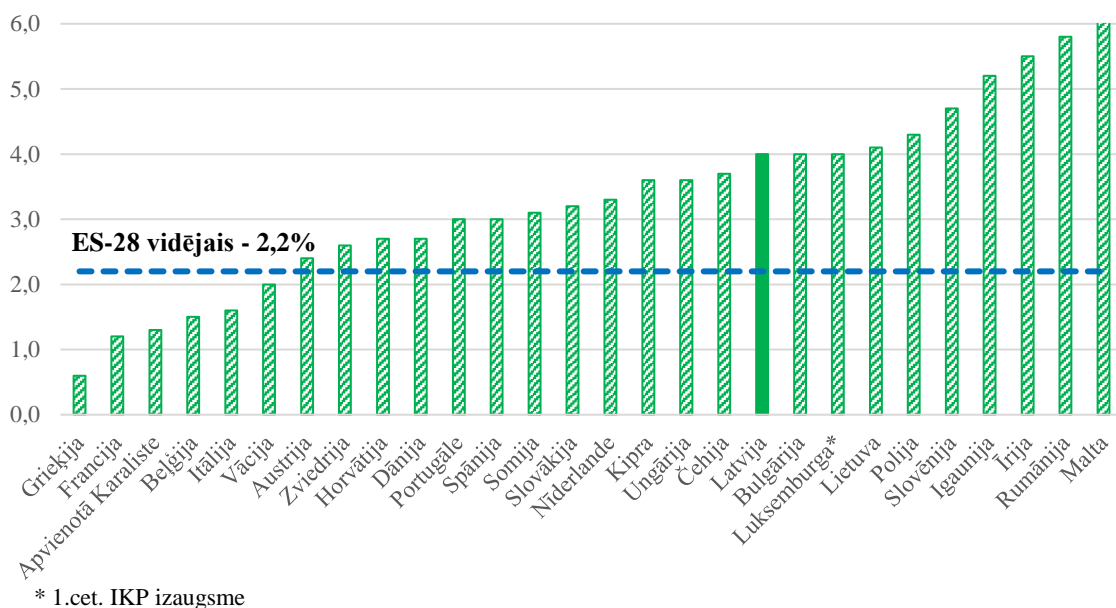
2017.gada pirmajā pusē Latvijas ekonomikas izaugsme ir būtiski paātrinājusies, ko noteica spēcīgi augošais pieprasījums ārējos tirgos, veicinot apstrādes rūpniecības kāpumu, un investīciju aktivitātes atjaunošanās Latvijā, palielinoties ES fondu līdzekļu plūsmai. 2017.gada pirmajā pusē IKP, salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgo periodu, palielinājās par 4,0%, tādu pašu 4,0% gada pieauguma tempu uzrādot gan pirmajā, gan otrajā ceturksnī (1.1.att.).

² Datu avots: SVF, *Pasaules ekonomikas apskats (World Economic Outlook Update)*, 2017.gada jūlijs.

1.1. att. IKP pieaugums pa ceturkšņiem, %

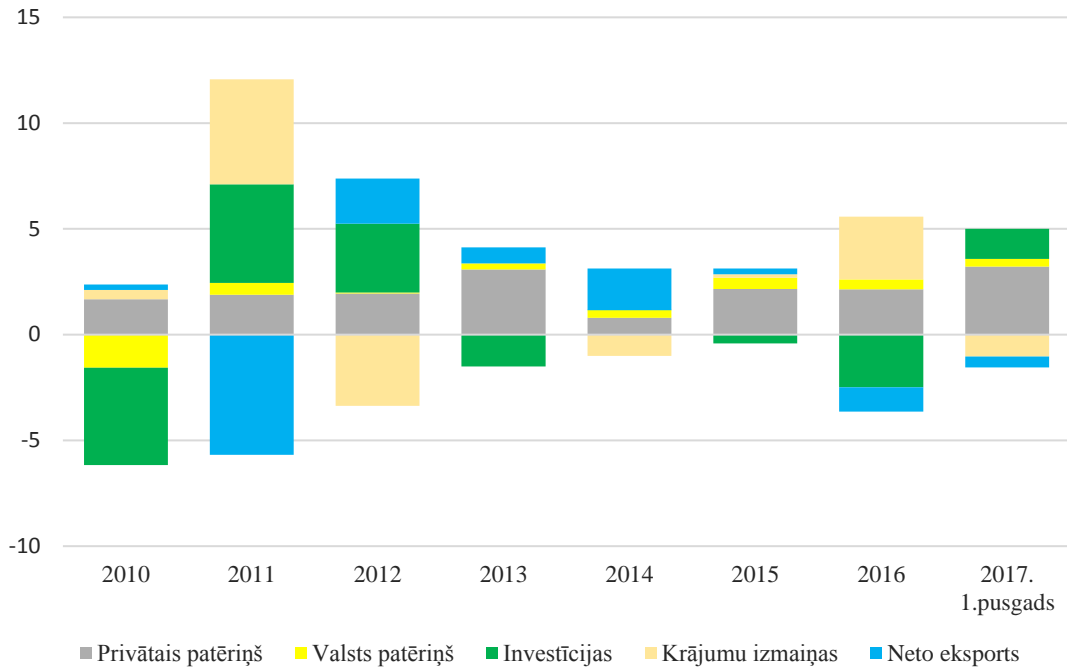
Ekonomiskās izaugsmes paātrināšanās Latvijā 2017.gadā ir cieši saistīta ar straujāku ekonomikas izaugsmi pasaulē kopumā, īpaši Eiropas Savienības valstīs un Baltijas reģionā. Kopējā ekonomikas izaugsme ES šā gada pirmajā pusē ir paātrinājusies līdz 2,2%, salīdzinot ar 1,9% pagājušā gada pirmajā pusē, un visas Baltijas valstis atkal ir starp straujāk augošajām ES (1.2.att.). IKP pieaugums Lietuvā un Igaunijā 2017.gada pirmajā pusē sasniedzis attiecīgi 4,1% un 5,2%. Labi ekonomikas pieauguma tempi 2017.gada pirmajā pusē bijuši vēl vairākās Latvijas lielākajās ārējās tirdzniecības partnervalstīs, tostarp Polijā, kur IKP audzis par 4,2%, un Zviedrijā – par 2,6%. 2017.gads arī ir pirmais gads pēc globālās ekonomiskās krīzes, kad ekonomikas izaugsme ir reģistrēta pilnīgi visās Eiropas Savienības valstīs.

1.2. att. IKP gada izmaiņas ES valstīs 2017.gada pirmajā pusgadā, %³

³ Datu avots: ES statistikas birojs Eurostat

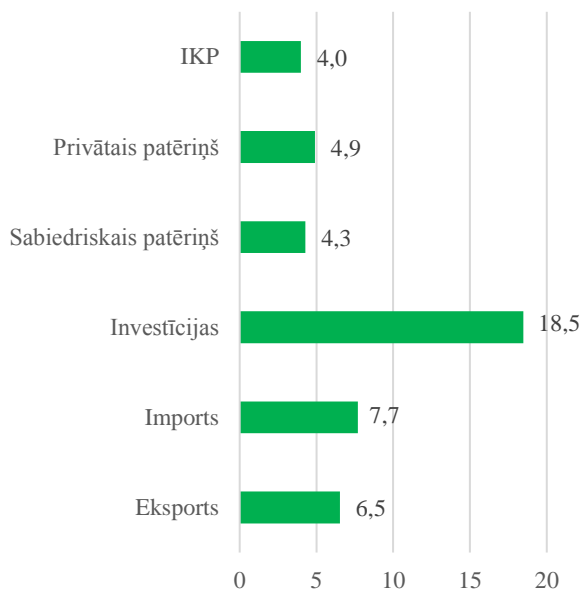
IKP analīze no izlietojuma puses (1.3.att.) parāda, ka ekonomikas izaugsme 2017.gadā ir kļuvusi sabalansētāka, un līdzās privātajam patēriņam būtisku devumu izaugsme šogad ir nodrošinājušas investīcijas. Tāpat lielāks pozitīvais devums ir bijis arī preču un pakalpojumu eksporta pieaugumam, tomēr straujāk palielinoties arī importam, neto eksporta devums joprojām bijis negatīvs.

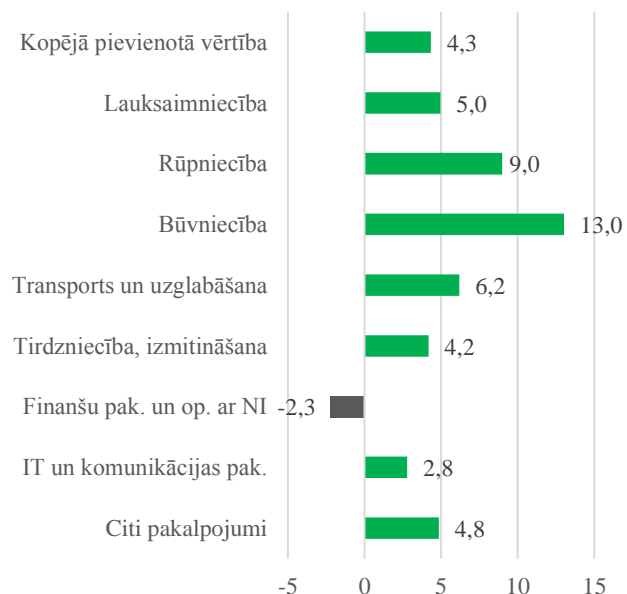
1.3. att. Izlietojuma puses komponentu devumi Latvijas ekonomikas izaugsme, procentpunkti

Privātais patēriņš 2017.gada pirmajā pusē, salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo laika posmu, ir palielinājies par 4,9% (1.4.att.), joprojām nodrošinot nozīmīgāko devumu Latvijas ekonomiskās izaugsmes pieaugumā šā gada pirmajos divos ceturkšņos.

Nozīmīgs devums IKP pieaugumā šogad bijis arī investīcijām, kas pēc stagnācijas iepriekšējos gados un 11,7% krituma 2016.gadā, šā gada pirmajā pusē pieaugušas par 18,5%. Investīciju kāpumu veicinājusi gan ģeopolitiskās situācijas stabilizēšanās reģionā, gan straujāka ES fondu līdzekļu ieplūšana ekonomikā, kur valsts izdevumi investīcijām faktiskajās cenās šā gada pirmajā pusē palielinājušies par 48,7%. Sabiedriskais patēriņš 2017.gada pirmajā pusē, salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgo periodu, palielinājās par 4,3%, tāpat uzrādot nedaudz straujāku kāpumu nekā 2016.gadā, kad tas bija audzis par 2,7%.

1.4. att. IKP izmaiņas 2017.gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2016.gada attiecīgo laika periodu, %

1.5. att. Pievienotās vērtības izmaiņas tautsaimniecības nozarēs 2017.gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2016.gada attiecīgo laika periodu, %

Preču un pakalpojumu eksports 2017.gada pirmajā pusē salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo laika posmu palielinājies par 6,5%, kas tāpat ir būtiski straujāks kāpums nekā 2016.gadā, kad eksports bija palielinājies vien par 2,8%. 2017.gada pirmajā pusē nedaudz straujāk audzis preču eksports, tam faktiskajās cenās palielinoties par 10,1% līdz 5,4 miljardiem *euro*, kamēr pakalpojumu eksports audzis par 5,1% līdz 2,3 miljardiem *euro*. Preču eksporta pieaugumā visbūtiskākais devums šogad ir pārtikas un lauksaimniecības precēm, kā arī metālu un metālu izstrādājumu precēm, kamēr pakalpojumu eksportā visvairāk audzis transporta, būvniecības un telesakaru pakalpojumu eksports, bet finanšu pakalpojumu eksports ir samazinājies.

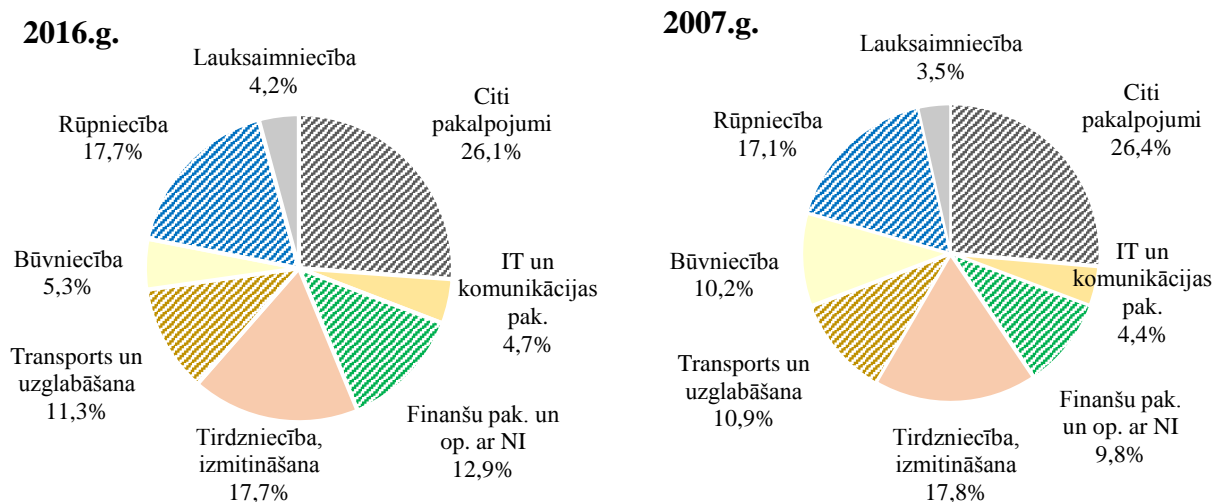
Vienlaikus ar straujāku eksporta pieaugumu, šogad straujāk ir audzis arī preču un pakalpojumu imports. Līdz ar straujāku ekonomikas izaugsmi Latvijā, kas palielinājusi pieprasījumu gan pēc patēriņa, gan investīciju precēm, preču un pakalpojumu imports 2017.gada pirmajā pusē bijis par 7,7% lielāks nekā atbilstošajā laika posmā pirms gada. Attiecīgi preču imports faktiskajās cenās gada pirmajā pusē palielinājies par 14,2%, bet pakalpojumu imports audzis par 7,1%. Importa apjomiem palielinoties straujāk nekā eksporta apjomiem, kopējais neto eksporta devums ekonomikas izaugsmē 2017.gada pirmajā pusē ir bijis negatīvs.

IKP izaugsmes analīze tautsaimniecības nozaru griezumā parāda, ka pievienotās vērtības pieaugums š.g. pirmajā pusē ir reģistrēts praktiski visās nozarēs, izņemot vienīgi finanšu pakalpojumus (1.5.att.). Pozitīvi, ka straujus izaugsmes tempus uzrāda visas lielākās tautsaimniecības nozares, un vislielāko devumu kopējā ekonomikas izaugsmē nodrošinājusi rūpniecības nozare, kas apvieno ieguves un apstrādes rūpniecību, un elektroenerģijas apgādes nozari, un salīdzinājumā ar pagājušā gada pirmo pusi palielinājusies par 9,0%.

Nākamie lielākie devumi ekonomikas izaugsmē 2017.gada pirmajā pusē bijuši transporta un uzglabāšanas nozarei, kas salīdzinājumā ar pagājušā gada pirmo pusi augusi par 6,2%, un tirdzniecības nozarei, kas palielinājusies par 4,0%. Ļoti strauju kāpumu pēc 2016.gadā piedzīvotā krituma šogad uzrādījusi būvniecības nozare, kas salīdzinājumā ar 2016.gada pirmo pusi palielinājusies par 13,0%. Lēnāk nekā pagājušajā gadā šogad attīstījusies informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozare, kuras pievienotā vērtība salīdzinājumā ar 2016.gada pirmo

pusi palielinājusies tikai par 2,8%, bet finanšu un apdrošināšanas pakalpojumu nozarē šogad kā vienīgajā fiksēts kritums par 9,7%.

Dažādām nozarēm laikā pēc ekonomikas krīzes uzrādot atšķirīgus izaugsmes tempus, ekonomikas struktūra nozaru griezumā pēdējo desmit gadu laikā ir nedaudz mainījies, tajā skaitā samazinoties būvniecības nozares īpatsvaram, kas pirmskrīzes laikā bija sasniedzis neilgtspējīgus apmērus. Savukārt rūpniecības nozares īpatsvars šajā laikā ir pieaudzis, ko vēl papildus veicināja rūpniecības nozares sekmīgā attīstība 2016.gada laikā.

1.6. att. Pievienotās vērtības struktūras salīdzinājums pa nozaru grupām 2016. un 2007.gadā, % (2010.g. salīdzināmajās cenās)

Kopumā, Latvijas ekonomikas izaugsme 2017.gada pirmajā pusē ir bijusi spēcīgākā kopš 2012.gada sākuma, un, saglabājoties faktoriem, kas nodrošinājuši izaugsmi, tajā skaitā spēcīgam pieprasījumam ārējos tirgos un ES fondu investīciju ieplūdei, arī turpmākajos ceturkšņos un 2018.gadā ir sagaidāmi salīdzinoši augsti ekonomikas izaugsmes tempi. 2019. un 2020.gadā, kad ekonomikas izaugsmes tempi pasaulē būs stabilizējušies un ekonomiku mazāk skars ES fondu investīciju plūsmas svārstības, Latvijas ekonomikas izaugsme būs vairāk atkarīga no tās spējas palielināt produktivitāti, izmantojot pašreizējo labvēlīgo ārējo situāciju un iekšzēmē paredzētās strukturālās reformas, kā arī investīciju piesaistei labvēlīgās nodokļu izmaiņas.

1.2.2. Tautsaimniecības nozaru attīstība

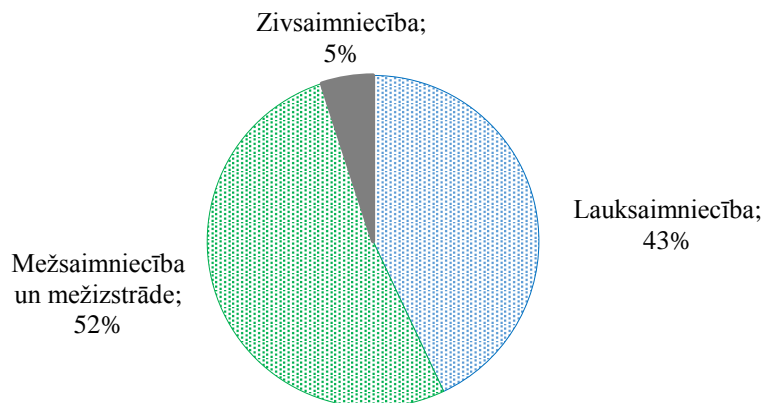
Lauksaimniecība

Latvijas tautsaimniecības nozaru struktūrā lauksaimniecība, apvienojot mežsaimniecības, lauksaimniecības (lopkopība, augkopība) un zivsaimniecības apakšnozares, pērn veidoja 4,2% no IKP pievienotās vērtības. Lauksaimniecības nozares īpatsvars IKP pievienotās vērtības struktūrā saglabājas praktiski nemainīgs jau kopš 2009.gada, pēdējo astoņu gadu laikā svārstoties 4,1% līdz 4,4% robežās.

Lauksaimniecības sektorā kopumā (ieskaitot mežsaimniecību un zivsaimniecību) nodarbināto iedzīvotāju skaita dinamika ir svārstīga, taču vispārējā tendence ir lejupejoša. Nodarbināto iedzīvotāju skaita sarukums nozarē tika fiksēts arī pērn, lauksaimniecībā strādājošo skaitam samazinoties līdz 68,7 tūkstošiem cilvēku, tādējādi veidojot 7,7% no kopējā nodarbināto iedzīvotāju skaita valstī. Un tā kā nozares pievienotās vērtības izmaiņas ir

augšupejošas, lauksaimniecības produktivitāte pakāpeniski pieaug – 2016.gadu salīdzinot ar 2008.gada līmeni, pievienotā vērtība nozarē uz nodarbināto palielinājusies uz pusi.

2016.gadā lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība kopumā uzrādīja mērenu izaugsmi, nozares pievienotajai vērtībai augot par 1,5%, salīdzinot ar 2015.gadu. Savukārt š.g. pirmajā pusē nozarē tika reģistrēti ievērojami spēcīgāks pieaugums 5,0% apmērā.

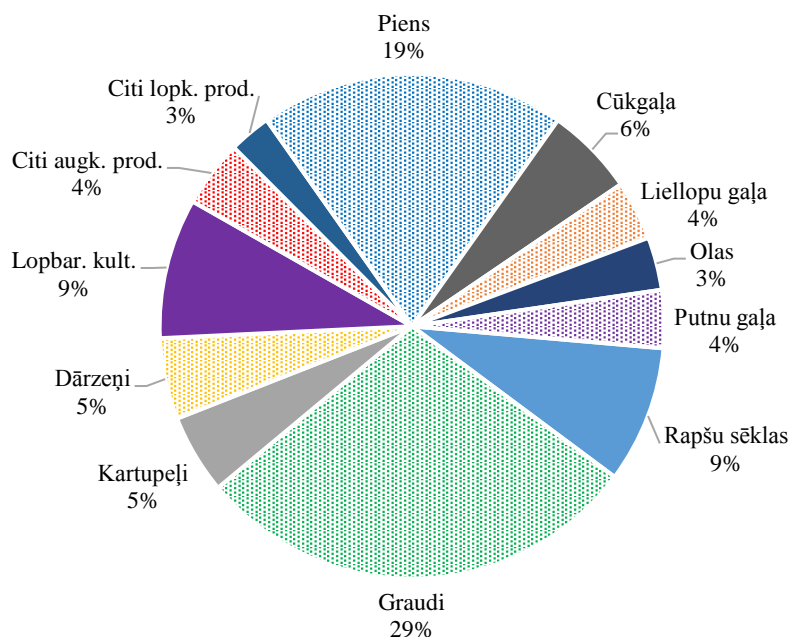

1.7. att. Lauksaimniecības nozares pievienotās vērtības struktūra 2016.gadā (%)

Lielākā lauksaimniecības apakšnozare - mežsaimniecība un mežizstrāde, kura jau kopš 2014.gada veido nedaudz vairāk kā pusi no lauksaimniecības sektora kopējās pievienotās vērtības, pērn uzrādīja pieaugumu par 2,9% salīdzinājumā ar 2015.gadu. Š.g. pirmajā pusē apakšnozares izaugsmes temps kļuva spēcīgāks, mežsaimniecības un mežizstrādes pievienotajai vērtībai gada griezumā palielinoties par 5,2%. Jāatzīmē, ka 2017.gada sākumā Latvijā bija vērojami labvēlīgi laika apstākļi mežsaimniecības darbu veikšanai, tādējādi veicinot apakšnozares izlaides apjomu pieaugumu. Tajā pašā laikā mežizstrādātājus negatīvi ietekmē tas, ka teju visu veidu kokmateriālu vidējās iepirkuma cenas jau kopš 2015.gada samazinās, nelabvēlīgi ietekmējot nozares dalībnieku ienākumus.

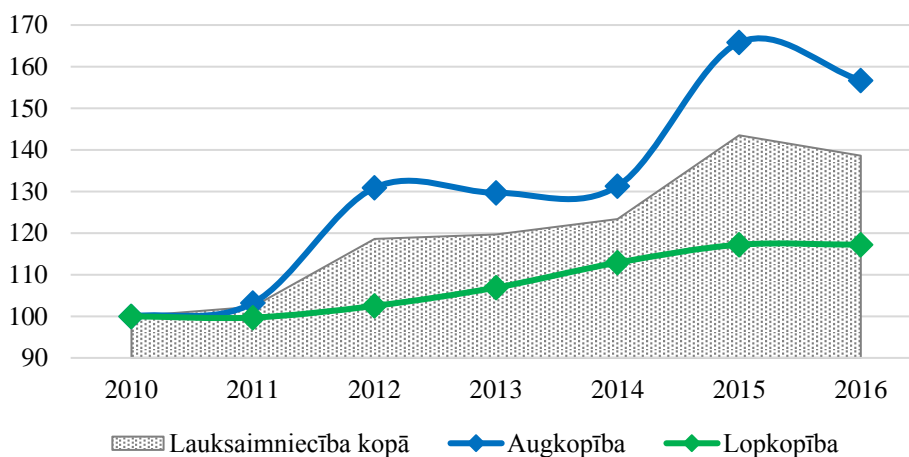
Savukārt lauksaimniecības apakšnozare, apvienojot augkopību un lopkopību, 2016.gadā uzrādīja kritumu par 3,3%, tādējādi tās īpatsvars kopējā pievienotās vērtības struktūrā samazinājās līdz 43% (viens no zemākajiem apakšnozares īpatsvaram laikā posmā no 2008. līdz 2016.gadam). Toties š.g. pirmā pusē apakšnozarei bijusi veiksmīga, uzrādot pieaugumu par 5,8% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo laika periodu.

Lauksaimniecība tradicionāli tiek iedalīta augkopībā un lopkopībā, un pērn tās veidoja attiecīgi 61% un 39% no lauksaimniecības izlaides preču vērtības. 2016.gadā augkopības īpatsvars produkcijas struktūrā nedaudz samazinājās saistībā ar graudaugu kultūru kopražas sarukumu, salīdzinot ar 2015.gada graudu rekordražu. 1.8.attēlā apskatāma 2016.gadā lauksaimniecībā saražoto preču struktūra.

1.8. att. Lauksaimniecības (augkopība un lopkopība) preču galaprodukcijas struktūra 2016.gadā (bāzes cenās)⁴, %

Dati par lauksaimniecības ražošanas apjomiem rāda, ka periodā no 2011.gada līdz 2016.gadam apakšnozarē reģistrēta spēcīga izaugsme, kas skaidrojama ar augkopības izlaides straujo kāpumu 2012. un 2015.gadā. Neskatoties uz to, ka 2016.gadā lauksaimniecībā bijis kritums, ko noteica augkopības produkcijas apjoma samazināšanās, kopējais izlaides līmenis joprojām bija salīdzinoši augsts. Savukārt lopkopības izaugsme pēdējos gados uzrādījusi stabili mērenu pieaugumu (1.9.att).

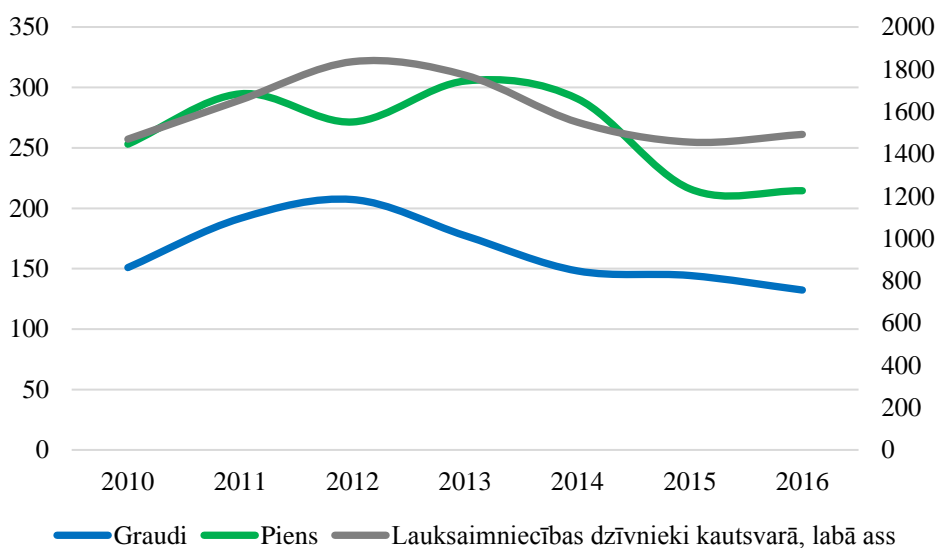
1.9. att. Lauksaimniecības produkcijas indeksi (salīdzināmajās cenās), 2010=100

Kopš 2006.gada Latvijā lauksaimniecībā izmantotās zemes platība nav būtiski mainījies. 2016.gadā lauksaimniecības vajadzībām tika izmantoti 1,9 milj. ha zemes, t.sk. aramzeme, ilggadīgie stādījumi, kā arī pļavas un ganības. Tā kā pēdējos gados augkopība ir uzrādījusi spēcīgu pieaugumu, tas liecina par ražības pieaugumu nozarē. Taču pērn augkopībā tika reģistrēts kritums par 5,5%, ko noteica vairāku augkopības kultūru ražas samazināšanās. Lielāko negatīvo ietekmi radīja graudaugu kopražas sarukums, ja to salīdzina ar 2015.gada rekordaugsto ražas apjomu. Neskatoties uz to, graudu raža pērn bijusi otrajā vēsturiski

⁴ Datu avots: Zemkopības ministrijas ziņojums "Latvijas lauksaimniecība 2017"

augstākajā līmenī. Ražas samazināšanās pērn tika reģistrēta arī rapsim un kartupeļiem. Savukārt kopējie lopkopības ražošanas apjomi 2016.gadā saglabājās iepriekšējā gada līmenī.

Tā kā graudaugu kopražas samazināšanos 2016.gadā noteica arī ražas novākšanas sezonas stiprās lietavas, kas ne tikai kavēja un sadārdzināja ražas novākšanas procesu, bet arī negatīvi ietekmēja graudu kvalitāti, tad arī to cenas samazinājās. Pērn graudu iepirkuma cenas saruka par 8,3%, kas bija ceturtais graudu iepirkuma cenu samazināšanās gads pēc kārtas. Savukārt daudz mērenāks nekā iepriekš iepirkuma cenu kritums reģistrēts pienam – tā cena 2016.gadā bija tuva 2015.gada līmenim, samazinoties vien par 0,7%. Jāatzīmē, ka pērn piena vidējās iepirkuma cenas joprojām bijušas ievērojami zemākas nekā pirms diviem gadiem un zemākās kopš 2009.gada, ko noteica Eiropas Savienībā vērojamā piena pārprodukcija, taču būtiska tendenču maiņa notiek šogad. Toties lauksaimniecības dzīvnieku produkcijas jeb gaļas iepirkuma cena pērn pēc trīs gadu pārtraukuma uzrādījusi nelielu kāpumu, salīdzinājumā ar 2015.gadu palielinoties par 2,5%.

1.10. att. Lauksaimniecības produkcijas iepirkuma cenas, euro par 1 tonnu

Pieejamie dati par lauksaimniecības darbības rezultātiem 2017.gada pirmajā pusgadā liecina par atšķirīgām tendencēm nekā tika novērotas iepriekšējā gadā. Piemēram, ja pērn pirmajā pusgadā iepirkto graudu apjoms bija būtiski palielinājies, ko noteica 2015.gada augstā graudaugu raža, (jāatzīmē, ka 2016.gadā kopumā graudu iepirkums samazinājās par 8,3%), š.g. pirmajā pusē tas ir sarucis par 41,2% 2016.gada zemākas graudaugu ražas dēļ. Turpretī graudu iepirkuma cenas beidzot ir pieaugušas – 2017.gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar attiecīgo laika periodu pērn, par 13,4%. Tajā pašā laikā prognozes par graudaugu kultūru ražas iekūlumu šogad nav pozitīvas, ko noteica stiprās un ilgstošās lietavas augusta mēnesī valsts austrumu daļā, kā rezultāta aplūda lielas lauksaimniecības zemju platības un 29 novados tika izsludināts ārkārtas stāvoklis saistībā ar plūdu radītajā sekām lauksaimniecības sektorā. Šo nepieredzēti intensīvo lietavu radītajos plūdus ir bojātas plašas lauksaimniecības augu sējumu teritorijas, kā dēļ būtiski samazināsies kopējais graudu un citu lauksaimniecības produktu raža, kā arī ražas kvalitāte. Turklāt, tā kā ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācija septembra sākumā paaugstināja šā gada pasaules graudu ražas prognozi, sagaidāms, ka graudu iepirkuma cenas gada otrajā pusē saruks, tādējādi negatīvi ietekmējot lauksaimnieku ienākumus šogad.

Kas attiecas uz lopkopības darbības rezultātiem š.g. pirmajā pusē, gan saražotā, gan iepirkta piena apjoms salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusē ir samazinājies par 0,6%. Tajā pašā laikā piena vidējā iepirkuma cena kopš 2016.gada septembra ir sākusi paaugstināties un š.g. pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada pirmo pusē ir pieaugusi pat par 48,5%, pietuvojoties cenu līmenim, kāds tika novērots pirms Krievijas piemērotā importa aizlieguma atsevišķām lauksaimniecības precēm, t.sk. piena produktiem. Cenu pieaugumu

noteica piena iepircēju no Lietuvas un Polijas aktivizēšanās, kā arī ražošanai nelabvēlīgie laikapstākļi, piemēram, Austrālijā un Jaunzēlandē, un pieprasījuma atjaunošanās no Ķīnas. Tādējādi pēc dažu gadu pauzes piena lopkopjiem Latvijā ir iespēja uzlabot finansiālos rādītājus un plānot turpmāko attīstību. Savukārt gaļas lopkopībā produkcijas ražošana š.g. pirmajā pusgadā ir nedaudz palielinājusies – par 1,4%, kamēr gaļas produkcijas iepirkuma cena pieaugusi straujāk – par 5,5%, kas norāda, ka arī šajā nozarē nākotnes attīstības perspektīvas ir labas.

Tajā pašā laikā zivsaimniecība, kas veido 5% no kopējās lauksaimniecības nozares, pērn uzrādīja spēcīgu pievienotās vērtības pieaugumu par 38,9%, tādējādi kāpinot savu īpatsvaru kopējā nozares struktūrā par procentpunktu. Šie dati sakrīt ar datiem par zivju nozveju, kuri uzrāda, ka 2016.gadā zivju nozvejas apjoms Latvijā palielinājās par 40%. Taču 2017.gada pirmajā pusē ir vērojamas pretējas zivsaimniecības attīstības tendences, zivju nozvejas apjomiem gada griezumā nedaudz samazinoties, zivsaimniecības radītā pievienotā vērtība š.g. pirmajā pusē bija par 3,1% zemāka nekā pērnā gada pirmajā pusē.

Kopumā šis gads lauksaimniecībā ir atšķirīga pa apakšnozarēm. Augkopību šogad negatīvi ietekmēs graudu ražas kvalitātes un apjomu kritums, kā arī diezgan būtiska kviešu cenu samazināšanās. Piena un gaļas lopkopībā savukārt šis gads varētu būt veiksmīgāks, ko noteiks augošās produkcijas iepirkuma cenas. Tāpat sagaidāms, ka arī mežsaimniecībā un mežizstrādē šis gads varētu noslēgties ar pieaugumu, jo pieprasījums pēc mežizstrādes produktiem saglabājas stabils. Tāpēc kopumā lauksaimniecība 2017.gadā varētu uzrādīt mērenu pievienotās vērtības pieaugumu.

Rūpniecība

Jau vairākus gadus rūpniecība ir Latvijas tautsaimniecības lielākā nozare, IKP pievienotās vērtības struktūrā 2016.gadā veidojot 17,7%. Pērn rūpniecības īpatsvars pieauga par 0,7 procentpunktiem, ko noteica apstrādes rūpniecības spēcīgā izaugsme. Apstrādes rūpniecība veido 3/4 no rūpniecībā saražotās pievienotās vērtības, savukārt pārējo rada ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde, elektroenerģijas un gāzes apgāde, kā arī ūdens apgāde⁵.

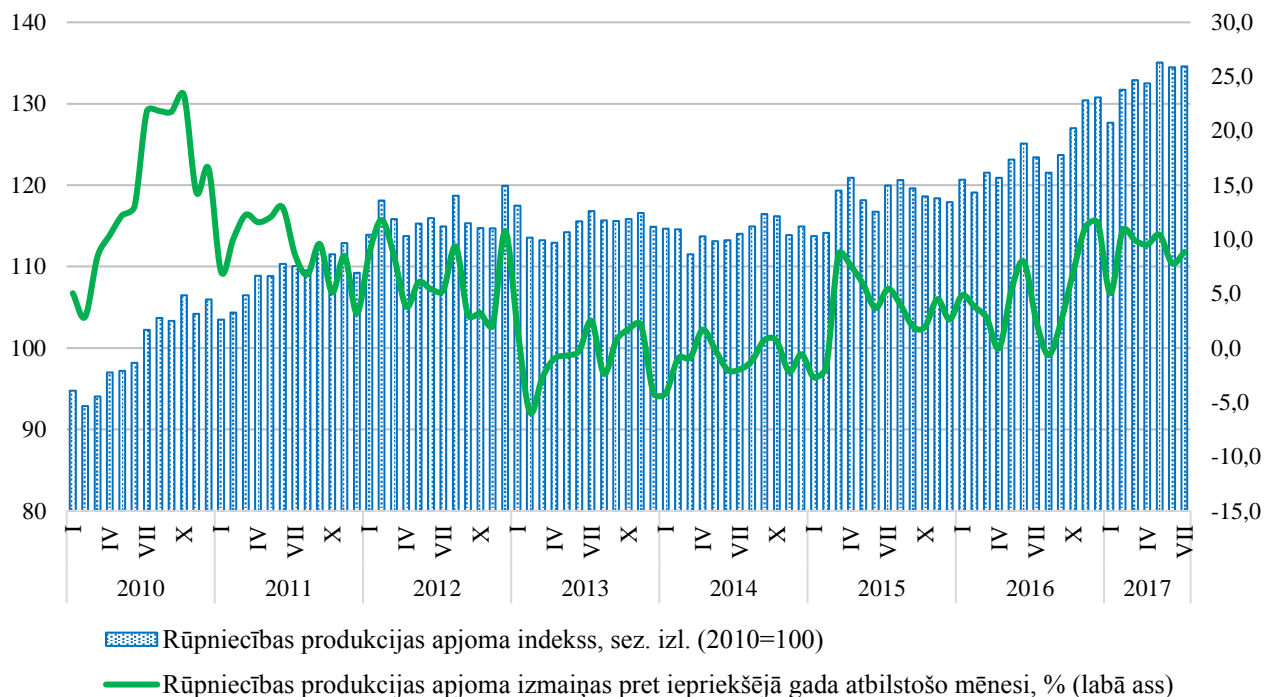
Rūpniecībai ir svarīga nozīme darba tirgū, 2016.gadā nodrošinot darba vietas 140,9 tūkst. cilvēkiem, no kuriem izteikti lielākā daļa jeb 123,5 tūkst. bija nodarbināti tieši apstrādes rūpniecībā. Kopš 2009.gada rūpniecībā nodarbināto skaits būtiski nav mainījies un ir svārstījies no 128 līdz 140 tūkst. iedzīvotāju. Pagājušajā gadā, salīdzinot ar 2015.gadu, rūpniecībā nodarbināto personu skaits pieauga par 6,1%, tādējādi nozarē pērn bija nodarbināti 15,8% no visu nodarbināto iedzīvotāju skaita valsts tautsaimniecībā. Arī rūpniecībā radītā pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto pieaug - 2016.gadu salīdzinot ar 2008.gada līmeni, pievienotā vērtība nozarē uz nodarbināto palielinājusies par 28%.

2016.gadā rūpniecība uzrādīja spēcīgāko izaugsmi pēdējo četru gadu laikā, tās izlaides apjomiem palielinoties par 4,9%. Šādu izlaides pieaugumu noteica pērnā gada izaugsme apstrādes rūpniecībā, kā arī elektroenerģijas un gāzes apgādē, kamēr izlaides apjoms ieguves rūpniecībā bija tuvs iepriekšējā gada līmenim. 2016.gadā apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas apjoms bija par 5,0% augstāks nekā pirms gada, ko veicināja izaugsme vairākās apakšnozarēs, taču lielāko pozitīvo devumu nodrošināja kokrūpniecības pieaugums par 7,5%. Straujus izaugsmes tempus pērn uzrādīja arī mašīnbūve un metālapstrāde, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana, kā arī datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana. Savukārt elektroenerģija un gāzes apgāde, kas veido aptuveni piektdaļu no kopējās rūpniecības izlaides, pērn salīdzinājumā ar 2015.gadu pieauga par 6,4%, uzrādot pirmo nozares izaugsmi pēc četru

⁵ Statistikas datu nepieejamības dēļ turpmāk analizē nav iekļauta ūdens apgāde, kura IKP pievienotās vērtības struktūrā veido 0,9%.

gadu krituma perioda, ko būtiski sekmēja augstais saražotās elektroenerģijas apjoms hidroelektrostacijās.

Šogad rūpniecībā turpinās stabilas un spēcīgas izaugsmes periods, ko pamatā veicina augošais ārējais pieprasījums. 1.11.attēls parāda, ka 2017.gadā rūpniecībā tiek sasniegti vēsturiski augstākie mēneša izlaides apjomi, un š.g. septiņos mēnešos kopumā nozare sasniegusi 8,9% lielu izaugsmi.

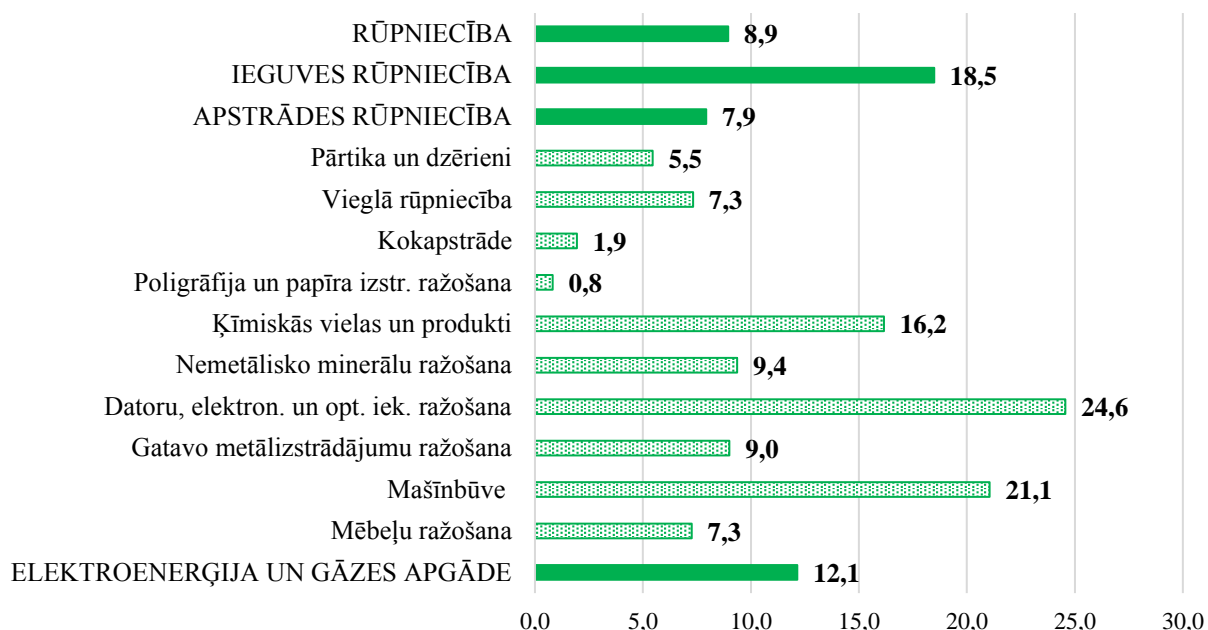

1.11. att. Rūpniecības produkcijas apjoma indekss (sezonāli izlīdzināti dati) un tā pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi (kalendāri izlīdzināti dati, %)

Rūpniecības nozaru dalījumā analīze parāda, ka š.g. septiņos mēnešos salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde ir sasniegusi apjomu pieaugumu par 18,5%. Šo nozari lielā mērā veicina būvniecības sektora aktivitāte Latvijā un no tā izrietošais pieprasījuma pieaugums pēc celtniecības materiālu izejvielām, ko iegūst karjeros.

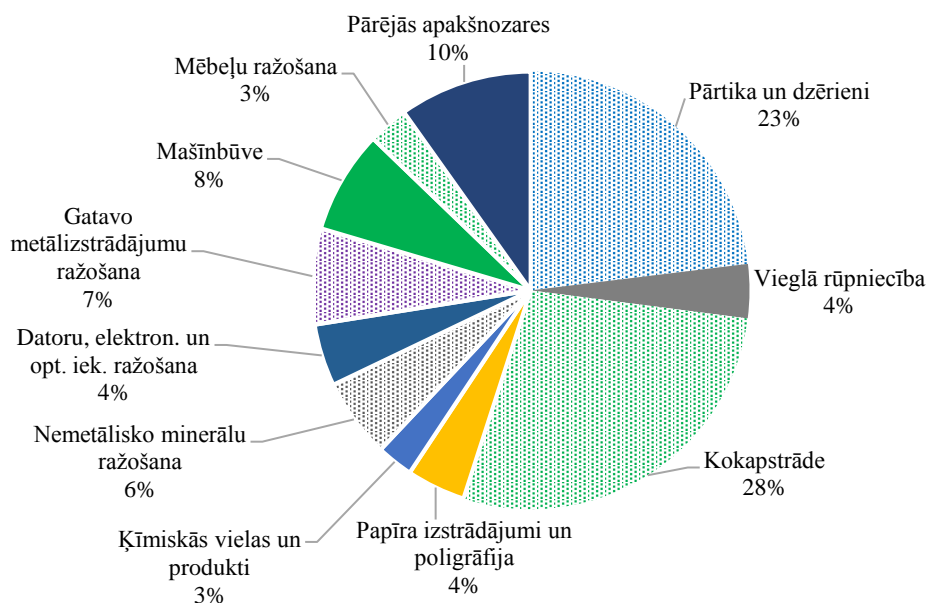
Elektroenerģijas un gāzes apgādes sektors š.g. pirmajos septiņos mēnešos pieaudzis par 12,1%. Jāatzīmē, ka elektroenerģijas ražošana lielā mērā atkarīga no laikapstākļiem, kurus nav iespējams ietekmēt, bet kas attiecīgi būtiski ietekmē ražošanas apjomu pieaugumu vai kritumu. Dati par elektroenerģijas ražošanu Latvijā rāda, ka š.g. septiņos mēnešos, salīdzinot ar attiecīgo pērnā gada periodu, būtiski ir audzis saražotās elektroenerģijas apjoms hidroelektrostacijās (+53,6%), kamēr koģenerācijas stacijās enerģijas ražošanas apjomi saruka par 4,1%. Savukārt vēja elektrostaciju ražošanas apjomi, kuri veido tikai 2% no kopējās saražotās elektroenerģijas Latvijā, palielinājās par 32,8%. Vairāk nekā puse Latvijā saražotās elektroenerģijas tiek eksportēta, un 2017.gada septiņos mēnešos eksportētās elektroenerģijas apjoms salīdzinājumā ar 2016.gada septiņiem mēnešiem ir sarucis par 36,7%. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka šogad pēc vairāku gadu pārtraukuma Latvijas elektroenerģijas eksports pārsniedz importa apjomus.

Savukārt lielākā rūpniecības nozare, apstrādes rūpniecība, š.g. septiņos mēnešos uzrādījusi 7,9% lielu izaugsmi, izlaides apjomus salīdzinot ar 2016.gada janvāra-jūlija periodu. Apstrādes rūpniecībā strauja izaugsme ir vērojama jau kopš pērnā gada septembra, ko galvenokārt nosaka labvēlīgie ārējās vides apstākļi.

1.12. att. Rūpniecības nozaru izlaides apjoma izmaiņas 2017.g. septiņos mēnešos, salīdzinot ar attiecīgo laika periodu 2016.gadā (kalendāri izlīdzināti dati,%)

Apstrādes rūpniecības izlaides struktūra (1.13.att.) parāda, ka lielākā apakšnozare 2016.gadā joprojām bijusi kokrūpniecība, kas, pateicoties spēcīgajai 2016.gada izaugsmei, pērn palielinājusi savu īpatsvaru par 1 procentpunktu, bet salīdzinājumā ar 2008.gadu apakšnozares īpatsvars ir pieaudzis par 11 procentpunktiem. Otra lielākā apakšnozare bija pārtikas produktu un dzērienu ražošana, no kā izteikti lielāko daļu jeb 20% veidoja pārtika, kas otro gadu pēc kārtas piedzīvojusi īpatsvara sarukumu, pērn - par 0,5 procentpunktiem, lai arī apakšnozares izlaides apjomi nedaudz pieauga. Citas salīdzinoši lielas apstrādes rūpniecības apakšnozares ir gatavo metālizstrādājumu un nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana. Pozitīvi, ka savu īpatsvaru ik gadu kāpina augstas pievienotās vērtības produktu ražošanas apakšnozare – datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana, ko veicina augošais ārējais pieprasījums.

1.13. att. Apstrādes rūpniecības nozaru izlaides struktūra 2016.gadā (faktiskajās cenās, %)

Šogad apstrādes rūpniecības izaugsme ir visaptveroša un š.g. septiņos mēnešos apjomu pieaugums ir reģistrēts gandrīz visās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs. Tomēr lielāko

devumu apstrādes rūpniecības kopējā izaugsmē pirmo reizi ir nodrošinājusi augsto tehnoloģiju apakšnozare - datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana, kuras izlaide š.g. septiņos mēnešos ir pieaugusi par 24,6%. Šajā apakšnozarē strauja izaugsme ir reģistrēta jau sākot ar 2010.gadu, un kopš tā laika datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi ir gandrīz seškāršojušies. Tas liecina par ievērojamu apakšnozares īpatsvara kāpumu (no 2% 2010.gadā līdz 4,6% 2016.gadā) un būtisko nozīmi apstrādes rūpniecības izaugsmes veicināšanā. Šis fakts ir vērtējams ļoti pozitīvi, jo datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana ir augstās tehnoloģijās un augsti kvalificētā darbaspēkā balstīta apakšnozare, kuras produktivitāte un konkurētspēja ir augstāka nekā citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs. Turklāt praktiski visa apakšnozares izlaide tiek eksportēta.

Savukārt otru lielāko devumu apstrādes rūpniecības izaugsmē 2017.gada septiņos mēnešos sniedza 27,2% liels pieaugums elektrisko iekārtu ražošanā. Turklāt arī citas mašīnbūvi veidojošās apakšnozares šogad attīstās ļoti labi, Tā, piemēram, automobiļu un piekabju ražošanas apjomi š.g. pirmajos septiņos mēnešos, salīdzinot ar identisku laika periodu iepriekšējā gadā, pieauguši par 17,0% un iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošanas apjomi – par 18,0%. Tāpat spēcīgu izaugsmi šogad uzrāda un nozīmīgu devumu nozares kopējā izaugsmē veido metālapstrāde, gatavo metālizstrādājumu ražošanas apjomiem š.g. janvārī-jūlijā pieaugot par 9,0%. Apmēram 80 līdz 90% no mašīnbūvē un metālapstrādē saražotās produkcijas nonāk eksportā, tādējādi arī šīs apakšnozares pozitīvi ietekmē ārējās ekonomiskās vides uzlabojumi, turklāt to apgrozījuma vērtība vietējā tirgū arī uzrāda strauju pieaugumu.

Šogad daudz spēcīgāku nekā pērn izaugsmi uzrāda pārtikas produktu ražošana. Īpaši augsti pieauguma tempi ir vērojami kopš aprīļa, tādējādi š.g. septiņos mēnešos kopumā apakšnozares izlaide bija par 4,4% augstāka nekā pirms gada. Tas liecina, ka apakšnozare ir atguvusies no iepriekšējo trīs gadu grūtībām, ko izraisīja Krievijas noteiktais importa embargo atsevišķiem lauksaimniecības un pārtikas produktiem un tā radītās sekas pārtikas produktu realizācijai citās valstīs. Tomēr, piena produktu ražošana Latvijā joprojām ir svārstīga, un kopumā septiņos mēnešos tās izlaides apjomi saruka par 2,1%. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka Latvijā ražoto piena produktu kopējais apgrozījums septiņos mēnešos ir pieaudzis par 17,4%, ko noteicis būtiskais cenu pieaugums šai produkcijai. Pārējās pārtikas produktu grupās ir reģistrēti ražošanas apjomu pieaugumi, kā arī mērenāki apgrozījuma kāpumi.

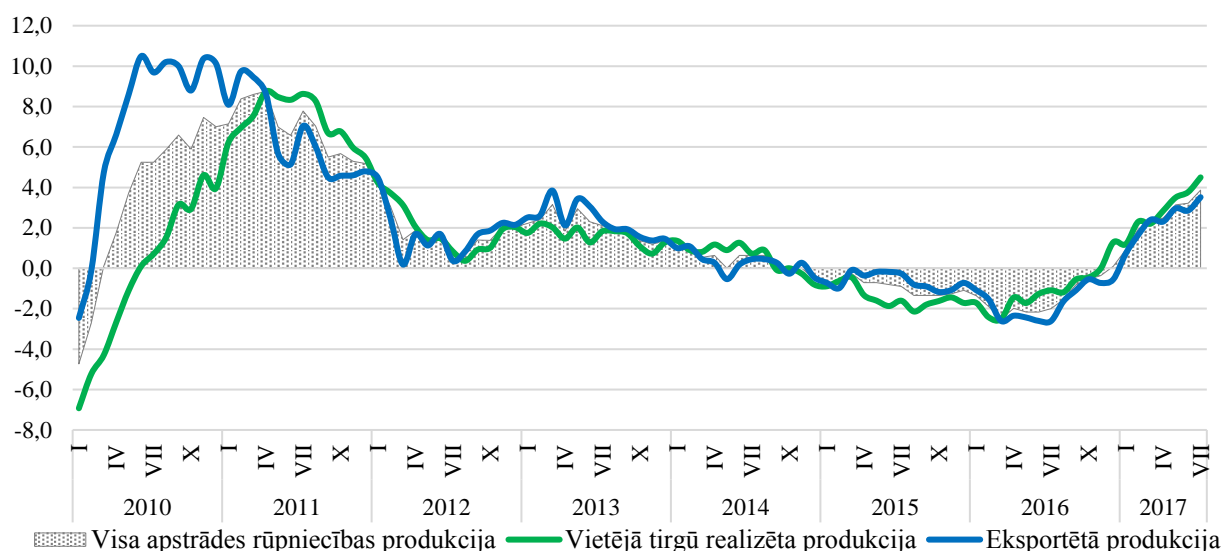
Labu pieauguma tempu š.g. septiņos mēnešos spējušas uzrādīt arī tādas apstrādes rūpniecības apakšnozares kā dzērienu ražošana, apģērbu ražošana, ķīmisko vielu un produktu ražošana, nemetālisko minerālu izstrādājumu jeb būvmateriālu ražošana, kā arī mēbeļu ražošana.

Savukārt kokrūpniecība, kuras izaugsme iepriekšējos trīs gadus bija 7-7,5% robežās, šogad uzrāda mērenāku pieaugumu. 2017.gada septiņos mēnešos kokrūpniecības izlaides apjomi bija par 1,9% augstāki nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Izaugsmes tempu palēnināšanās kokapstrādē jau bija sagaidāma, jo iepriekšējos gados šī apakšnozare, uzrādot spēcīgus pieaugumus, bija sasniegusi ļoti augstu izlaides līmeni, ko šobrīd būtiski pārsniegt ir sarežģīti. Tā kā $\frac{3}{4}$ apakšnozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta, kokrūpniecības izaugsmei svarīgs ir ārējais pieprasījums. Š.g. septiņos mēnešos kopējā koka un koka izstrādājumu eksporta vērtība palielinājās par 4,5%, ko veicināja būtisks produkcijas eksporta pieaugums uz Zviedriju, Vāciju, kā arī citām valstīm, tādējādi kompensējot koka un koka izstrādājumu eksporta kritumu uz Apvienoto Karalisti. Jāatzīmē, ka, lai arī vietējā tirgus nozīme kokapstrādes produktu realizācijā ir daudz mazāka, apakšnozares apgrozījums Latvijā š.g. septiņos mēnešos arī ir pieaudzis. Tāpat, pozitīvi vērtējams tas, ka, pateicoties iepriekšējos gados apakšnozarē veiktajām investīcijām, aizvien pieaug dziļākās pārstrādes kokrūpniecības izstrādājumu ražošana.

Ražošanas apjomu kritums 2017.gada pirmajos septiņos mēnešos reģistrēts tikai divās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs. No tām viena ir papīra un papīra izstrādājumu ražošana, kas ir salīdzinoši neliela apakšnozare un kuras izlaides apjomi septiņos mēnešos samazinājušies

par 2,6%. Tāpat, 2,0% liels izlaides kritums š.g. septiņos mēnešos reģistrēts iekārtu un ierīču remonta un uzstādīšanas apakšnozarē. Šajā apakšnozarē izaugsme nav bijusi jau kopš 2013.gada, taču jāatzīmē, ka iekārtu un ierīču remonta darbības rezultāti ir ļoti svārstīgi pa mēnešiem, jo apakšnozares izlaide lielā mērā ir atkarīga no lieliem, vienreizējiem pasūtījumiem. Tā, piemēram, 2017.gada februārī, martā un jūlijā iekārtu un ierīču remonta un uzstādīšanas apjomi uzrādīja spēcīgu pieauguma tempu, taču citos š.g. mēnešos izlaides apjomi samazinājušies.

Pēc divu gadu ilga ražotāju cenu samazinājuma šogad ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā sākušas pieaugt, un septiņu mēnešu laikā, salīdzinot ar identisku laika periodu pērnajā gadā, ir palielinājušās par 2,6% (1.14.att). Vietējā tirgū realizētās apstrādes rūpniecības produkcijas ražotāju cenu pieaugums bija spēcīgāks nekā eksportētajai produkcijai. Ražotāju cenu pieaugums nozīmē, ka apstrādes rūpniecības ražošanas process ir kļuvis dārgāks, attiecīgi, tas ražotājiem liek paaugstināt galaproduktu cenu, kas šogad Latvijā izpaužas atsevišķu preču cenu pieaugumā.

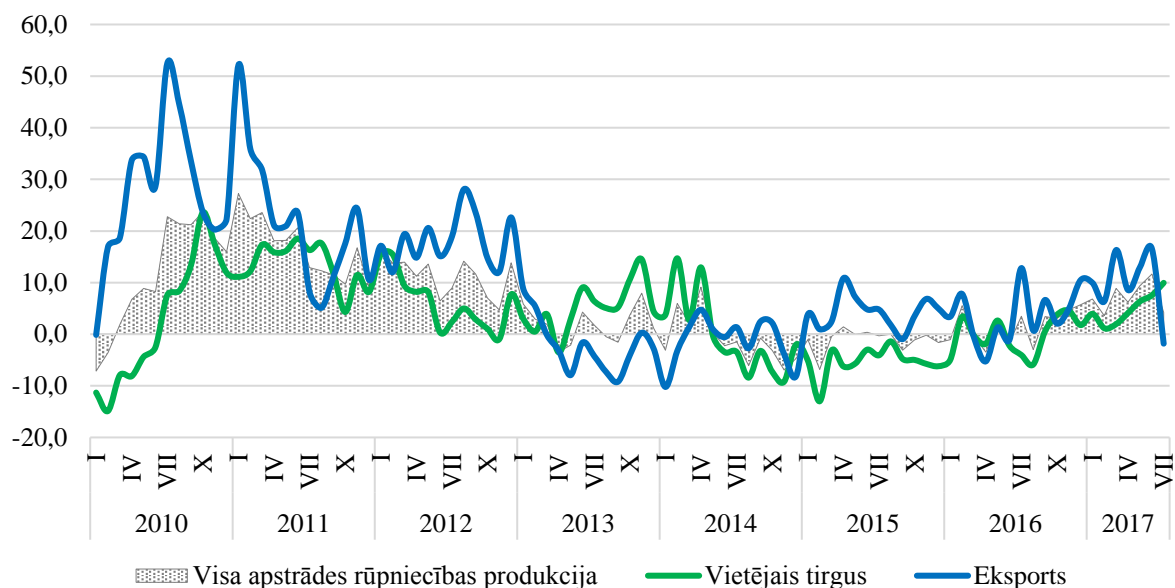

1.14. att. Apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi, %

Apakšnozaru griezumā lielākie ražotāju cenu pieaugumi š.g. septiņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo laika periodu, reģistrēti metālu ražošanā (+9,8%), pārtikas produktu ražošanā (+6,7%), poligrāfijā un ierakstu reproducēšanā (+4,8%), kā arī ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanā (+4,6%). Savukārt ražotāju cenas samazinājušās tādu produktu ražošanā kā datori, elektroniskās un optiskās iekārtas (-3,0%), dzērieni (-1,7%).

Savukārt visas apstrādes rūpniecības apakšnozares sadalot pēc tajās saražotās produkcijas izmantošanas mērķa un ilguma, lielākais cenu kāpums fiksēts īslaicīgā patēriņa preču ražošanā, 2017.gada janvāra-jūlija periodā to cenām pieaugot par 5,6%, savukārt starppatēriņa preču cenu kāpums veidoja 1,5%. Tīkmēr pārējās produkcijas cenu pārmaiņas bija maznozīmīgas.

Apstrādes rūpniecības produkcijas apgrozījuma dinamika ir pieaugoša jau kopš pērnā gada nogales, izaugsmei šogad kļūstot vēl spēcīgākai (1.15.att.). Š.g. septiņos mēnešos salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu kopumā apstrādes rūpniecības produkcijas realizācija pieauga par 7,3%. Jāatzīmē, ka apgrozījuma pieaugums nepārsniedz kopējo apstrādes rūpniecības izlaides apjomu kāpumu, tādējādi norādot, ka atsevišķās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs galaprodukcijas cenas ir pat samazinājušās. Vietējā tirgū realizētā produkcija 2017.gada septiņos mēnešos palielinājās par 5,2%, tīkmēr eksporta apgrozījums uzrādīja straujāku kāpumu – par 9,8%. Tas apliecina, ka ārējam pieprasījumam šogad ir noteicošā loma Latvijas apstrādes rūpniecības izaugsmes veicināšanā.

1.15. att. Apstrādes rūpniecības apgrozījuma pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi (kalendāri izlīdzināti dati, %)

Šis gads apstrādes rūpniecībai ir ļoti labvēlīgs, ko apstiprina arī apstrādes rūpniecības uzņēmumu aptauju rezultāti. Tā, piemēram, būtiski samazinājies ir uzņēmēju īpatsvars, kuriem ražošanas attīstībai traucē pieprasījuma trūkums, kas vēsturiski ir galvenais uzņēmējdarbības veikšanu ierobežojošais faktors (no 44,1% 2016.gada trešajā ceturksnī līdz 36,8% š.g. trešajā ceturksnī). Tajā pašā laikā samazinājies ir to apstrādes rūpnieku īpatsvars, kuri nesaskata ierobežojumus, veicot uzņēmējdarbību. Š.g. trešajā ceturksnī 34,5% aptaujāto apstrādes rūpniecības uzņēmumu norādīja, ka biznesa procesā nesaskaras ne ar kādām grūtībām. Taču divkārt ir pieaugusi to apstrādes rūpnieku daļa, kas norāda uz darbaspēka pieejamības problēmu (15,9% š.g. trešajā ceturksnī; salīdzinājumam - pērnā gada sākumā šis rādītājs bija 7,4%). Palielinājies arī to rūpnieku īpatsvars, kuri norāda uz materiālu un/vai atbilstošo iekārtu trūkumu (12,3% - augstākais līmenis kopš 2011.gada pirmās puses). Tas liecina par ražošanas procesa modernizācijas problēmu, ko var risināt investējot jaunās iekārtās un darba mašīnās. Tam savukārt ir nepieciešami finanšu līdzekļi, ko kā uzņēmējdarbību ierobežojošo faktoru min neliels ražotāju īpatsvars – š.g. trešajā ceturksnī vien 3,5%.

Kopumā Latvijas apstrādes rūpniecības nozares uzņēmēju noskaņojums šogad uzrāda straujus uzlabojumus, konfidences indikatoram š.g. jūlijā sasniedzot augstāko līmeni laikā pēc krīzes. Turklāt ražotāju novērtējumu par pasūtījumiem, t.sk. eksportam, un par gaidāmajiem produkcijas ražošanas apjomiem turpmākajos mēnešos raksturo augšupejoša tendence. Pozitīvi, ka gan ES kopumā, gan Latvijas nozīmīgāko tirdzniecības partnervalstu patērētāju un uzņēmēju konfidence šogad būtiski uzlabojas, kas norāda uz turpmāko ārējā pieprasījuma spēcīnāšanos. Tajā pašā laikā jāsaprot, ka izlaides apjomu kāpināšanai nepieciešama papildus ražošanas jaudas, izveidojot jaunas vai paplašinot esošās ražošanas telpas, modernizējot ražošanas procesus u.tml. Tas nozīmē, ka apstrādes rūpniecības turpmākai attīstībai svarīgas ir investīcijas, taču š.g. pirmajā pusē ieguldītās nefinanšu investīcijas bija par 19,5% zemākas nekā 2016.gada pirmajā pusē. Turklāt arī pērn investīcijas apstrādes rūpniecībā saruka, tādējādi apdraudot nozares izaugsmes ilgtspēju. Tāpēc ražotājiem jārod iespējas aktīvāk investēt, piemēram, izmantojot ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā pieejamo finansējumu ieguldījumiem ražošanā. Apstiprinātās nodokļu izmaiņas ir labvēlīgas komersantiem, jo tās paredz uzņēmumu ienākuma nodokļa atcelšanu reinvestētajai peļņai, kas mudinās uzņēmējus vairāk investēt.

Jāsecina, ka šis gads Latvijas rūpniecībā kopumā ir ļoti veiksmīgs, ko apliecina augstie ražošanas apjomi un panākumi eksportā. Turklāt ir pamats uzskatīt, ka arī gada otrā puse būs

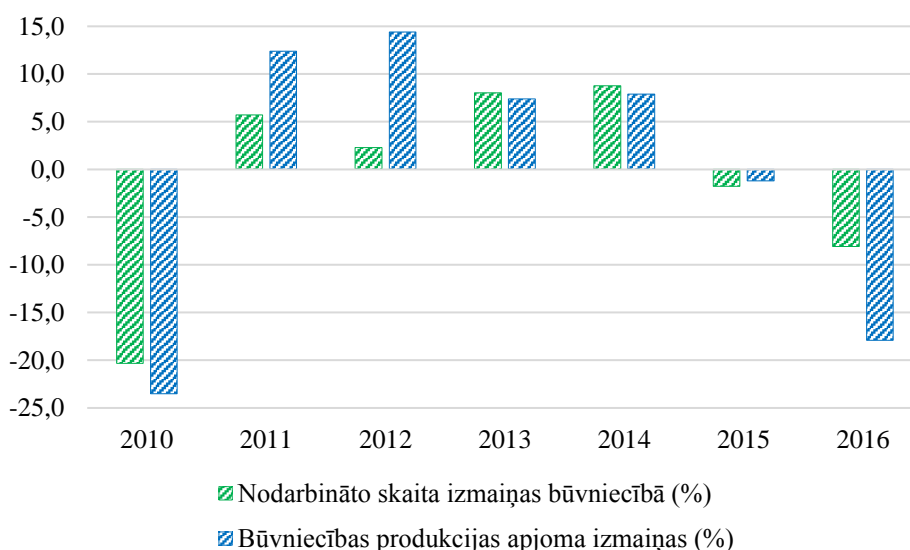
tikpat sekmīga, par ko liecina labvēlīgā situācija ārējā vidē un Latvijas apstrādes rūpnieku noskaņojuma rādītāji. Tādējādi apstrādes rūpniecība ierindosies kā viena no vadošajām Latvijas tautsaimniecības izaugsmes veicinātājām šajā gadā.

Būvniecība

Laika posmā no 2011.gada līdz 2014.gadam, kad atsākās straujš būvniecības sektora pieaugums, nozares īpatsvars kopējās IKP pievienotās vērtības struktūrā pakāpeniski palielinājās, taču tas joprojām būtiski atpalika no pirmskrīzes periodā sasniegtā īpatsvara (10,5% 2007.gadā). Tomēr aizvadītajos divos gados, kad būvniecība uzrādīja kritumu, sektora īpatsvars atkal samazinājās, tādējādi 2016.gadā veidojot 5,3% no Latvijas IKP pievienotās vērtības.

Pērn, līdz ar būvniecības sektora izlaides nozīmīgo kritumu, samazinājās arī sektorā nodarbināto iedzīvotāju skaits. 2016.gadā būvniecībā strādāja par 8,1% mazāk personu nekā gadu iepriekš, kopumā veidojot 7,4% no tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju kopskaita jeb 66,1 tūkst. cilvēku. Laika posmā no 2009.gada līdz 2016.gadam būvniecības sektorā nodarbināto iedzīvotāju skaits svārstās no 60 līdz 70 tūkstošiem, veidojot 7-8% no nodarbināto kopskaita tautsaimniecībā. Šie skaitļi būtiski atpaliek no 2007.gadā reģistrētajiem, kad būvniecībā strādāja 124 tūkst. iedzīvotāju, veidojot 11,8% īpatsvaru.

Būvniecības nozarē pastāv cieša sakarība starp nodarbināto skaita pieaugumu un nozares izaugsmi (1.16.attēls). Tas nozīmē, ka būvniecība ir darbaspēka ietilpīga nozare, kuras attīstības tendences ātri vien atspoguļojas sektora darba tirgū.

1.16. att. Nodarbināto iedzīvotāju skaita un būvniecības izlaides izmaiņas pret iepriekšējo gadu (%)

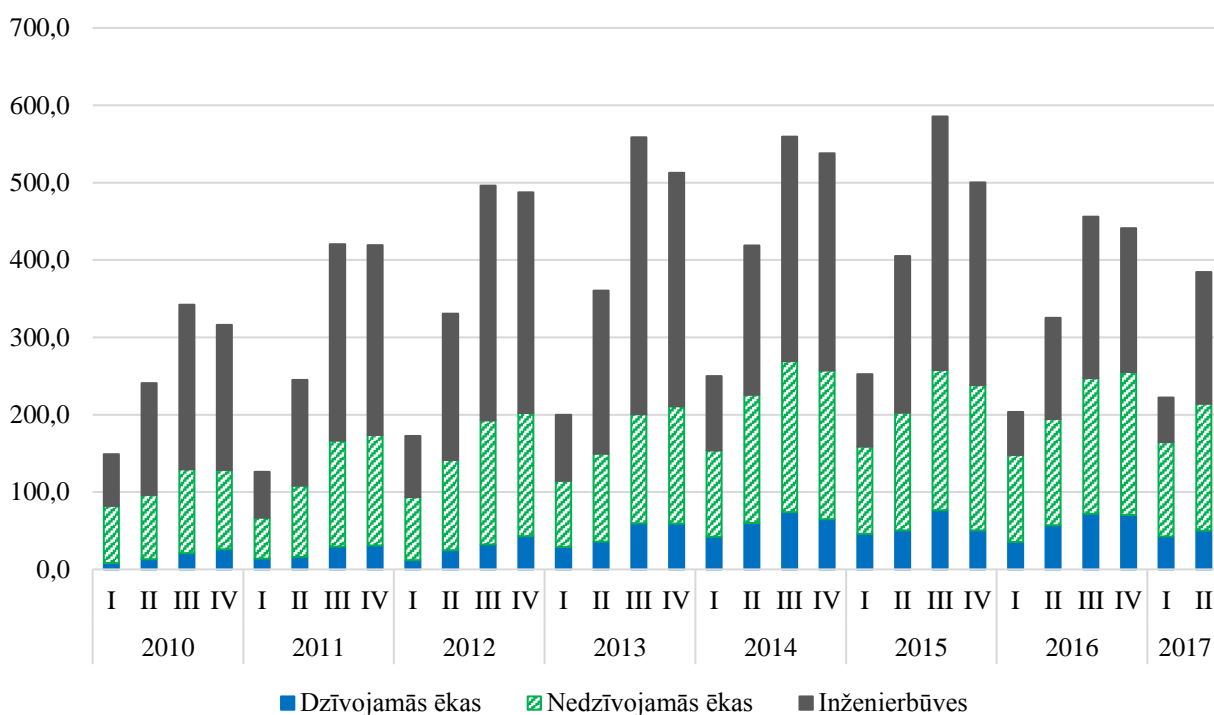
Pērn, salīdzinot ar 2015.gadu, būvniecība uzrādīja sarukumu 17,9% apmērā (salīdzināmajās cenās), ko galvenokārt noteica būtisks inženierbūvju celtniecības apjomu kritums. Tīkmēr nedzīvojamo ēku celtniecība uzrādīja daudz mērenāku samazinājumu, savukārt dzīvojamo ēku būvniecības apjomi palielinājās. Būvniecības sektora kritums 2016.gadā skaidrojams ar kavēšanos ar ES fondu investīcijām, sākoties jaunajam ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas periodam. Lielākais būvniecības apjomu kritums bija vērojams tieši inženierbūvju celtniecībā, jo ES fondu līdzekļi būvniecībā pamatā tiek novirzīti šajā segmentā.

Savukārt šogad, atjaunojoties ES fondu līdzekļu plūsmai, būvniecības attīstības tendences ir būtiski uzlabojušās, nozares izaugsmei gada izteiksmē sasniedzot 8,4% pirmajā ceturksnī un 15,9% otrajā ceturksnī. Ja pirmajā ceturksnī nozares izaugsmi noteica nedzīvojamo

ēku celtniecības apjomu kāpums, tad otrajā ceturksnī straujāko pieaugumu uzrādīja un lielāko devumu nozares izaugsmē sniedza inženierbūvju segments. 2017.gada pirmajā pusgadā kopumā būvniecības apjomi salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusi pieauga par 13,0%.

Š.g. pirmajā pusē inženierbūvju apjomi gada griezumā pieauga par 21%. 2017.gada divos ceturkšņos augstākie pieauguma tempi inženierbūvju celtniecībā tika reģistrēti sekojošos būvju veidos – ostas un dambji, vietējie cauruļvadi un kabeļu līnijas, kā arī ceļi, ielas un lidlauki. Celtniecības kritumu uzrādīja tikai rūpnieciskās ražošanas uzņēmumu komplekso būvju apjomi.

Tradicionāli inženierbūvju celtniecības apjomi ir veidojuši aptuveni pusi no kopējās būvniecības izlaides (1.17.attēls). Taču pērn, līdz ar inženierbūvju celtniecības apjomu straujo sarukumu, šīs kategorijas īpatsvars kopējā nozares izlaidē bija samazinājies, veidojot 41% no būvniecības izlaides faktiskajās cenās. Arī š.g. pirmajā pusē, neskatoties uz augstajiem izaugsmes tempiem, inženierbūvju īpatsvars vēl nav sasniedzis iepriekšējos līmeņus, taču pēc gada otrajā pusē un nākamajā gadā prognozētā kāpuma tie atkal tiks sasniegti.

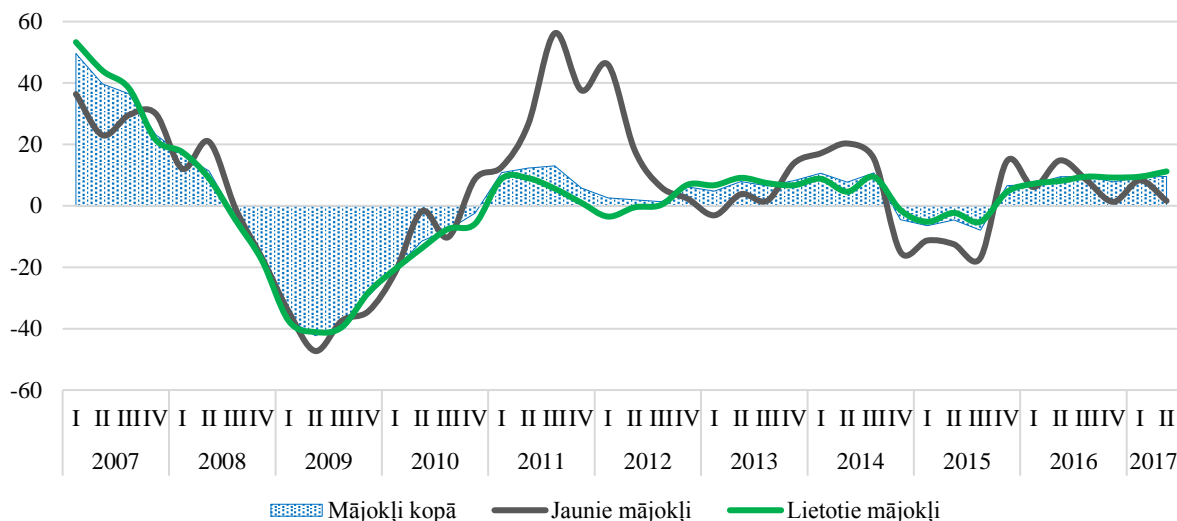

1.17. att. Būvniecības nozares izlaides apjoms un struktūra faktiskajās cenās pa ceturkšņiem, milj. euro

2017.gada pirmajā pusē nedzīvojamo ēku celtniecība bija par 12,6% augstāka nekā pirms gada. Arī šī segmenta pieaugumā zināma nozīme ir ES fondu finansējumam, jo daļa nedzīvojamo ēku ir publisko investīciju objekti. Pirmajā pusgadā kopumā starp nedzīvojamo ēku veidiem straujākie celtniecības apjomu pieaugumi fiksēti plašizklaides pasākumu ēku, lauku saimniecību nedzīvojamo ēku, rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu, skolu, universitāšu un zinātniskās pētniecības ēku, kā arī tirdzniecības ēku būvniecībā. Savukārt muzeju un bibliotēku, viesnīcu un tām līdzīga lietojuma ēku, kā arī satiksmes un sakaru ēku celtniecības apjomi gada pirmajā pusē salīdzinājumā ar 2016.gada pirmo pusgadu samazinājās.

Dzīvojamo ēku celtniecība š.g. pirmajā ceturksnī vēl uzrādīja strauju pieaugumu, kam sekoja diezgan liels kritums, kas noteica dzīvojamo ēku celtniecības apjomu samazinājumu pusgadā kopumā. Tādējādi 2017.gada pirmajā pusē, salīdzinot ar attiecīgo periodu gadu iepriekš, dzīvojamo ēku būvniecība samazinājās par 1,8%. Dzīvojamo ēku būvniecības kritumu noteica triju un vairāku dzīvokļu māju celtniecības apjomu sarukums, tikmēr viena un divu dzīvokļu māju celtniecības apjomi pieauga.

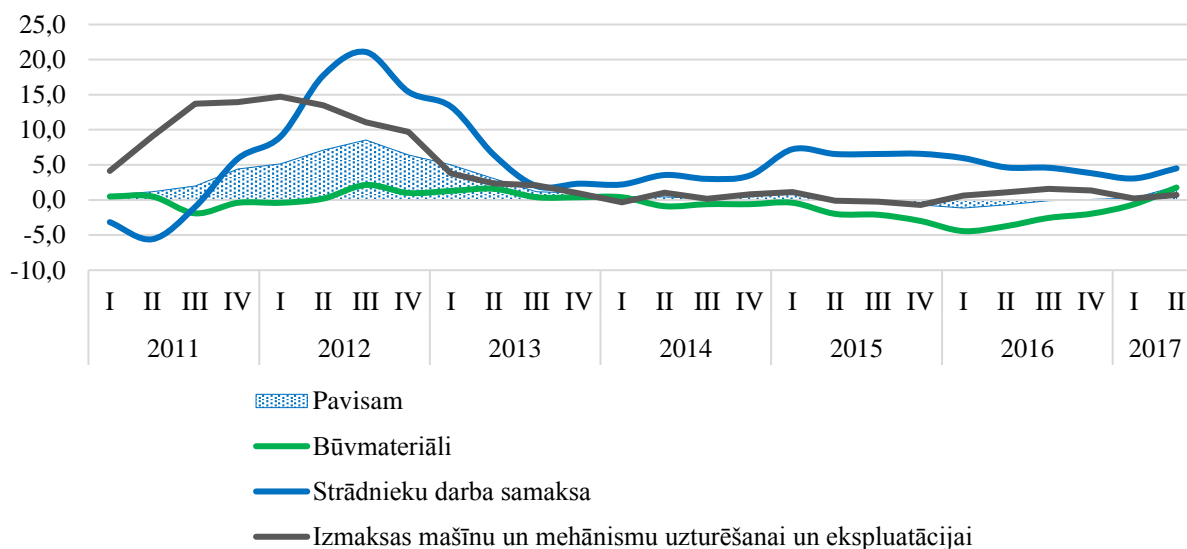
Neskatoties uz dzīvojamo ēku būvniecības kritumu gada pirmajā pusē, kopumā šajā segmentā ir vērojams aktivitātes pieaugums. Segments pakāpeniski pārorientējas uz vietējo pieprasījumu, ko apstiprina dati par hipotekāro kredītu izsniegšanu – š.g. pirmajā pusē kredīti mājokļa iegādei un remontam turpināja pieaugt un bija par 18,3% augstāki nekā pirms gada. Šī tendence savukārt izskaidro pieaugošo mājokļu cenu izmaiņu dinamiku (1.18.att.). Jāatzīmē, ka kopš pērnā gada otrās puses lietoto mājokļu cenu pieaugums ir straujāks par jauno mājokļu cenu kāpumu. Tādējādi š.g. pirmajā pusgadā vidējais cenu pieaugums jaunajiem un lietotajiem mājokļiem kopā veidoja 9,4%, salīdzinot ar pērnā gada pirmā pusgada cenām. Jāatzīmē, ka šis mājokļa cenu pieaugums ir ievērojami mērenāks nekā bija vērojams pirmskrīzes laikā, kad 2007.gadā Latvijā veidojās nekustamo īpašumu tirgus pārkaršana.

1.18. att. Mājokļu cenu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Mājokļu cenu pieaugums liecina arī par pieprasījuma kāpumu pēc dzīvojamām platībām, kas drīzumā varētu izraisīt arī piedāvājuma jeb dzīvojamo ēku būvniecības ātrāku pieaugumu. Tā, piemēram, 2017.gada pirmajā pusgadā viena dzīvokļa māju celtniecībai tika izsniegtas 1103 būvatļaujas, kas ir par 238 būvatļaujām vairāk nekā pagājušā gada attiecīgajā laika periodā.

Savukārt būvniecības izmaksas, kas ietver būvmateriālu izmaksas, strādnieku darba algu, kā arī darba mašīnu un iekārtu uzturēšanas izmaksas, kopš 2014.gada pieaugušas ļoti lēni vai atsevišķos ceturkšņos ir pat samazinājušās. Š.g. pirmajā pusgadā būvniecības izmaksas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada pirmo pusi nedaudz palielinājās, pieaugumam veidojot 1,1%. Straujāku būvniecības izmaksu pieaugumu ierobežo lēnais būvmateriālu, kā arī darba mašīnu un iekārtu uzturēšanas izmaksu kāpums, taču strādnieku darba samaksa uzrāda spēcīgāku pieaugumu. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka dara samaksas pieaugums būvniecībā gada pirmajā pusē bija uz pusi lēnāks nekā vidējās bruto darba algas kāpums tautsaimniecībā kopumā. Interesanti, ka dzīvojamo un nedzīvojamo ēku celtniecībā izmaksas pieaug straujāk – š.g. pirmajā pusē par aptuveni 1,7%, kamēr inženierbūvju celtniecībā, kas uzrāda straujāko apjomu pieaugumu, izmaksas palielinājušās tikai par 0,5%.

1.19. att. Būvniecības izmaksu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Savukārt būvniecības konfidences rādītājs, kurš raksturo nozares pārstāvju vispārējo noskaņojumu sektorā un attīstības tendences, kopš pērnā gada otrās puses uzrāda uzlabojumus, š.g. vidū jau sasniedzot augstāko līmeni pēdējo piecu gadu laikā. Tas atspoguļo gan līdzšinējo nozares izaugsmi, gan norāda uz turpmākās attīstības perspektīvām. Tādējādi būvniecība, līdz ar apstrādes rūpniecību, šogad būs viena no noteicošajām valsts ekonomiskās izaugsmes virzītājām.

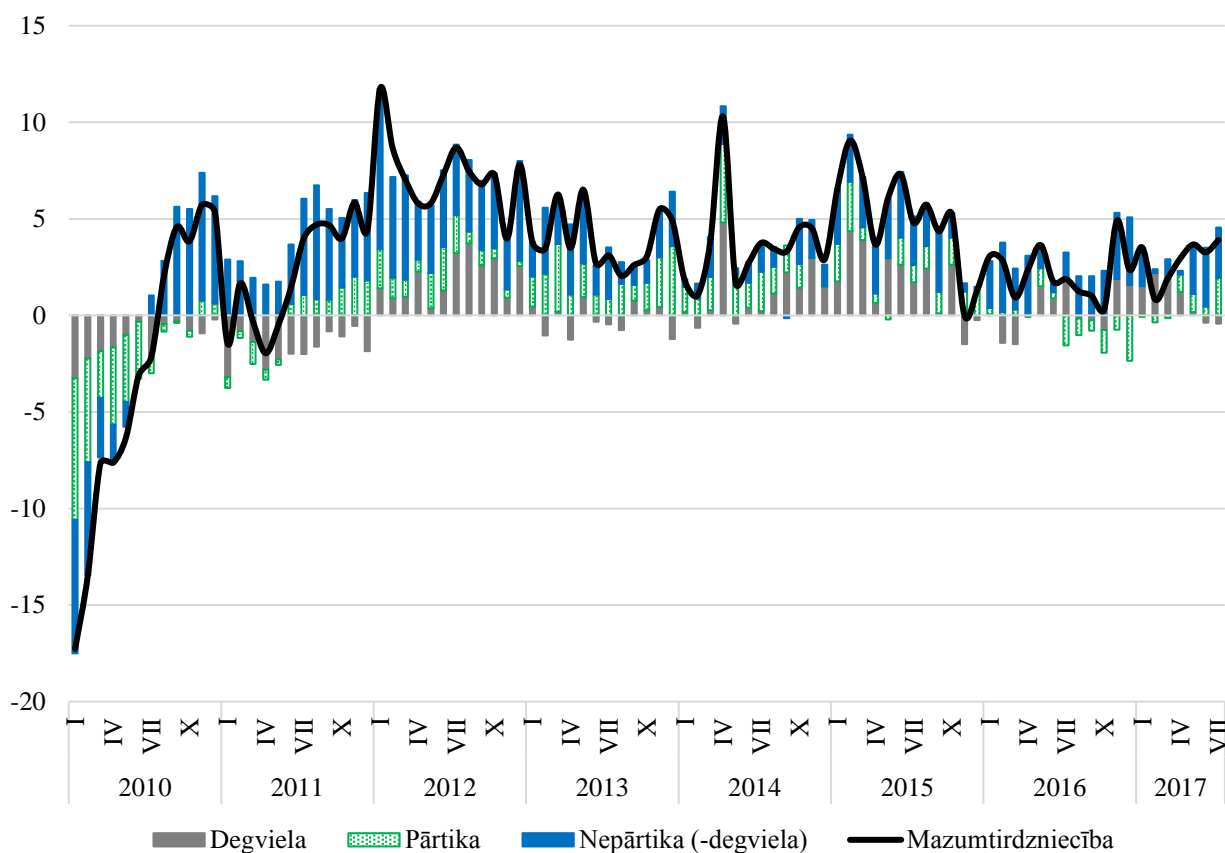
Tirdzniecība

Tirdzniecība, apvienojot mazum- un vairumtirdzniecību, kā arī automobiļu un motociklu remontu, ir viena no lielākajām Latvijas tautsaimniecības nozarēm. 2016.gadā tās daļa Latvijas IKP pievienotās vērtības struktūrā veidoja 15,6%, kas ir augstākais nozares īpatsvars kopš 2010.gada. Pērn nozarē radītā pievienotā vērtība palielinājās par 3,3%, uzrādot izaugsmi sesto gadu pēc kārtas, kas izskaidro tirdzniecības īpatsvara kāpumu Latvijas ekonomikā.

Tirdzniecības nozarē nodarbināto iedzīvotāju skaitam ir tendence samazināties, taču tas joprojām ir augsts. Ja 2008.gadā nozarē strādāja 168,6 tūkst. iedzīvotāji, tad 2016.gadā šis skaits veidoja 124,2 tūkst. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tirdzniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits pērn saruka par 3,6%, veidojot 13,9% no kopumā tautsaimniecībā nodarbinātajiem cilvēkiem, un strādājošo skaita samazinājumu lielā mērā noteikusi darba procesu automatizācija tirdzniecības vietās.

Mazumtirdzniecības apgrozījums uzrāda pieaugumu jau kopš 2011.gada. Pērn izaugsme bija mērena, uzrādot pieaugumu par 2,5%. Straujāku mazumtirdzniecības kāpumu ierobežoja tirdzniecības apjomu sarukums pārtikas veikalos, tikmēr mazumtirdzniecība nepārtikas veikalos, t.sk. auto degvielas mazumtirdzniecība, palielinājās (1.20.att). Savukārt šogad, īpaši sākot ar aprīļa mēnesi, kad kopējie mazumtirdzniecības pieauguma tempi bija augstāki par 3%, nozarē vērojams pakāpenisks aktivitātes pieaugums. Tādējādi š.g. pirmajos septiņos mēnešos kopā, salīdzinot ar 2016.gada attiecīgo laika posmu, mazumtirdzniecības apgrozījuma apjoms ir pieaudzis par 2,9%. Turklāt aprīlī atsākās mazumtirdzniecības kāpums pārtikas veikalos, septiņos mēnešos kopā izaugsmei joprojām esot lēnai un veidojot 1,3%. Tajā pašā laikā degvielas mazumtirdzniecība, gada sākumā uzrādot augstus izaugsmes tempus, pēdējos mēnešos sarūk. Tā rezultātā š.g. pirmajos septiņos mēnešos degvielas apgrozījums mazumtirdzniecībā bija par 4,4% augstāks nekā pirms gada, pārsniedzot kopējo

mazumtirdzniecības pieauguma tempu. Savukārt pārējo nepārtikas preču, izņemot degvielu, mazumtirdzniecība š.g. pirmajos septiņos mēnešos gada griezumā pieauga par 4,0%. Tādējādi nepārtikas preču mazumtirdzniecība nodrošinājusi kopējo mazumtirdzniecības izaugsmi 2017.gada janvāra-jūlija periodā.

1.20. att. Mazumtirdzniecības apgrozījuma pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi, %

Sagaidāms, ka turpmākajos 2017.gada mēnešos mazumtirdzniecības kāpums varētu kļūt spēcīgāks, ko noteiks apgrozījuma pieaugums pārtikas veikalos un citu nepārtikas preču, izņemot degvielu, tirdzniecības apjomu kāpums. Tīkmēr auto degvielas mazumtirdzniecība varētu pieaugt mēreni vai atsevišķos mēnešos pat samazināties.

Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī 2017.gadā mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugumu pozitīvi ietekmē labvēlīgā situācija darba tirgū, t.sk., darba samaksas kāpums, lai arī šogad vērojamā inflācija samazina iedzīvotāju rīcībā esošos ienākumus. Tāpat privātā patēriņa pieaugumu šogad veicina bezdarba līmeņa straujāka samazināšanās. Turklāt patērētāju konfidences rādītājs, uzrādot būtiskus uzlabojumus salīdzinājumā ar gada sākumu, šobrīd atrodas augstā līmenī. Savukārt mazumtirgotāju noskaņojums pēdējos mēnešos ir stabils, paredzot uzņēmējdarbības aktivitātes pieaugumu turpmākajos mēnešos.

Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļu un motociklu tirdzniecību, 2016.gadā salīdzinājumā ar 2015.gadu uzrādījusi izaugsmi 4,6% apmērā⁶. Starp vairumtirdzniecības kategorijām pērn straujākos pieaugumus uzrādīja vairumtirdzniecība uz līguma pamata vai par atlīdzību, kā arī lauksaimniecības izejvielu un dzīvū lopu vairumtirdzniecība. Š.g. pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar 2016.gada pirmo pusgadu vairumtirdzniecības apjomi ir pieauguši straujāk par – 12,9%. Tā, piemēram, mašīnu, iekārtu un to piederumu vairumtirdzniecība 2017.gada pirmajā pusē bija par 19,8% augstāka nekā attiecīgajā laika posmā gadu iepriekš,

⁶ Atšķirībā no mazumtirdzniecības, par kuru pieauguma tempi norādīti salīdzināmajās cenās, statistika par vairumtirdzniecību pieejama tikai faktiskajās cenās.

savukārt pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu vairumtirdzniecība gada laikā palielinājās par 7,8%. Toties samazinājās lauksaimniecības izejvielu un dzīvju lopu vairumtirdzniecība – par 6,3%.

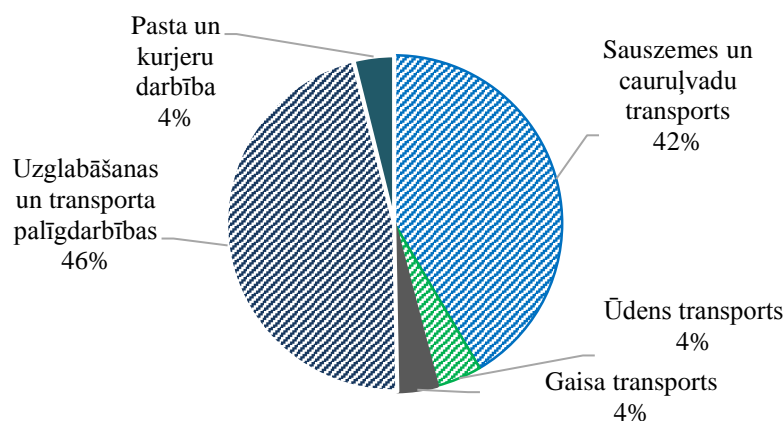
Automobiļu un motociklu tirdzniecības apjomi (gan mazumtirdzniecībā, gan vairumtirdzniecībā, gan to remonts) pieaug kopš 2010.gada. Pērn šis apjoms bija par 3,3% augstāks nekā gadu iepriekš. Savukārt 2017.gada pirmajā pusē izaugsmes temps bija straujāks, kopējiem auto un motociklu tirdzniecības apjomiem un to remontam palielinoties par 13,4%.

Ņemot vērā tirdzniecības lielo īpatsvaru Latvijas IKP pievienotās vērtības struktūrā, šis sektors, uzrādot pieaugumu, sniedz būtisku devumu valsts ekonomiskajā izaugsmē. Ir sagaidāms, ka arī turpmākajos š.g. ceturkšņos tirdzniecības sektors palielināsies, ko turpinās veicināt uzlabojumi darba tirgū un pozitīvais ekonomiskais fons valstī.

Transports

Pateicoties izdevīgajam ģeogrāfiskajam stāvoklim un labi attīstītajai tranzīta infrastruktūrai, transporta un uzglabāšanas nozarei ir būtiska loma Latvijas ekonomikā un tās īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ir viens no augstākajiem starp ES valstīm. 2016.gadā transporta nozare veidoja 11,3% no kopējās pievienotās vērtības un ir trešā lielākā Latvijas tautsaimniecības nozare pēc tirdzniecības un apstrādes rūpniecības. Pēdējo gadu laikā transporta nozares īpatsvars tautsaimniecībā nav būtiski mainījies, un 2016.gadā tajā strādāja 83,3 tūkstoši cilvēku jeb 9,3% no visiem ekonomikā nodarbinātajiem.

Nozares struktūrā lielāko daļu veido sauszemes transports un cauruļvadu transports, kur būtiska daļa ir kravu dzelzceļa un autopārvadājumiem, kā arī uzglabāšanas un transporta palīgdarbības, tajā skaitā tranzīta kravu pārkraušana ostās (1.21.att.):

1.21. att. Transporta un uzglabāšanas nozares struktūra, 2014.gads, faktiskajās cenās (%)

Neskatoties uz būtisko tranzītkravu pārvadājumu kritumu caur Latvijas ostām, 2016.gadā transporta nozarei kopumā izdevās sasniegt nelielu 0,5% pieaugumu, kur kravu apjomu kritumu ostās un dzelzceļā attiecīgi par 9,3% un 14,1% kompensēja pieaugums kravu autopārvadājumos, kā arī augošais pasažieru skaits lidostā "Rīga" un jūras pārvadājumos. Pārvadāto kravu apjoms autotransportā 2016.gadā palielinājās par 1,3%, bet pasažieru skaits lidostā "Rīga" un jūras pārvadājumos pieauga attiecīgi par 4,6% un 9,0%.

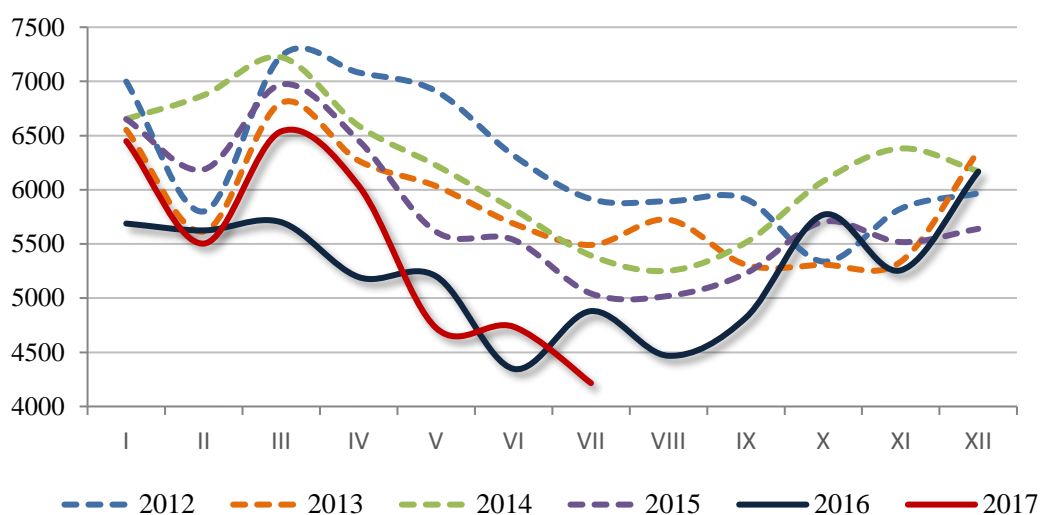
2017.gadā, uz laiku būtiski pieaugot ogļu kravu tranzītam caur Latviju, kā arī turpinoties autopārvadājumu pieaugumam, un palielinoties pasažieru skaitam lidostā un jūras ostās, transporta nozare kopumā uzrādījusi daudz spēcīgākus pieauguma tempus nekā 2016.gadā. 2017.gada pirmajā pusē nozares kopējā pievienotā vērtība, salīdzinot ar attiecīgo periodu pirms gada, palielinājās par 6,2%. Tomēr jāatzīmē, ka gada laikā izaugsmes tempi kļūst lēnāki, ko

nosaka pakāpeniska ogļu un naftas produktu tranzīta samazināšanās caur Latviju, un nozares pieauguma tempi samazinājušies no 9,4% pirmajā ceturksnī līdz 3,0% otrajā ceturksnī.

Latvijas ostās 2017.gada pirmajos septiņos mēnešos pārkrauti 38,2 miljoni tonnu kravu, kas ir par 4,3% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika posmā. Pārkrauto ogļu kravu apjoms palielinājies par 30,8% sasniedzot 11,6 miljonus tonnu, savukārt otra lielākā kravu grupa – naftas produkti – piedzīvojusi pārkraušanas apjomu kritumu, samazinoties par 14,1% līdz 10,7 miljoniem tonnu. Tajā pašā laikā spēcīgs pieaugums ir augstākas vērtības kravu – ģenerālkraavu, īpaši konteinerkraavu pārkraušanā, kur kravu apjomi salīdzinājumā ar 2016.gada septiņiem mēnešiem palielinājušies attiecīgi par 8,3% un 15,2%.

Skatoties pa atsevišķām ostām, Ventspils ostā kravu apgrozījums septiņos mēnešos palielinājies par 18,4% un Liepājas ostā – par 21,5%, bet Rīgas ostā samazinājies par 5,8%. Atšķirības ostu sniegumā saistītas galvenokārt ar dažādiem ogļu pārkraušanas apjomiem, kur Rīgas ostā mazāks ogļu kravu pieaugums nav spējis kompensēt krītošās naftas produktu kravas.

Lai gan kravu apgrozījuma pieaugums ostās 2017.gada septiņos mēnešos kopā bijis samērā spēcīgs, pieauguma tempi, ogļu kravu plūsmai pakāpeniski izsīkstot, mēnesi no mēneša ir samazinājušies, un jūlijā jau fiksēts 13,6% kritums salīdzinājumā ar 2016.gada attiecīgo mēnesi (1.22.att). Ņemot vērā Krievijas kravu pārorientācijas plānus uz savām Baltijas jūras ostām, būtiskus pieaugumus Latvijas ostās nākamo mēnešu un gadu laikā nebūtu reāli sagaidīt.

1.22. att. Kravu apgrozījums Latvijas ostās (tūkst. tonnu), pa mēnešiem

Kopumā dati par kravu apgrozījuma izmaiņām visās Baltijas jūras austrumkrasta ostās apstiprina, ka Krievija arī 2017.gadā ir turpinājusi pārorientēt kravu plūsmu uz savām Baltijas jūras ostām. Lai arī Primorskas ostā kravu apgrozījums šogad ir nedaudz samazinājies, to ar uzviju kompensējis pieaugums Ustjlugas un Sanktpēterburgas ostās. Visās Krievijas Baltijas jūras austrumkrasta ostās kopā kravu apgrozījums 2017.gada sešos mēnešos bijis par 8,1 miljonu tonnu jeb 6,9% lielāks nekā pirms gada, kamēr Baltijas valstu ostās pieaugums bijis ievērojami mazāks – par 2,0 miljoniem tonnu jeb 3,3%.

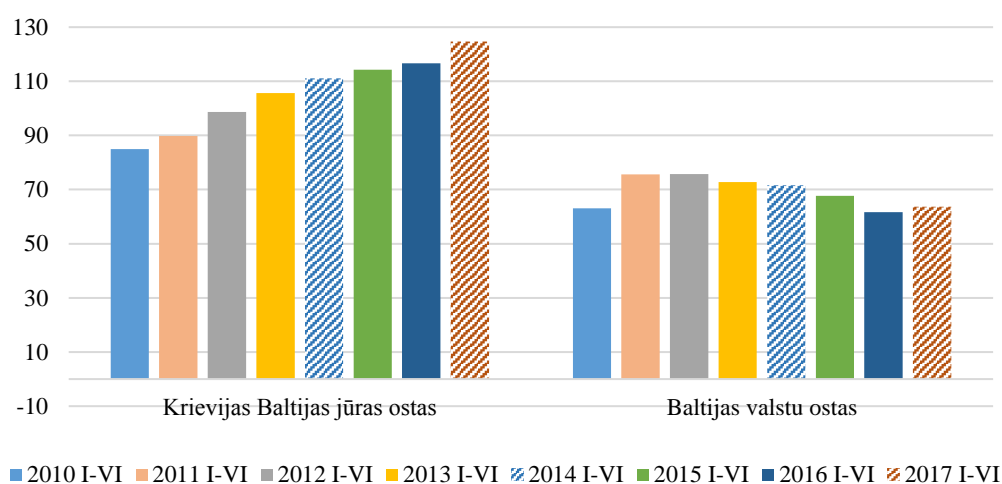
1.2. tabula. Kravu apgrozījums Baltijas jūras austrumkrasta ostās, tūkst. t⁷

Osta	2016.gada 6 mēneši	2017.gada 6 mēneši	Izmaiņas, %
Ustjlugas	44 864,3	50 941,1	+13,5
Primorska	32 503,2	31 346,5	-3,6
Sanktpēterburga	24 217,9	26 024,6	+7,5
Klaipēda	20 012,1	20 596,7	+2,9

⁷ Datu avots: Klaipēdas ostas mājas lapa, www.portofklaipeda.lt

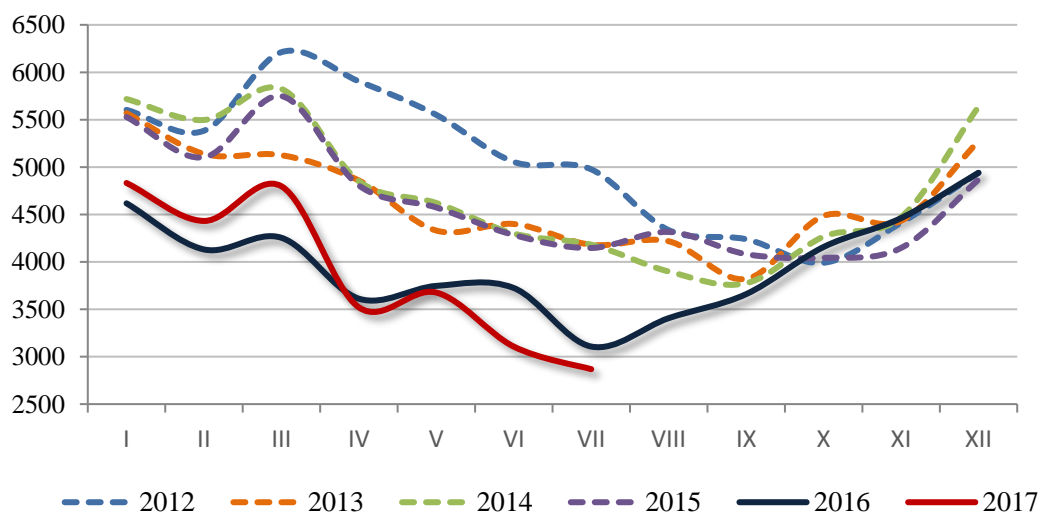
Rīga	18 265,1	17 512,2	-4,1
Ventspils	10 025,0	12 373,0	+23,4
Tallina	10 704,2	9 948,1	-7,1
Visocka	8 304,6	9 130,2	+9,9
Kaļiņingrada	6 110,6	6 601,5	+8,0
Būtiņģe	4 403,1	4 396,7	-0,1
Liepāja	2 686,0	3 272,9	+21,9
Viborga	588,2	608,1	+3,4

Kopumā pēdējo gadu laikā kopējais Krievijas Baltijas jūras ostu apgrozījums ir pastāvīgi pieaudzis, savukārt Baltijas valstu ostās kopā tas ir stabili samazinājies (1.23.att). Kopš 2011.gada kravu apgrozījums Krievijas ostās ir palielinājies kopumā par 34,9 miljoniem tonnu jeb 38,%, kamēr Baltijas valstu ostās tas ir krities par 11,9 miljoniem tonnu jeb 15,7%.

1.23. att. Kravu apgrozījums Krievijas Baltijas jūras ostās un Latvijas ostās gada pirmajos sešos mēnešos (milj. tonnu)

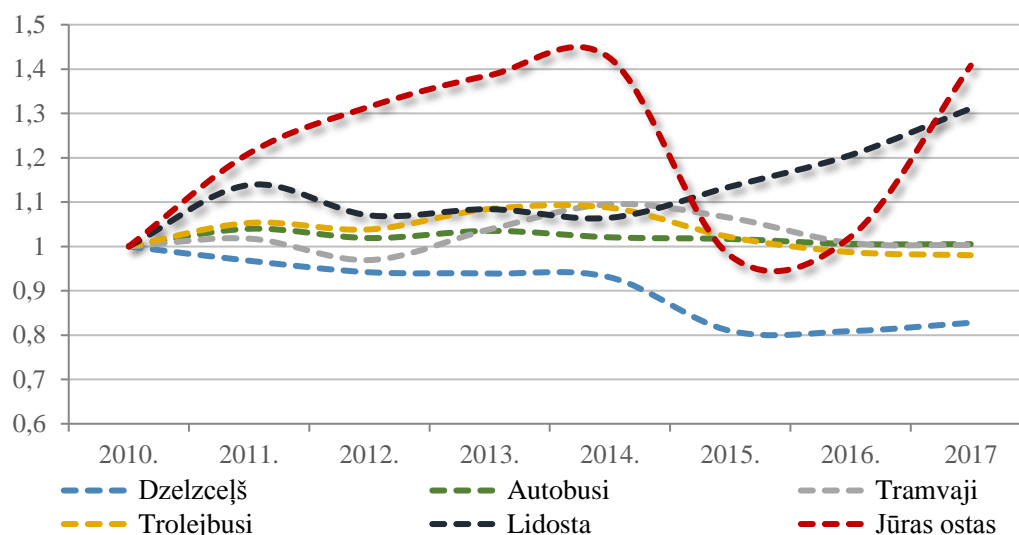
Dzelzceļa kravu pārvadājumos situācija šogad ir līdzīga kā ostās. Kopējais pārvadāto kravu apjoms septiņos mēnešos bijis par 0,1% lielāks nekā pirms gada, veidojot 27,2 miljonus tonnu, taču pieauguma tempi pa mēnešiem pakāpeniski samazinājušies un pēdējos mēnešos jau bijuši zemāki nekā attiecīgajos mēnešos pirms gada (1.24.att). Naftas produktu transportēšana uz Ventspili pa maģistrālo naftas produktu vadu gada pirmajā pusē samazinājusies par 5,6% līdz 2,3 miljoniem tonnu.

1.24. att. Pa dzelzceļu pārvadātās kravas (tūkst. tonnu), pa mēnešiem

Kravu pārvadājumos ar autotransportu šogad sasniegts pieaugums, pārvadāto kravu apjomam pirmajos divos ceturkšņos, salīdzinājumā ar 2016.gada attiecīgo periodu palielinoties par 10,3% līdz 30,9 miljoniem tonnu un kravu apgrozībai tonnkilometros – par 0,3%. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, būtiskākais kravu pārvadājumu pieaugums bijis iekšzemes satiksmē, kamēr starptautiskajos pārvadājumos kravu apjomi šogad mazliet samazinājušies.

Pasažieru pārvadājumi ar sauszemes transportu Latvijā, samazinoties iedzīvotāju skaitam, pēdējo gadu laikā lēnām, bet pastāvīgi samazinās (skat. indeksu 1.25.att.). 2016.gadā kopējais ar autobusiem, dzelzceļu un pilsētas elektrotransportu pārvadāto pasažieru skaits bija par 1,8% mazāks nekā 2015.gadā. Pasažieru skaits pagājušajā gadā bija samazinājies gan autobusu satiksmē, gan pilsētas elektrotransportā un neliels pieaugums bija sasniegts vienīgi dzelzceļā, kur pārvadāto pasažieru skaits bija par 0,9% lielāks nekā pirms gada. Līdzīga situācija saglabājas arī 2017.gadā, kad gada pirmajos sešos mēnešos kopējais pasažieru skaits sauszemes transportā samazinājies par 0,1%, un vienīgi dzelzceļa pārvadājumos fiksēts pasažieru skaita pieaugums par 2,3%. Ar autobusiem pārvadāto pasažieru skaits 2017.gada pirmajos sešos mēnešos saglabājies 2016.gada līmenī, bet tramvaju un trolejbusu pasažieru skaits samazinājies attiecīgi par 0,5% un 0,7%.

1.25. att. Pasažieru skaita indekss galvenajos transporta veidos (2010.gada 1.pusgads=1)

Ja pasažieru skaits iekšzemē turpina samazināties, starptautiskajos aviopārvadājumos un jūras satiksmē pēdējos divos gados sasniegts būtisks pasažieru skaita pieaugums, ko veicinājis augošais tūristu skaits. Lidosta „Rīga” šā gada pirmajos sešos mēnešos apkalpojusi 2,7 milj. pasažieru, kas ir par 8,7% vairāk nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Savukārt pasažieru skaits Latvijas ostās 2017.gada pirmajos sešos mēnešos palielinājies par 37,9% līdz 471,9 tūkstošiem. Pasažieru skaits lidostā stabili palielinās jau kopš 2015.gada, bet jūras pārvadājumos pieaugums sākās 2016.gadā, pēc tam, kad 2015.gadā pasažieru skaita kritumu bija izraisījusi prāmju skaita samazināšana maršrutā Rīga-Stokholma.

Nemot vērā ģeopolitisko situāciju un pašreizējās kravu un pasažieru pārvadājumu tendences, 2017.gadā kopā kravu tranzīta plūsma caur Latvijas ostām varētu būt nedaudz samazinājusies, taču transporta nozare kopumā varētu sasniegt nelielu pieaugumu, ko nodrošinātu augošie autopārvadājumi un aktīvā pasažieru satiksme lidostā un jūras ostās. Līdzīga situācija ar mērenu transporta nozares pieaugumu gaidāma arī 2018.gadā.

1.2.3. Inflācija

2016.gadā vidējā gada inflācija Latvijā saglabājās zema, veidojot 0,1%. Šī gada pirmajā pusē bija vērojams cenu kritums, bet līdz ar jūliju cenu kāpums atjaunojās, inflācijas līmenim pakāpeniski paaugstinoties un decembrī gada vidējai inflācijai sasniedzot jau 2,2%. Cenu kāpums turpinājās arī 2017.gadā, gada pirmajos astoņos mēnešos gada vidējā inflācija bija 3,1%.

Inflācijas dinamiku gan 2016.gadā, gan 2017.gada pirmajos astoņos mēnešos visbūtiskāk ietekmēja cenu svārstības pasaules izejvielu tirgos. Straujš naftas produktu cenu kritums pērnā gada sākumā būtiski samazināja degvielas, siltumenerģijas un gāzes cenu Latvijā. Taču tikpat straujš pārtikas cenu kāpums gada nogalē nedaudz kompensēja minēto ar energoresursiem saistīto preču un pakalpojumu cenu kritumu. Pārtikas un degvielas cenu kāpums turpināja paaugstināt inflācijas līmeni arī 2017.gada pirmajā pusē.

2016.gadā kopā lielāko inflāciju samazinošo ietekmi atstāja degvielas, siltumenerģijas un gāzes cenu kritums attiecīgi par 7,7%, 11,4% un 11,0%, samazinot gada vidējo inflāciju kopumā par 1,1 procentpunktu. Šo ar energoresursiem saistīto preču un pakalpojumu cenu kritumu nedaudz kompensēja straujais pārtikas cenu kāpums gada nogalē, it īpaši zivīm, pienam, eļļas produktiem, dārzeņiem un cukuram, kas bija saistīts ar pārtikas piedāvājuma un pieprasījuma apjomu līdzsvarošanas pasaules tirgos. Pārtikas preces veido lielāko īpatsvaru patēriņa grozā, proti, nedaudz vairāk par piekto daļu, tādējādi šo preču cenu kāpums nodrošināja 0,3 procentpunktu devumu patēriņa cenu kopējā pieaugumā, lai arī pārtikas cenas 2016.gadā kopumā bija tikai par 1,2% augstākas nekā iepriekšējā gadā. Līdzīgu devumu patēriņa cenu pieaugumā pērn nodrošināja alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu cenu kāpums par 3,3%.

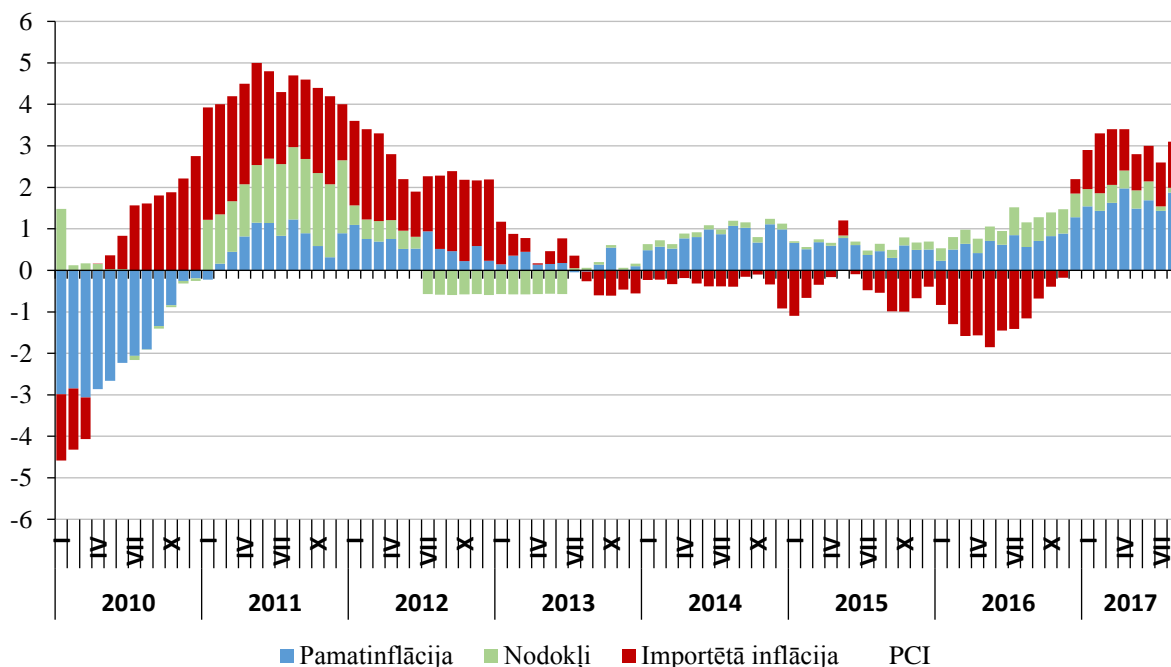
Papildus tam 2016.gadā inflāciju būtiski ietekmēja cenu pieaugums ūdensapgādes un citiem ar mājokli saistītiem pakalpojumiem, kopumā par 4,7%. Cenu kāpumu ietekmēja mājokļa apsaimniekošanas pakalpojumu sadārdzināšanās saistībā ar 21% PVN likmes piemērošanu namu apsaimniekotājiem no 2016.gada 1.jūlija. Kopumā 2016.gadā preču cenas samazinājās par 0,7%, savukārt pakalpojumu cenas bija par 2,2% augstākas nekā 2015.gadā.

2017.gada pirmajos astoņos mēnešos patēriņa cenas vidēji pieauga par 3,1% salīdzinājumā ar 2016.gada attiecīgo laika periodu. Samērā straujais cenu kāpums ir saistīts galvenokārt ar pārtikas un degvielas cenu pieaugumu. Pārtikas un bezalkoholisko dzērienu cenas gada pirmajos astoņos mēnešos bija vidēji par 6,0% augstākas nekā pirms gada, kopējo inflācijas līmeni paaugstinot par 1,4 procentpunktiem. Savukārt degvielas cenu kāpums par 9,7% inflāciju paaugstināja par 0,5 procentpunktiem. Pērn energoresursu cenu kritums pasaules tirgos visu gadu ietekmēja vidējo inflācijas līmeni pazeminošā virzienā. Savukārt, šogad vērojama pretēja situācija – naftas cenu kāpums ietekmē inflāciju jau paaugstinošā virzienā. Tā, degvielas cenas Latvijā š.g. pirmajā ceturksnī vidēji bija par 17,3% augstākas nekā pērn attiecīgajā periodā. Jēlnaftas cenai stabilizējoties, svārstību amplitūdai esot vien 46 - 55 ASV dolāru par barelu robežās, kas ir tuvu vidējai naftas cenai kopš 2016.gada maija, degvielas cenu pieaugums š.g. otrajā ceturksnī, kā arī jūlijā un augustā bija jau mazāks nekā gada sākumā. 2017.gada otrajā ceturksnī degviela bija par 7,5% dārgāka nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā, bet jūlijā un augustā kopumā degviela bija vien par 2,2% dārgāka nekā pirms gada. Lai arī naftas eksportētājvalstu organizācija OPEC š.g. maijā pagarināja lēmumu par naftas ieguves apjomu samazināšanu līdz 2018.gada martam, tas praktiski neietekmēja naftas piedāvājuma apjomu pasaules biržās, jo tajā pašā laikā ASV palielinājusi slānekļa naftas ieguves apjomu un paudusi gatavību to kāpināt vēl vairāk. Pateicoties tehnoloģiskai attīstībai, slānekļa naftas ieguves izmaksas krītas un tās ieguve ir izdevīga pat pie naftas cenas 50 ASV dolāri par barelu. Tādējādi, nav pamata uzskatīt, ka vidējā termiņā naftas cena varētu būtiski pieaugt un radīt spiedienu uz energoresursu cenām Latvijā.

Analizējot pārtikas cenu dinamiku, izmantojot ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas datus, neapstrādātās pārtikas cenu indekss pasaulē kopš šī gada sākuma nav būtiski mainījies. Taču, salīdzinot cenu indeksu ar pērnā gada attiecīgo periodu, pārtikas cenas uzrāda visai strauju kāpumu, ko galvenokārt nosaka piena produktu cenu kāpums. Tā piena produktu cenu indekss pasaulē š.g. pirmajos astoņos mēnešos pieauga par 44,3%, salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu. Tik spēcīgs kāpums ir saistīts ar sviesta un sausā piena iekšējā pieprasījuma kāpumu Eiropā un Ziemeļamerikā, tādējādi mazinot šo produktu eksporta apjomus un kopējo piedāvājumu pasaules tirgū, kas ietekmē cenu paaugstinošā virzienā. Līdzīga situācija gan ar piena produktiem, gan ar pārtikas cenām kopumā vērojama arī Latvijā. Augustā pārtikas cenas, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, samazinājās par 1,6% un, salīdzinot ar š.g. janvāri, praktiski nemainījās. Taču, salīdzinot ar pērnā gada augustu, pārtikas produktu cenas ir pieaugušas par 7,3%. Sagaidāms, ka sākot ar rudeni, pārtikas cenu pieaugums kļūs mērenāks, ko galvenokārt noteiks bāzes efekti, jo tieši pērnā gada rudenī pēc ilgstoša perioda atsācies pārtikas produktu cenu pieaugums.

2017.gadā pirmajos astoņos mēnešos starp inflāciju paaugstinošiem faktoriem bija arī būtisks atsevišķu pakalpojumu cenu kāpums. Tā, sakaru pakalpojumu cenas astoņos mēnešos palielinājās par 5,4% un apdrošināšanas pakalpojumu cenas – par 14,7%. Sakaru pakalpojumu cenu pieaugumu noteica atsevišķu mobilo sakaru operatoru tarifu pārskatīšana saistībā ar viesabonēšanas piemaksu atcelšanu ES, izlīdzinot mobilo pakalpojumu cenas starp operatoriem visā Eiropā. Savukārt, apdrošināšanas pakalpojumu cenu kāpums ir saistīts ar transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas (OCTA) cenu pieaugumu, kas tika pamatots ar apdrošināšanas polišu izmaksu straujāku pieaugumu nekā pieauga prēmiju ieņēmumi.

Tajā pašā laikā būtiskāko inflāciju pazeminošo ietekmi š.g. astoņos mēnešos atstāja apģērbu un apavu cenu kritums par 2,4%, samazinot kopējo inflācijas līmeni par 0,1 procentpunktiem. Kopumā preču cenas 2017.gada pirmajos astoņos mēnešos palielinājās par 3,0% un pakalpojumu cenas – par 3,3%.

1.26. att. Gada inflācija pēc izcelsmes avota, %

Jāatzīmē, kā līdzīga patēriņa cenu izmaiņu dinamika vērojama arī pārējās Baltijas valstīs un š.g. pirmajos astoņos mēnešos inflācija Latvijā bija 3,1%, Igaunijā 3,2% un Lietuvā 3,4%, kas pašlaik ir straujākais cenu kāpums starp visām ES dalībvalstīm. Lai arī patēriņa cenu

kāpums Latvijā šogad ir viens no straujākajiem ES, tomēr, ja izslēgtu ārējos faktoros un novērtētu pamatinflāciju, kas galvenokārt izskaidro iekšējā tirgus ekonomiskos procesus, tad inflācijas līmenis astoņos mēnešos būtu 1,6%. Salīdzinot šī gada pamatinflācijas līmeni ar pagājušo gadu, tā ir par 1 procentpunktu augstāka. Paminājamās inflācijas kāpumu noteica gan straujāks darba samaksas kāpums nekā pērn, gan bezdarba līmeņa samazinājums, gan arī ekonomikas pieauguma tempu paātrinājums kopumā, jo IKP š.g. pirmajā pusgadā bija par 4,0% augstāks nekā pērnā gada attiecīgajā periodā.

Sprīžot pēc Eiropas Komisijas datiem, atsevišķi patērētāju noskaņojuma rādītāji š.g. pirmajā pusgadā būtiski uzlabojās, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kā piemēram, ģimenes materiālā (finanšu) stāvokļa novērtējums, kā arī tautsaimniecības ekonomiskās situācijas kopējais vērtējums. Tajā pašā laikā, šogad ievērojami pieauga arī inflācijas gaidas, un pēdējie dati par augustu liecina, ka tā turpina palielināties. Visticamāk, patēriņu cenu gaidu kāpumu pēdējos mēnešos var izskaidrot ar mājāsaimniecības reakciju uz būtiski augošām sviesta cenām, kas tiek ļoti plaši atspoguļots sabiedriskajos plašsaziņas medijos. Papildus tam, jūlijā bija palielināti pārskatītie gāzes tarifi un pirmie rēķini ar jaunajiem tarifiem bija saņemti tieši augustā. Taču gāzes cenu kāpums mājāsaimniecībām bija paredzams saistībā ar tarifu pārskatīšanu. Ja degvielas cenu straujais kāpums bija novērots š.g. sākumā, tad gāzes cena pirmajā pusgadā bija vēl par 4,8% zemāka, salīdzinot ar pērnā gada pirmo pusi. Ņemot vērā, ka gāzes tarifi tiek pārskatīti divas reizes gadā, proti, janvārī un jūlijā, un ir atkarīgi no iepriekšējo deviņu mēnešu mazuta un dīzeļdegvielas kotācijām pasaules biržās, tāpēc ir likumsakarīgi, ka gāzes cena mājāsaimniecībām no š.g. jūlija ir par 6,8% dārgāka, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgā perioda cenu. Lai arī starp reālām patēriņa cenu izmaiņām un inflācijas gaidām ir augsta korelācija, tomēr nav pamata uzskatīt, ka turpmākajos mēnešos inflācija būtiski pārsniegs 3% līmeni.

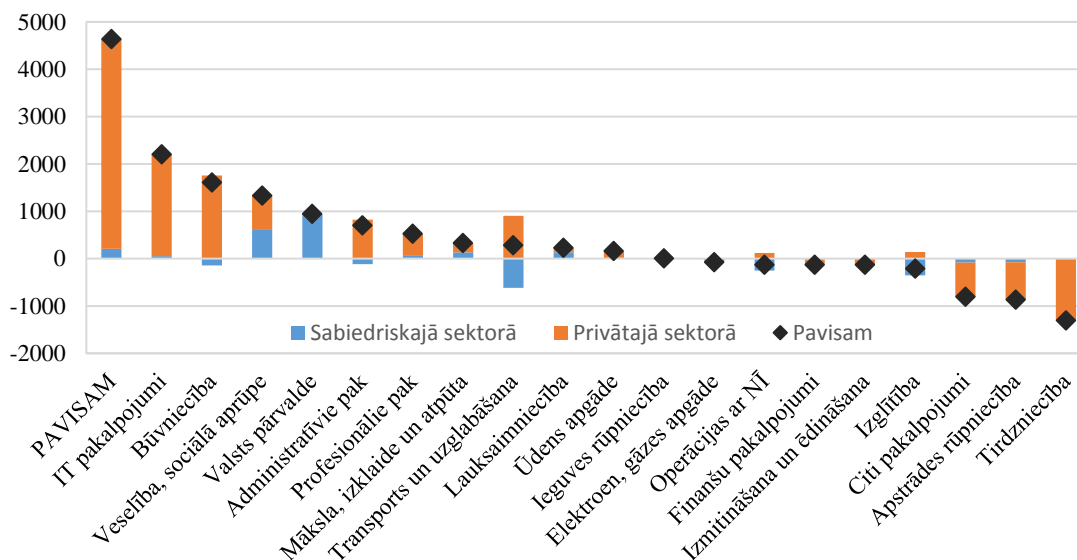
2017.gadā kopā un nākamajos trīs gados, mazinoties pasaules izejvielu cenu svārstību ietekmei, sagaidāms, ka inflācijas dinamiku vairāk noteiks iekšējie procesi un pamatinflācija, kā arī 2018.gadā plānotie nodokļu paaugstinājumi. Mazinoties pasaules cenu svārstību ietekmei, šī gada pēdējos mēnešos inflācija pietuvosies 2% (šī gada mēnesis pret attiecīgo mēnesi pērn). Savukārt, 2017.gada vidējā inflācija būs 2,8%.

1.2.4. Nodarbinātība un bezdarbs

Līdzīgi kā iepriekš, 2016.gadā un 2017.gada pirmajā pusē situācija darba tirgū turpināja uzlaboties. Bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma 2016.gadā samazinājās par 0,3 procentpunktiem līdz 9,6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. 2017.gadā bezdarba samazināšanās ir kļuvusi vēl nedaudz straujāka – 2017.gada pirmajā pusē bezdarba līmenis samazinājies līdz 9,2%, kas ir par 0,7 procentpunktiem mazāk nekā 2016.gada pirmajā pusē. Vēl straujākā tempā šogad samazinās reģistrētā bezdarba līmenis, augusta beigās šim rādītājam noslīdot līdz 6,9%, kas ir par 1,2 procentpunktiem mazāk nekā 2016.gada augusta beigās. Gan bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma, gan reģistrētā bezdarba līmenis šogad ir zemākais kopš 2008.gada.

Kopējais tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits, pēc darbaspēka apsekojuma datiem, 2016.gadā un 2017.gada pirmajā pusē gan ir nedaudz samazinājies, kas saistīts ar darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanos. 2016.gadā nodarbināto iedzīvotāju skaits samazinājās par 0,3% līdz 893 tūkstošiem un nodarbināto skaita kritums – par 0,8% – vērojams arī 2017.gada pirmajā pusē. Tajā pašā laikā bezdarbnieku skaita kritums ir būtiski straujāks – attiecīgi par 2,9% 2016.gadā un 9,3% 2017.gada pirmajā pusē, kas arī nodrošinājis bezdarba līmeņa kritumu. Vienlaicīgi ir palielinājies iedzīvotāju nodarbinātības līmenis – nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars starp visiem 15-74 gadus vecajiem iedzīvotājiem 2017.gada pirmajā pusē sasniedzis 62,1%, kas ir par 0,7 procentpunktiem vairāk nekā pirms gada.

Atšķirībā no darbaspēka apsekojuma, kas balstās uz iedzīvotāju aptauju datiem un ietver visus nodarbinātības veidus, tajā skaitā darba ņēmējus, darba devējus, pašnodarbinātos iedzīvotājus, uzņēmumu dati par aizņemtajām darba vietām šogad uzrāda nelielu darba vietu skaita pieaugumu. 2017.gada pirmā ceturkšņa beigās aizņemto darba vietu skaits bijis par 0,5% lielāks nekā pirms gada, un lielākais darba vietu skaita pieaugums bijis privātajā sektorā – par 0,8% līdz 591,5 tūkstošiem, kamēr sabiedriskajā sektorā aizņemto darba vietu skaits palielinājies par 0,1% līdz 288,7 tūkstošiem (skat. 1.27.att.).

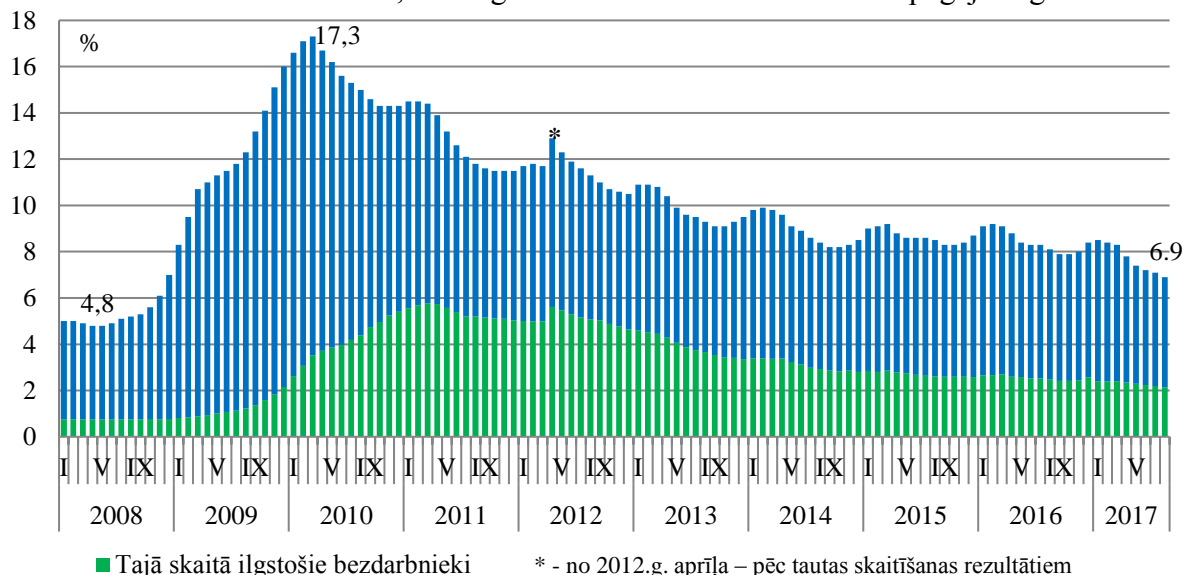
1.27. att. Aizņemto darba vietu skaita izmaiņas gada laikā, 2017.gada 1.ceturkšņa beigās/2016.gada 1.ceturkšņa beigās

Skatoties pa atsevišķām nozarēm, visstraujāk strādājošo skaits pēdējā gada laikā audzis informācijas un komunikācijas pakalpojumu jomā, kur aizņemto darba vietu skaits 2016.gadā vidēji palielinājies par 9,6% un 2017.gada pirmā ceturkšņa beigās bijis par 7,5% lielāks nekā pirms gada. Būvniecības nozarē, kur īslaicīgi sarūkot ES fondu līdzekļu plūsmai, aizņemto darba vietu skaits 2016.gadā bija samazinājies par 7,8%, 2017.gadā darba vietu skaits atkal sācis pieaugt un pirmā ceturkšņa beigās bija par 3,2% lielāks nekā attiecīgā ceturkšņa beigās pirms gada. Aizņemto darba vietu skaits 2017.gadā palielinās arī veselības un sociālās aprūpes, valsts pārvaldes, administratīvo un profesionālo pakalpojumu nozarēs. Savukārt neliels darba vietu skaita samazinājums šogad vērojams tirdzniecībā, kur aizņemto darba vietu skaits pirmā ceturkšņa beigās bijis par 0,9% mazāks nekā pirms gada.

Tāpat kā nozaru griezumā, nevienmērīga nodarbinātības dinamika ir vērojama arī Latvijas reģionos. Lai gan kopējais aizņemto darba vietu skaits Latvijā laikā kopš krīzes ir pieaudzis, tas noticis, jaunām darba vietām veidojoties galvenokārt Rīgā un Pierīgas reģionā, kamēr pārējos reģionos strādājošo skaits palielinājies tikai nebūtiski un Latgales reģionā tas ir pat zemāks nekā pirms sešiem gadiem. Šā gada pirmā ceturkšņa beigās aizņemto darba vietu skaits Latvijā kopā bija par 12,4% lielāks nekā 2011.gada pirmā ceturkšņa beigās. Rīgā un Pierīgā darba vietu skaits pēdējo sešu gadu laikā palielinājies par 17,7%, pārējos reģionos pieaugums nepārsniedz 8%, bet Latgalē darba vietu skaits šajā laikā ir samazinājies par 5,4%. Arī pēdējā gada laikā aizņemto darba vietu skaits Rīgas reģionā turpināja palielināties, salīdzinājumā ar pagājušā gada pirmā ceturkšņa beigām pieaugot par 0,5%, kamēr Kurzemē un Latgalē darba vietu skaits sarucis attiecīgi par 0,1% un 0,7%.

Pēc Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) datiem, reģistrētā bezdarba līmenis šogad samazinās vēl straujāk nekā bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma datiem. 2017.gada augusta beigās Latvijā bija 63,7 tūkstoši reģistrēto bezdarbnieku – par 15,8% mazāk nekā pirms gada. Attiecīgi reģistrētā bezdarba līmenis gada laikā ir samazinājies par 1,2 procentpunktiem

– līdz 6,9% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem (skat. 1.28.att.). Reģistrētā bezdarba samazināšanos vienlaikus ar straujāku ekonomikas izaugsmi veicinājušas arī izmaiņas likumdošanā, pagarinot bezdarbnieka pabalsta saņemšanai nepieciešamo sociālās apdrošināšanas iemaksu veikšanas perioda ilgumu no deviņiem līdz 12 mēnešiem. Neskatoties uz likumdošanas izmaiņu ietekmi, pieprasījuma pieaugumu pēc strādājošajiem un bezdarba mazināšanos apstiprina arī citi NVA apkopotie dati, tajā skaitā arī straujš NVA reģistrēto vakanču skaita pieaugums. Šā gada augusta beigās NVA reģistrēto vakanču datu bāzē bija 11791 aktuālā brīvā darba vieta, kas ir gandrīz divas reizes vairāk nekā pagājušā gada vasarā.

**1.28. att. Reģistrētā bezdarba līmenis
(% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem) perioda beigās**

Līdz ar kopējo bezdarba līmeņa samazināšanos pēdējo gadu laikā vērojamas arī izmaiņas bezdarba ilguma un vecuma struktūrā. Ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem, kas pirmajos gados pēc krīzes pārsniedza 40%, ir samazinājies, pēdējā gada laikā stabilizējoties ap 31% līmenī. Būtiski samazinājies arī jauniešu bezdarba līmenis. Pēc darbaspēka apsekojuma datiem, bezdarba līmenis 15-24 gadu jauniešu vecuma grupā 2017.gada otrajā ceturksnī bija 16,5% no ekonomiski aktīvajiem šīs vecuma grupas jauniešiem, salīdzinot ar 36,3% attiecīgajā ceturksnī ekonomiskās krīzes augstākajā punktā 2010.gadā. Pēdējā gada laikā jauniešu bezdarba līmenis ir samazinājies par 2,4 procentpunktiem. Vienlaikus citā problēmu grupā - vecumā no 55-74 gadiem - bezdarba līmeņa samazināšanās notiek lēnāk, un bezdarba līmenis šajā vecuma grupā pēdējā gada laikā samazinājies tikai par 0,3 procentpunktiem – līdz 8,1%.

Reģionālā skatījumā bezdarba situācija pēdējos gados ir saglabājusies stabila un augstākais bezdarba līmenis joprojām ir Latgales reģionā, kur reģistrētais bezdarbs 2017.gada augusta beigās bija 16,0%, kamēr Rīgas reģionā reģistrētie bezdarbnieki bija tikai 4,6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Arī bezdarba līmeņa samazināšanās pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes Latgalē ir bijusi ievērojami lēnāka nekā pārējā Latvijā, un reģistrētā bezdarba līmenis no krīzes laika augstākā līmeņa šajā reģionā ir samazinājies par 7,1 procentpunktu, kamēr Zemgalē tas krities par 13,5 procentpunktiem un Vidzemē par 12,1 procentpunktu.

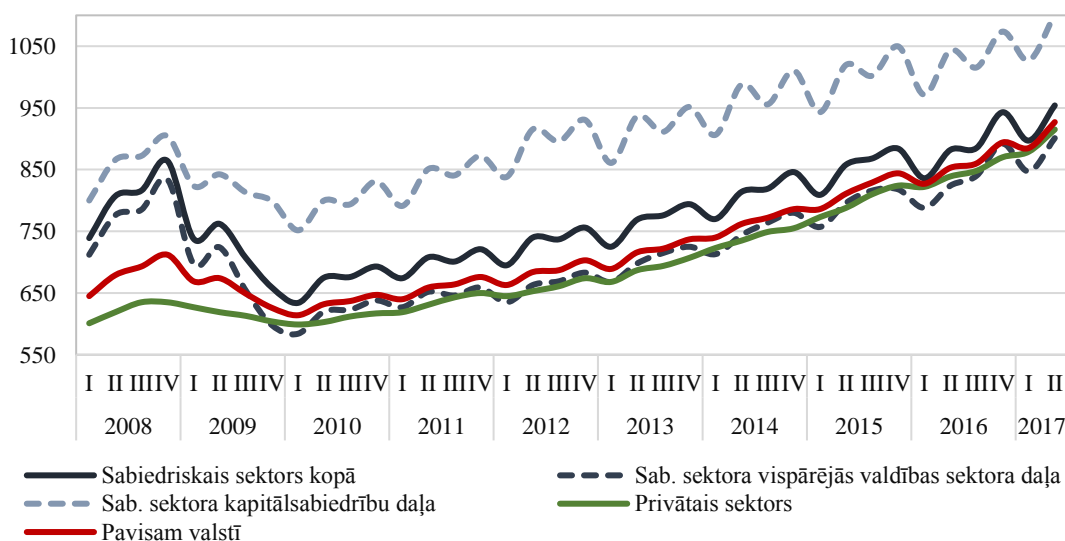
Kopumā pēdējā gada darba tirgus dati, kas vienlaikus ar spēcīgu bezdarba līmeņa samazināšanos uzrāda strauju vakanču skaita pieaugumu, kamēr būtisks strādājošo skaita pieaugums nav vērojams, apstiprina, ka nodarbinātības pieauguma iespējas Latvijā jau praktiski ir izsmeltas un ekonomikas izaugsme balstīsies uz produktivitātes, nevis strādājošo skaita pieaugumu.

1.2.5. Iedzīvotāju ienākumi

Pēc krīzes sasniegtā ekonomikas izaugsme ir atspoguļojusies pēdējo gadu salīdzinoši spēcīgajā darba samaksas kāpumā, un iepriekšējos gados tieši iedzīvotāju tēriņi jeb privātais patēriņš ir bijis galvenais ekonomiskās attīstības virzītājspēks. Mēneša vidējā bruto darba samaksa pakāpeniski palielinās jau kopš 2010.gada otrā ceturkšņa, bet no 2012.gada otrās puses vērojams arī spēcīgs strādājošo reālās darba samaksas pieaugums, un šāda situācija ir saglabājusies arī pēdējā gada laikā. 2016.gadā mēneša vidējā bruto darba samaksa palielinājās par 5,0%, sasniedzot 859 *euro*. Algas pieaugums pērn bija nedaudz lēnāks nekā iepriekšējos divos gados, kad vidējās algas līmeni vēl papildus paaugstināja būtiskais minimālās algas paaugstinājums, un vidējā alga valstī kopumā bija palielinājusies par 6,8%. Straujākais algas pieaugums, līdzīgi kā iepriekšējos gados, 2016.gadā bija privātajā sektorā, kur vidējā alga palielinājās par 5,8% līdz 845 *euro*, bet sabiedriskajā sektorā vidējā alga pieauga par 3,7% līdz 886 *euro*.

2017.gadā, paātrinoties ekonomikas izaugsmei un augot pieprasījumam pēc strādājošajiem, vidējās algas pieaugums atkal ir kļuvis straujāks. Šā gada pirmajā pusē vidējā bruto darba samaksa sasniedza 906 *euro* un bija par 7,9% lielāka nekā pagājušā gada attiecīgajā periodā. Tajā skaitā vidējā alga privātajā sektorā palielinājās par 8,1% līdz 897 *euro*, bet sabiedriskajā sektorā tā auga par 7,8% līdz 926 *euro*. Augstāko darba samaksas līmeni sabiedriskajā sektorā turpina noteikt augstās algas valsts un pašvaldību uzņēmumos, kur 2017.gada pirmajā pusē vidējā bruto darba samaksa sasniedza 1064 *euro*. Savukārt vispārējās valdības sektorā vidējā darba samaksa kopš 2010.gada ir bijusi privātā sektora līmenī, un šā gada pirmajā pusē veidoja 874 *euro*, jau kopš 2016.gada jau atpaliekot no privātā sektora vidējās darba samaksas.

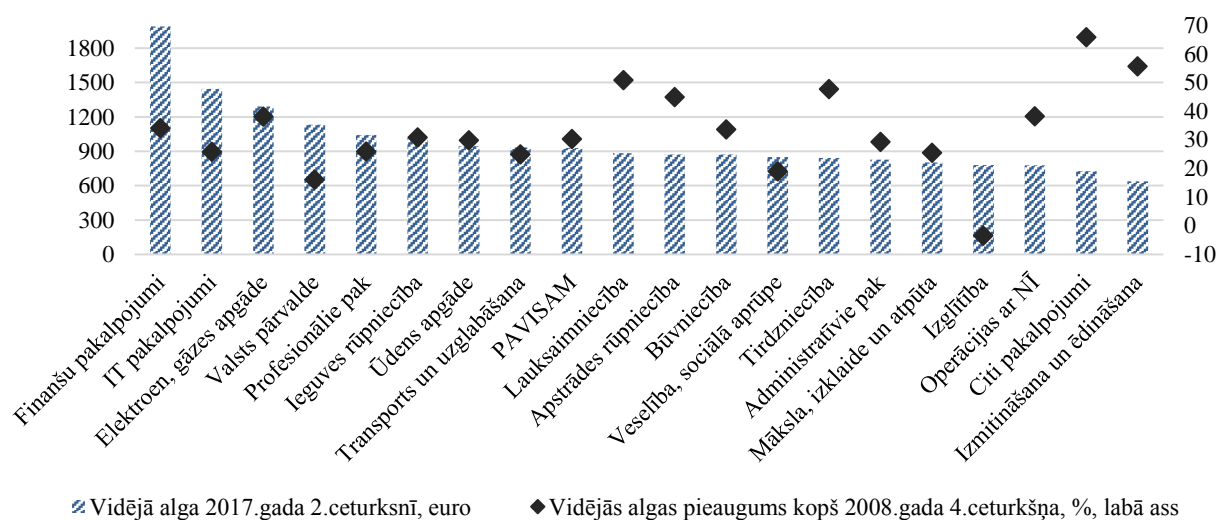
Līdz ar straujo pieaugumu pēdējā gada laikā vidējā bruto darba samaksa Latvijā šā gada otrajā ceturksnī jau par 30,% pārsniedz pirmskrīzes augstāko līmeni, kas bija fiksēts 2008.gada ceturtajā ceturksnī. Taču situācija privātajā un sabiedriskajā sektorā atšķiras – ja privātajā sektorā pirmskrīzes augstākais līmenis ir pārsniegts jau par 44,1%, sabiedriskajā sektorā kopā darba samaksa šajā laikā palielinājusies tikai par 10,4%, tajā skaitā vispārējās valdības sektorā par 8,0%. Šādas atšķirības saistītas ar norisēm krīzes laikā, kad sabiedriskajā sektorā tika veikti lielāki algu samazinājumi, kamēr privātā sektora uzņēmēji vairāk samazināja strādājošo skaitu, būtiski nemainot atalgojuma līmeni. Savukārt pēdējo gadu straujāko algu pieaugumu privātajā sektorā noteikusi minimālās algas pacelšana, kas vairāk skārusi tieši privātajā sektorā strādājošos. Algu dinamika pa sektoriem laikā kopš 2008.gada skatāma 1.29. attēlā.

1.29. att. Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa valstī, pa sektoriem, *euro*

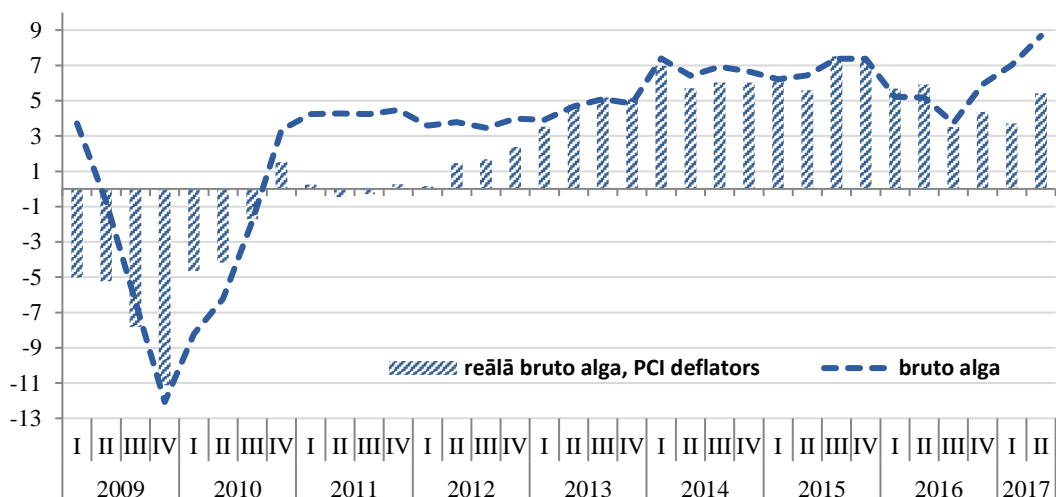
Skatoties pa atsevišķām nozarēm, augstākā mēneša vidējā bruto darba samaksa Latvijā ir finanšu un apdrošināšanas nozarē, kur tā 2017.gada otrajā ceturksnī sasniedza 1989 *euro*, salīdzinājumā ar 2016.gada attiecīgo ceturksni palielinoties par 5,2%. Savukārt zemākā bruto darba samaksa ir izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – 638 *euro*. Lielākais darba samaksas pieaugums šogad fiksēts profesionālo pakalpojumu nozarē – par 13,5% un izglītības nozarē – par 13,0%, salīdzinot ar pagājušā gada otro ceturksni. Arī elektroenerģijas, gāzes un siltumapgādes nozarē, lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, un tirdzniecībā algu pieaugums šogad pārsniedzis 10%, savukārt mazākais algu pieaugums bijis nekustamā īpašuma nozarē, kur vidējā darba samaksa otrajā ceturksnī, salīdzinot ar pagājušā gada otro ceturksni palielinājusies tikai par 0,1 procentu.

Salīdzinot pašreizējo darba samaksas līmeni ar pirmskrīzes laika augstāko līmeni 2008.gada 4.ceturksnī, kopumā straujākais vidējās algas pieaugums pēdējo gadu laikā bijis tieši nozarēs ar zemāko algas līmeni, kur izmitināšanas un ēdināšanas nozarē vidējā alga palielinājusies par 55,6% un citu pakalpojumu nozarē – par 65,8%. Kā izņēmums šeit ir izglītības nozare, kur vidējā alga, neskaitoties uz straujo pieaugumu pēdējā gada laikā, joprojām bija par 3,5% mazāka salīdzinājumā ar pirmskrīzes augstāko punktu (skat. 1.30.att.).

1.30. att. Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa valstī, pa nozarēm, euro

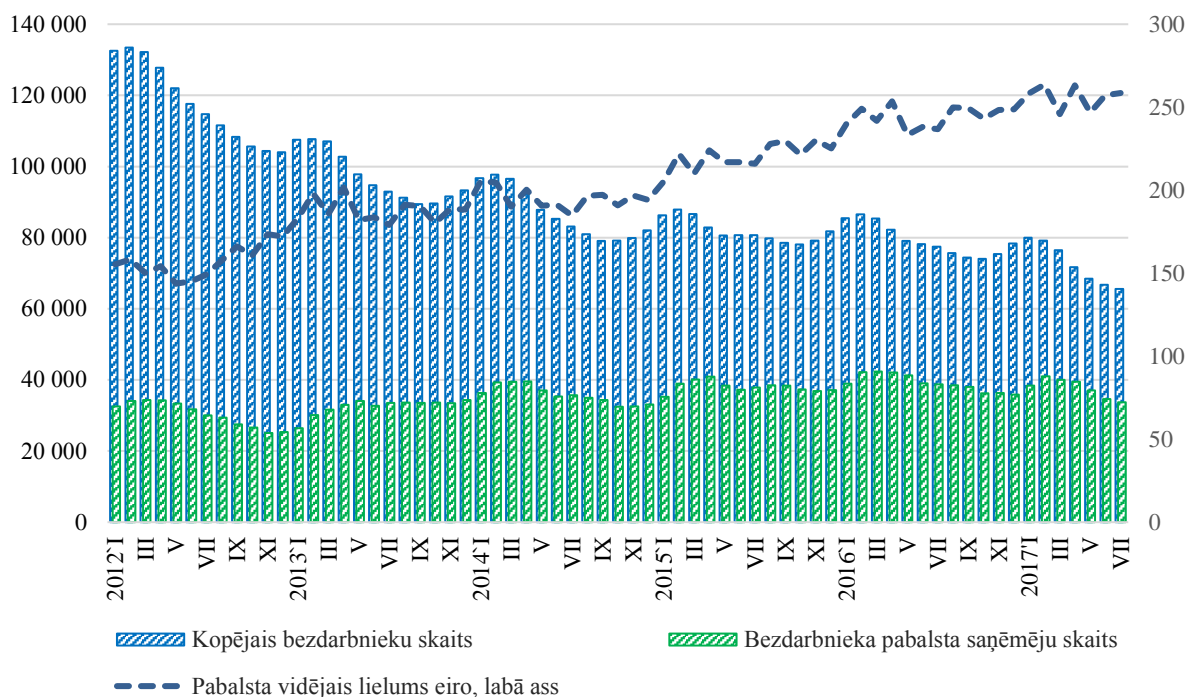
Ja mēneša vidējā bruto darba samaksa Latvijā pakāpeniski palielinās jau kopš 2010.gada, reālā darba samaksa, kurā ņemtas vērā patēriņa cenu izmaiņas, vērā ņemamu kāpumu sāka uzrādīt ievērojami vēlāk – sākot no 2012.gada otrās puses (1.31.att.). Pēc niecīga pieauguma pirmajos gados pēc krīzes 2014.gadā strādājošo iedzīvotāju reālie ienākumi pieauga jau par 8,0%, 2015.gadā – par 7,4% un 2016.gadā – par 4,6%. Reālo ienākumu būtisko pieaugumu pēdējos gados noteicis gan bruto algas straujš kāpums, gan zemā inflācija, gan algas nodokļu pazemināšana. 2017.gadā, neskatoties uz straujāku bruto darba samaksas kāpumu, reālo ienākumu pieaugums kļuvis nedaudz lēnāks, ko noteikusi augstākā inflācija un izmaiņas iedzīvotāju ienākuma nodokļa neapliekamā minimuma piemērošanā. 2017.gada pirmajā ceturksnī, salīdzinājumā ar 2016.gada pirmo ceturksni, strādājošo iedzīvotāju pirktspēja palielinājās par 2,8%, bet otrajā ceturksnī tā auga par 4,6 procentiem.

1.31. att. Strādājošo reālās un bruto darba samaksas izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

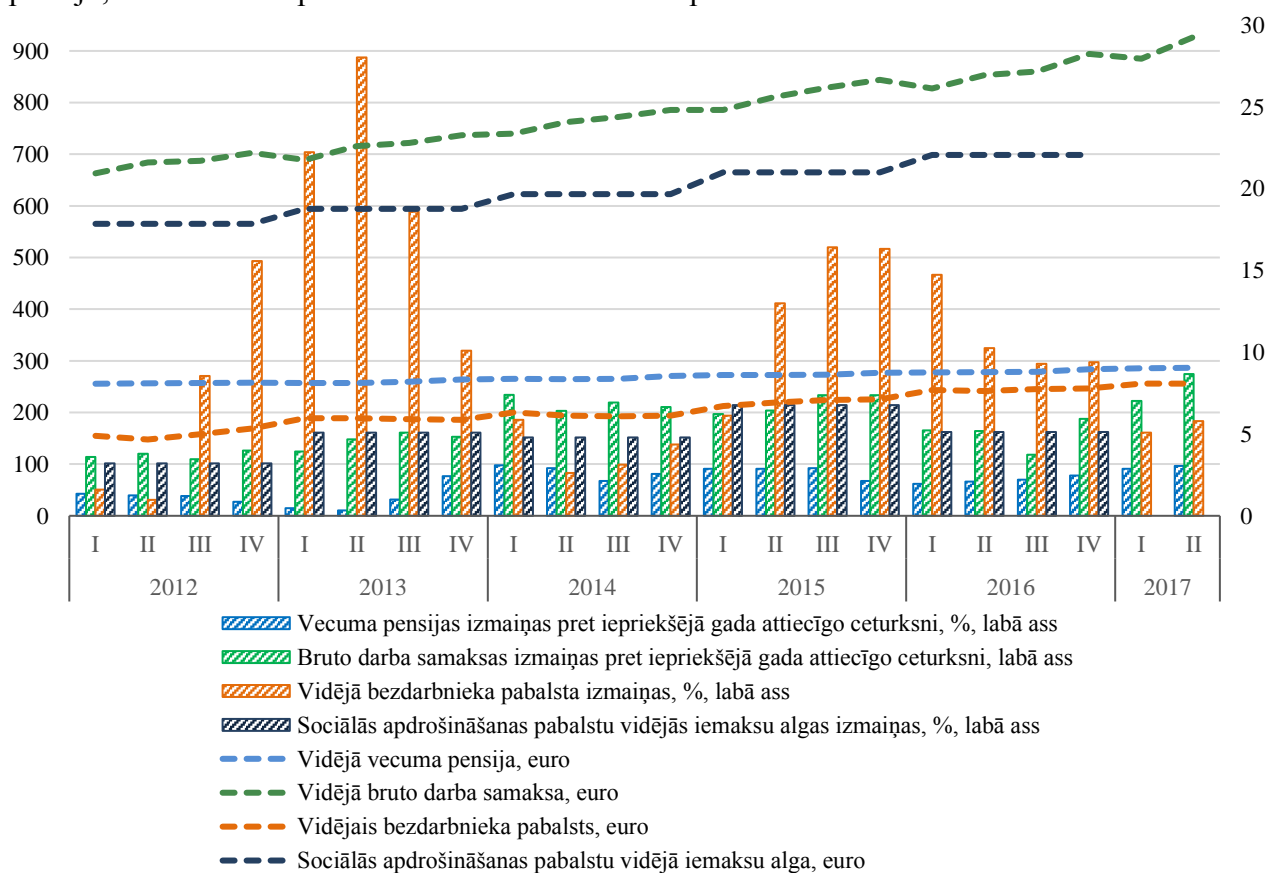
Līdzās darba samaksai, kas ir galvenais ienākumu avots ap 40% iedzīvotāju, nozīmīgai iedzīvotāju daļai galveno ienākumu daļu veido pensija. 2017.gada otrajā ceturksnī valstī bija 557,5 tūkstoši pensionāru (28,7% no visiem iedzīvotājiem), un, salīdzinot ar 2016.gada otro ceturksni, pensionāru skaits ir samazinājies par 0,9%. Vidējais vecuma pensijas apmērs šā gada otrajā ceturksnī bija 286,58 *euro*, un pēdējā gada laikā tas ir palielinājies par 3,0%. Ekonomiskās krīzes laikā pensiju indeksācija bija apturēta, bet atšķirībā no citiem iedzīvotāju ienākumu veidiem pensiju ieņēmumi arī nepiedzīvoja būtisku kritumu. No 2013.gada septembra atsākās pensiju indeksācija, paaugstinot mazās pensijas, kuru lielums nepārsniedza 285 *euro*. Pensiju indeksācija turpinājās arī nākamajos gados, un kopumā vidējā vecuma pensija laikā kopš 2008.gada beigām ir palielinājusies par 24,7%, kamēr strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa tajā pašā periodā ir pieaugusi par 30,2 procentiem. No 2017.gada oktobra pensiju indeksācija tiks veikta, palielinot sociālās apdrošināšanas iemaksu algas pieauguma īpatsvaru indeksā līdz 50%, kas nodrošinās straujāku pensiju indeksāciju nekā iepriekšējos gados, kad indeksā lielāks īpatsvars bija patēriņa cenu pieaugumam.

Bezdarbnieka pabalstus 2017.gada otrajā ceturksnī saņēma 37,0 tūkstoši cilvēku (1,9% no visiem iedzīvotājiem), un salīdzinājumā ar 2016.gada otro ceturksni bezdarbnieka pabalstu saņēmēju skaits ir samazinājies par 9,2%. Pabalstu saņēmēju skaita samazināšanās saistīta galvenokārt ar straujo kopējo reģistrētā bezdarba līmeņa samazināšanos pēdējā gada laikā, un pabalstu saņēmēju īpatsvars starp visiem bezdarbniekiem ir saglabājies salīdzinoši stabils, no 51,1% pagājušā gada otrajā ceturksnī nedaudz palielinoties līdz 53,7% šā gada otrajā ceturksnī. Līdz ar to ir apstājusies dažos iepriekšējos gados vērojama tendence, kad pabalstu saņēmēju skaits palielinājās, neskatoties uz krītošo bezdarbnieku skaitu, ko lielā mērā bija noteikuši labvēlīgāki pabalstu saņemšanas nosacījumi, tajā skaitā pabalstu saņemšanas laika pagarināšana no 2013.gada un pabalstu griestu atcelšana no 2015.gada.

1.32. att. Bezdarbnieku pabalsta saņēmēju skaits un vidējais pabalsta lielums

Vidējais bezdarbnieka pabalsta apmērs pēdējā gada laikā ir palielinājies par 5,8% līdz 255,71 euro 2017.gada otrajā ceturksnī. Iedzīvotāju ienākumu galveno veidu – vidējās algas, pensiju, bezdarbnieku pabalstu salīdzinošā dinamika parādīta 1.33.attēlā.

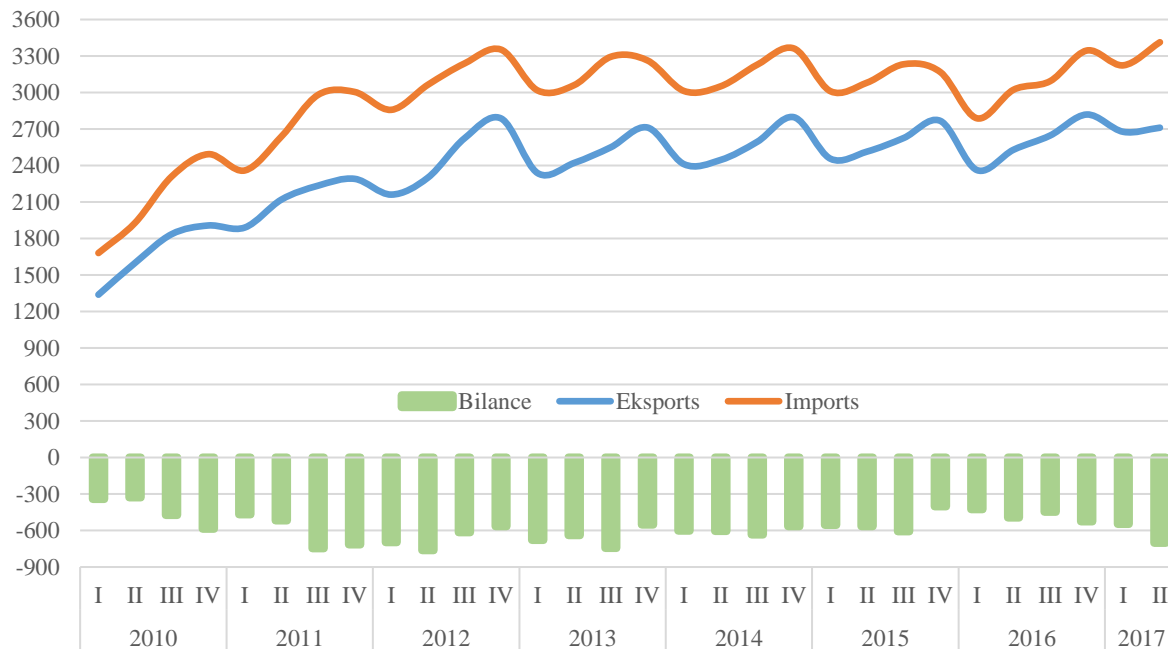
1.33. att. Vidējā neto darba samaksa, vidējā vecuma pensija, vidējais bezdarbnieka pabalsts un sociālās apdrošināšanas vidējā iemaksu alga, euro un izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Uzlabojoties iedzīvotāju ienākumiem un spēcīgi augot vidējai darba samaksai, pēdējos gados straujāk palielinājušies arī iedzīvotāju uzkrājumi. 2017.gada jūnija beigās Latvijas iedzīvotāju noguldījumi komercbankās bija sasnieguši 6,0 miljardus *euro*, pēdējā gada laikā palielinoties par 7,5%. Būtisks noguldījumu pieaugums turpinās jau kopš 2013.gada ceturktā ceturkšņa, kad to ietekmēja gaidāmā Latvijas pievienošanās eirozonai, savukārt kopš 2015.gada uzkrājumu pieaugumu pamatā nosaka augošie iedzīvotāju ienākumi.

Sagaidāms, ka ekonomiskās izaugsmes paātrināšanās un ierobežotie darbaspēka resursi arī 2017.gadā kopumā un vidējā termiņā turpinās nodrošināt salīdzinoši spēcīgu darba samaksas pieaugumu, tam pārsniedzot 6% gadā. 2018.gadā vidējās bruto darba samaksas kāpumu vēl papildus veicinās minimālās algas paaugstināšana, bet visu strādājošo iedzīvotāju reālos ienākumus palielinās arī nodokļu reformas paketē ietvertā iedzīvotāju ienākuma nodokļa pazemināšana.

1.2.6. Ārējā tirdzniecība un maksājumu bilance

2016.gadā **preču eksporta** vērtība bija 10 357,7 milj. *euro*, kas ir vien par 0,1% mazāk, salīdzinot ar 2015.gada līmeni. Tādējādi tas bija vājākais preču eksporta sniegums pēdējos septiņos gados. Pērnais gads Latvijas eksportētājiem bijis izaicinājumu pilns, ņemot vērā izejvielu cenu kritumu, straujo Krievijas rubļa un Lielbritānijas sterliņu mārciņas vērtības samazinājumu, kā arī atsevišķu ar reeksportu saistīto preču kategoriju eksporta kritumu. Augstākminētie faktori 2016.gadā ierobežoja Latvijas preču eksporta attīstību. Taču, ja no kopējā preču eksporta izslēdz ar reeksportu saistītās preču kategorijas, kur ticis fiksēts lielākais eksporta kritums, respektīvi, minerālproduktus un elektroiekārtas, tad preču eksporta vērtība 2016.gadā būtu bijusi par 4,2% augstāka nekā 2015.gadā.

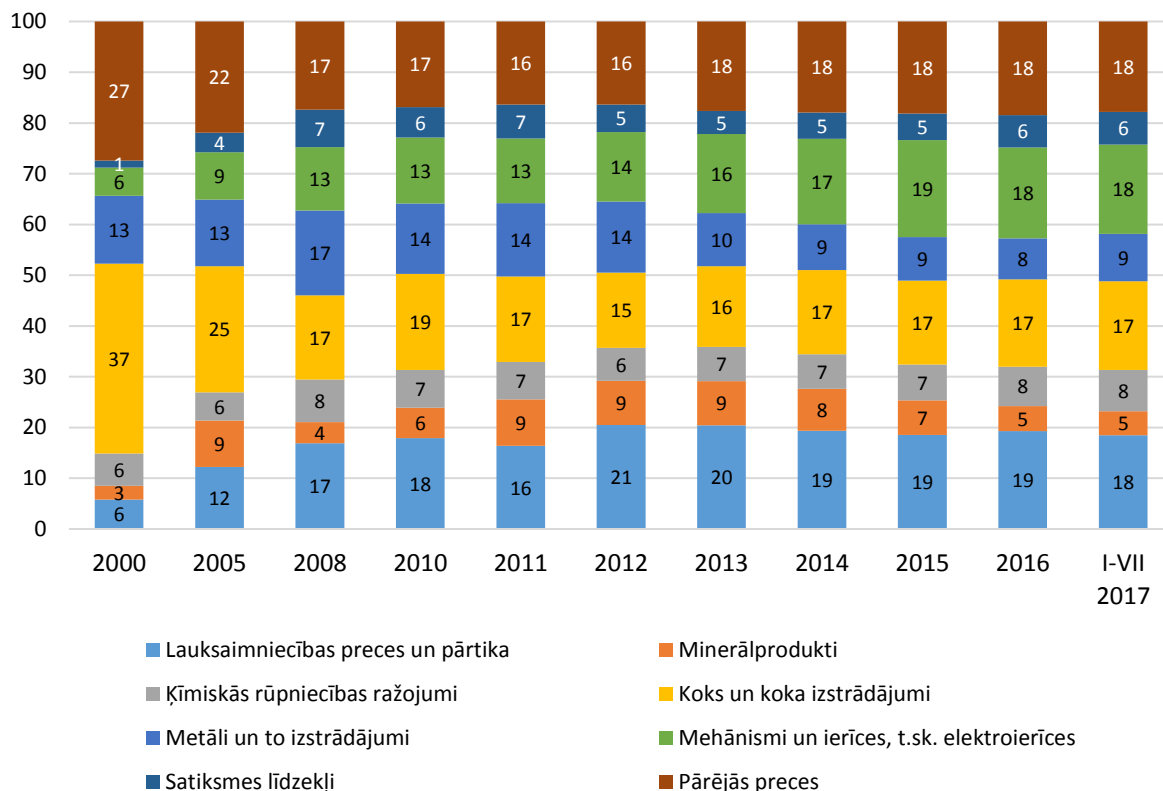
1.34. att. Latvijas preču ārējās tirdzniecības bilance, faktiskajās cenās pa ceturkšņiem, milj. euro

Palielinoties ārējām pieprasījuma gan no ES dalībvalstīm, gan no Krievijas, 2017.gada sākumā Latvijas preču eksports būtiski palielinājās. Ārējā pieprasījuma atjaunošanās atspoguļojas arī Latvijas apstrādes rūpniecības datos, jo Latvijā saražoto preču apgrozījums eksportā š.g. septiņos mēnešos palielinājās par 9,8% pēc kalendāri izlīdzinātiem datiem,

salīdzinot ar attiecīgo periodu pagājušajā gadā. Tādējādi preču eksporta vērtība faktiskajās cenās š.g. septiņos mēnešos bija par 9,7% augstāka nekā pērnā gada attiecīgajā periodā un veidoja 6 246 milj. *euro*.

Zīmīgi, ka preču eksporta izaugsme bija visaptveroša un fiksēta visās lielākajās preču kategorijās. Taču galvenais eksporta virzītājspēks šogad ir lauksaimniecības un pārtikas preces, nodrošinot vairāk nekā trešdaļu no kopējā preču eksporta kāpuma. Šīs kategorijas eksporta struktūra ir daudzveidīga un eksporta kāpums fiksēts gaļai, zivīm, eļļām un citiem pārtikas produktiem. Taču divas kategorijas jāizceļ īpaši - piena produktu un alkoholisko dzērienu eksports š.g. septiņos mēnešos palielinājās attiecīgi par 46,0% un 53,6%, ko galvenokārt ietekmēja situācijas uzlabošanās ārējos tirgos. Kopš 2014.gada vidus, divu gadu garumā, piena produktu eksports pastāvīgi samazinājies, ko pastiprināja Krievijas noteiktās sankcijas atsevišķiem lauksaimniecības un pārtikas produktiem, piena ražošanas kvotu atcelšana ES un vājais pieprasījums attīstības valstīs. Kopš pērnā gada vidus piena pieprasījuma un piedāvājuma apjoms pasaules tirgos stabilizējās, tādējādi sekmējot gan piena cenu kāpumu, gan eksporta vērtības pieaugumu. Piena produktu eksports uzrāda stabilu kāpumu kopš 2016.gada augusta. Savukārt, ar 2017.gada sākumu piena produktu eksporta pieaugums tikai paātrinājies.

Visstraujāk piena produktu eksports š.g. septiņos mēnešos pieauga uz Lietuvu un Poliju. Savukārt alkoholisko dzērienu straujo eksporta kāpumu nodrošināja eksporta pieaugums uz Krieviju, kas galvenokārt ir saistīts ar labvēlīgo Krievijas rubļa un *euro* kursu š.g. sākumā. Taču jāatzīmē, ka ievērojama daļa no šī straujā kāpuma ir reeksports, jo tikpat straujš pieaugums tika fiksēts arī importa datos. Cita nozīmīga pārtikas preču eksporta kategorija, kas nedaudz samazināja kopējo lauksaimniecības un pārtikas preču eksporta pieaugumu, ir graudaugu produkti, to eksporta vērtībai samazinoties par 4,4%, salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu. Tradicionāli graudaugu eksporta maksimums tiek sasniegts rudens mēnešos, un viena mēneša eksporta vērtība rudenī varētu vairākas reizes pārsniegt vidējo vērtību citos mēnešos. Uz doto brīdi vēl nav zināmi šī gada graudaugu ražas rezultāti un, ņemot vērā ilgstošās lietavas augusta mēnesī valsts austrumu daļā, iespējams, šī gada raža būs salīdzinoši vāja, tādējādi negatīvi ietekmējot arī graudaugu eksporta apjomus. Graudaugu eksporta vērtībā būtiska nozīme ir arī graudaugu cenai pasaules biržās, kura vidējā termiņā labākajā gadījumā paliks nemainīga, jo graudaugu piedāvājums ievērojami pārsniedz pieprasījumu. Ņemot vērā augstākminētos faktorus, kā arī samērā augsto graudaugu eksporta vērtību pagājušajā gadā kopumā un it īpaši rudens mēnešos, sagaidāms, kā graudaugu eksporta vērtība kopumā šogad būs mazāka, salīdzinot ar pērnā gadu.

1.35. att. Preču eksporta struktūra pa kategorijām, īpatsvars kopējā preču eksportā, %

Kārtējo eksporta rekordu sasniedza koka un koka izstrādājumu eksporta vērtība, septiņos mēnešos sasniedzot 1 090,8 milj. *euro*, tādējādi no kopējā preču eksporta veidojot 17,5%. Kopumā koka un koka izstrādājumu eksporta vērtība š.g. septiņos mēnešos bija par 4,5% augstāka nekā pērnā gada attiecīgajā periodā. Lai arī šīs kategorijas eksports ir palielinājies, koksnes eksporta dinamika šogad ir svārstīga. Svārstīgumu koka un koka izstrādājumu eksportā rada sarežģījumi galvenajā šo preču noieta tirgū Lielbritānijā, kur koksnes eksports samazinājās visa š.g. pirmā pusgada garumā un pirmajos septiņos mēnešos kopumā kritās par 7,9%. Savukārt jūlijā koksnes eksports uz Lielbritāniju jau palielinājies par 6,9%. Tieši jūlijā aprit viens gads kopš Lielbritānija paziņoja par izstāšanos no ES, kā rezultātā būtiski samazinājās sterliņu mārciņas vērtība, tādējādi ietekmējot arī Latvijas eksporta apjomus uz šo valsti. No vienas puses, koksnes eksporta kāpumu uz Lielbritāniju jūlijā var izskaidrot ar bāzes efektu, tomēr no otras puses, sterliņu mārciņas kurss joprojām ir nestabils un īstermiņā varētu mainīties abos virzienos. Tādējādi turpmāko koksnes eksporta kāpumu uz šo valsti jāvērtē piesardzīgi. Zīmīgi, ka sterliņu mārciņas vērtības kritums atspoguļojies tikai koksnes eksporta kritumā, kamēr pārējo preču eksports uz Lielbritāniju pieauga par 17,7%, tādējādi pilnībā kompensējot koksnes eksporta kritumu un palielinot kopējā preču eksporta vērtību uz Lielbritāniju par 0,5% š.g. pirmajos septiņos mēnešos. Visstraujāk uz Lielbritāniju pieauga graudaugu eksports, kā arī metālu izstrādājumu un speciālo mehānisko transportlīdzekļu eksports.

Koka un koka izstrādājumu eksporta kritumu uz Lielbritāniju šogad pilnībā kompensēja būtisks koka un koka izstrādājumu eksporta kāpums uz Zviedriju un Vāciju, attiecīgi par 14,9% un 37,2%. Ievērojams koksnes eksporta kāpums uz šīm valstīm fiksēts kopš pērnā gada vidus, kas galvenokārt ir saistīts ar augsto būvniecības intensitāti. Zviedrija un Vācija attiecīgi ar 11,7% un 10,7% īpatsvaru koksnes eksporta struktūrā ierindojas otrajā un trešajā vietā aiz Lielbritānijas, kas joprojām ir lielākais koksnes noieta tirgus ar 18,8% īpatsvaru.

Arī citu ar kokrūpniecību cieši saistīto nozaru – poligrāfijas izstrādājumu un mēbeļu eksports uzrādīja vērā ņemamu kāpumu š.g. septiņos mēnešos, eksporta vērtībai palielinoties attiecīgi par 12,5% un 13,3%. Detalizēta preču eksporta pieauguma struktūra pa preču kategorijām ir atspoguļota tabulā 1.3.

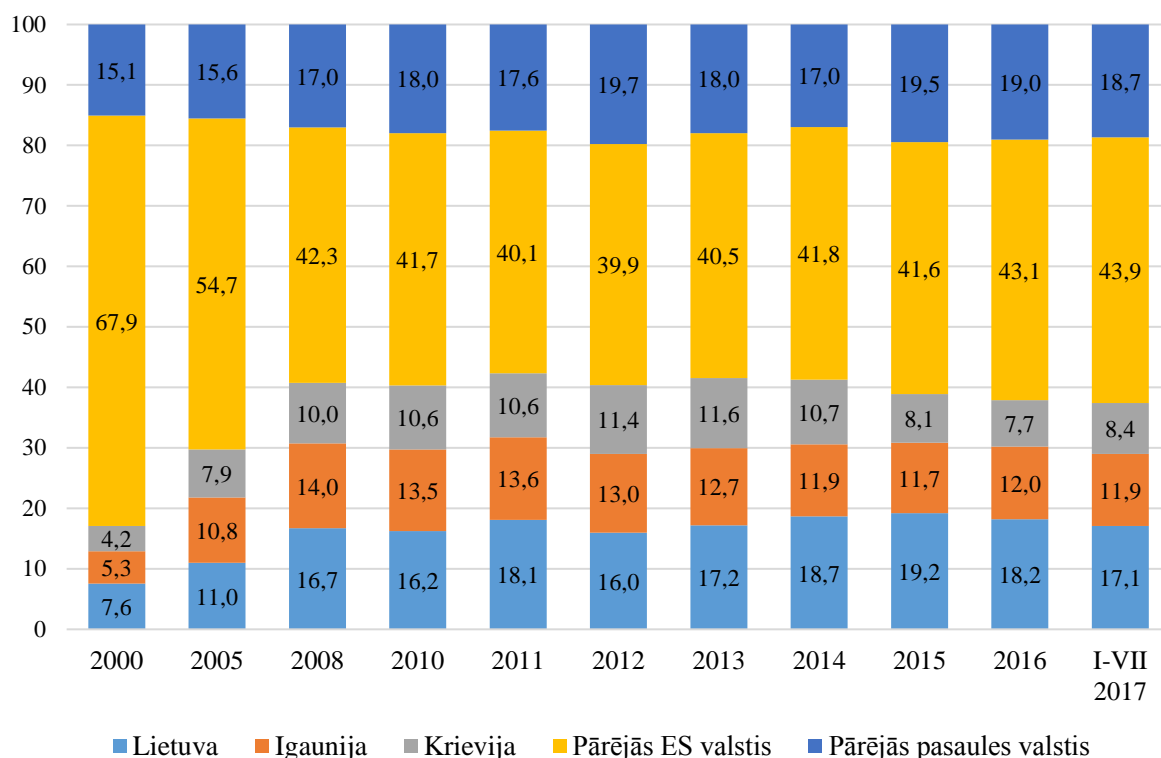
1.3. tabula. Preču eksporta pieaugums pa preču kategorijām

Preču kategorija	2016 I-VII, milj. euro	2017 I-VII, milj. euro	Pieaugums, milj. euro	Pieaugums, %
Lauksaimniecības preces un pārtika	941	1154	213	22,7%
Mehānismi un ierīces, t.sk. elektroierīces	1037	1099	62	6,0%
Koks un koka izstrādājumi	1044	1091	47	4,5%
Metāli un to izstrādājumi	482	584	102	21,2%
Ķīmiskās rūpniecības ražojumi	463	508	45	9,7%
Satiksmes līdzekļi	390	401	11	2,8%
Mīnerālprodukti	297	297	0	-0,1%
Plastmasas, kaučuks un to izstrādājumi	187	208	21	11,3%
Tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi	179	201	23	12,6%
Būvniecības izstrādājumi	170	169	-1	-0,4%
Papīrs, kartons un poligrāfijas izstrādājumi	126	142	16	12,5%
Pārējās preces	381	394	13	3,4%
Kopējā preču eksporta vērtība	5695	6246	551	9,7%

Būtisks eksporta kāpums par 9,7% septiņos mēnešos fiksēts ķīmiskās rūpniecības ražojumiem, ko galvenokārt nodrošināja farmaceitisko produktu un jaukto ķīmisko produktu eksporta pieaugums. Ja farmaceitisko produktu eksporta izaugsme saistīta ar reeksporta apjomu pieaugumu, importējot medikamentus galvenokārt no Rietumeiropas valstīm un eksportējot tālāk uz NVS valstīm, jaukto ķīmisko produktu eksporta kāpumu nodrošināja galvenokārt Latvijā ražotā produkcija.

Pēdējos gados vērojama labvēlīga konjunktūra būvniecības nozarē ES dalībvalstīs, kas pozitīvi atspoguļojas arī Latvijas būvniecības un metālu eksporta datos. Pagājušajā gadā būvniecības izstrādājumu (cements, keramika, stikls) eksports pieauga par 25,6%, būtiski palielinoties it īpaši cementa eksportam. Šogad cementa eksporta vērtība septiņos mēnešos samazinājusies par 14,8%, taču keramikas un stikla izstrādājumu eksports turpina pieaugt, attiecīgi par 19,0% un 7,9%, tādējādi pilnībā kompensējot cementa eksporta kritumu. Savukārt metālu un metālu izstrādājumu eksports šogad uzrāda vienu no straujākajiem eksporta pieaugumiem visu preču kategoriju griezumā. Būtiski palielinoties dzelzs un tērauda velmējumu eksportam uz Vāciju un Poliju, kā arī dzelzs lūžņu eksportam uz Turciju, metālu un to izstrādājumu eksports pieauga par 21,2%, salīdzinot ar pērnā gada pirmajiem septiņiem mēnešiem.

Ieviešot pievienotās vērtības nodokļa apgrieztās maksāšanas kārtību elektrotehnikas, datortehnikas un mobilo telefonu piegādēm 2016.gada 1.aprīlī, būtiski samazinājies fiktīvu darījumu apjoms šajā nozarē. Tas atspoguļojies arī eksporta datos, elektroierīču eksporta vērtībai 2016.gadā samazinoties par 11,8%. Izzūdot bāzes efektiem, elektroierīču eksports šogad atjaunojies, eksportētajai vērtībai palielinoties par 9,7%, visstraujāk palielinoties mobilo telefonu reeksportam.

1.36. att. Valstu struktūra Latvijas preču eksportā, %

Eksporta tirgu struktūra 2017. gada septiņos mēnešos kopumā saglabājās praktiski nemainīga salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem. Lielāka daļa jeb 72,9% preču tika eksportēts uz ES valstīm, bet eksports uz NVS valstīm veidoja 10,2% no kopēja preču eksporta š.g. pirmajos septiņos mēnešos. Arī lielāko noieta tirgu sarakstā nav nekādu izmaiņu. Lietuva un Igaunija, attiecīgi ar 17,1% un 11,9% īpatsvaru kopējā preču eksportā ir lielākie noieta tirgi Latvijas precēm šogad. Savukārt, Krievijas īpatsvars kopējā preču eksportā pēc būtiska samazinājuma 2015.gadā, šogad pakāpeniski palielinās un septiņos mēnešos veido 8,4%. Vācija un Zviedrija ierindojas ceturtajā un piektajā vietā lielāko eksporta tirgu sarakstā, kopējam preču eksporta īpatsvaram veidojot attiecīgi 7,5% un 6,5%.

Lielākais preču eksporta kāpums starp visām valstīm fiksēts uz Krieviju, pieaugums š.g. septiņos mēnešos ir 34,2% jeb 133,7 milj. *euro* salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu. Krievijas ekonomika lēni atgūstas no krīzes. Mēreni palielinoties privātam patēriņam un investīcijām, pieprasījums pēc ārvalstu precēm arī pieaug. Visstraujāk uz Krieviju pieauga alkoholisko dzērienu, farmācijas produktu un mehānisko ierīču eksports. Sagaidāms, kā Latvijas preču eksports uz šo valstī pieaugs arī turpmāk. Eksporta kāpums varētu būt vēl straujāks, taču to ierobežo zemā rubļa vērtība. Lai arī rubļa un *euro* valūtas kurss šogad ir labvēlīgāks ārējai tirdzniecībai nekā pērnajā gadā, rubļa vērtība joprojām ir zema, kas ierobežo Krievijas iespēju importēt no eirozonas valstīm. Otrais lielākais eksporta kāpums fiksēts uz Vāciju, preču eksporta vērtībai palielinoties par 19,0% jeb 74,2 milj. *euro*. Preču kategoriju griezumā uz Vāciju visstraujāk palielinājies koka un elektroierīču eksports, kā arī dzelzs un tērauda izstrādājumu eksports. Būtisks eksporta kāpums fiksēts arī uz Zviedriju, ASV, Igauniju un Dāniju.

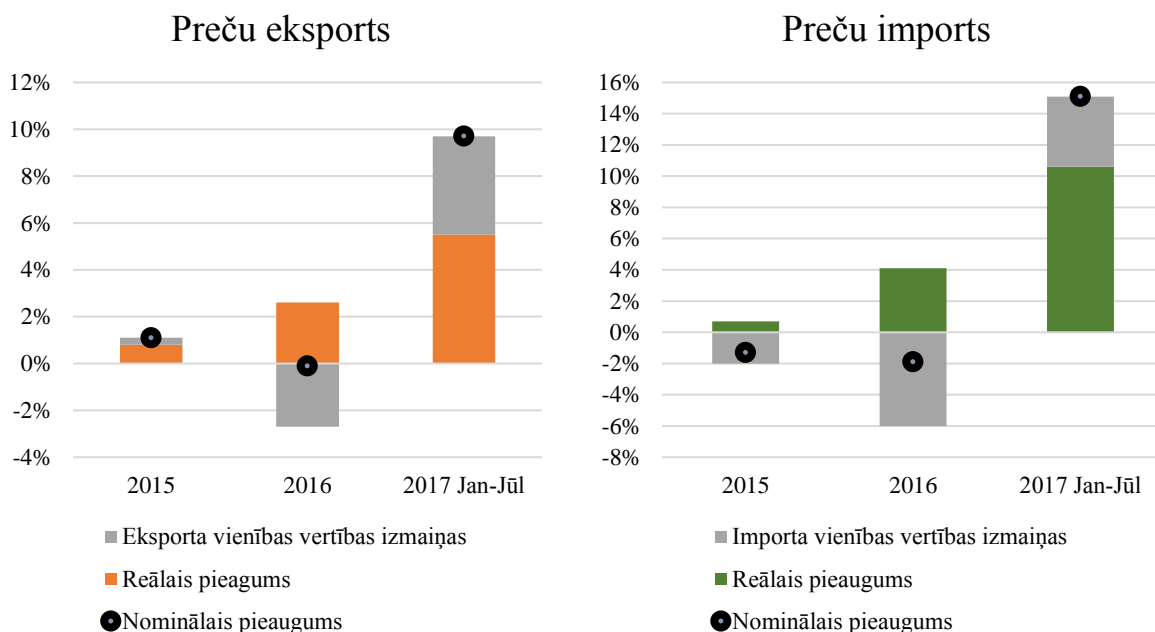
Preču importa vērtība Latvijā š.g. septiņos mēnešos pieauga par 15,1%, kas ir būtiski straujāk par eksporta kāpumu. Tādējādi preču ārējās tirdzniecības balance pasliktinājusies, š.g. pirmajos septiņos mēnešos deficītam palielinoties par 475,8 milj. *euro* līdz 1 570,9 milj. *euro*. Importa kāpumu gan patēriņa un starppatēriņa, gan kapitālpreču kategorijās pamatā izskaidro trīs faktori. Pirmkārt, importa vērtības kāpumu noteica būtisks cenu kāpums, īpaši pārtikas un naftas produktiem. Ja *Brent* markas jēlnaftas vidējā cena 2016.gada pirmajos septiņos mēnešos

bija 41,8 dolāri par barelu, tad 2017.gada attiecīgajā periodā vidējā cena jau bija 52,3 dolāri par barelu, tādējādi jēlnaftas cenu kāpums šajā laikā periodā sastāda 25,1%. Savukārt, kā liecina ANO Lauksaimniecības un pārtikas organizācijas dati par neapstrādātās pārtikas cenu dinamiku pasaulē, septiņos mēnešos tās cenas bija par 12,2% augstākas nekā pērnā gada attiecīgajā periodā. Ņemot vērā, ka lauksaimniecības un pārtikas preces, kā arī naftas produkti kopā veido ceturto daļu no visa preču importa, izejvielu cenu kāpums būtiski ietekmēja gan šo preču importa vērtību, gan kopējo importa vērtību. Kopējais importa vienības vērtības indekss š.g. septiņos mēnešos palielinājies par 4,5%, tādējādi, ja no importa preču vērtības kāpuma izslēgtu cenu pieauguma ietekmi, reālais importa pieaugums būtu mazāks. Otrais faktors, kas izskaidro samērā straujo importa pieaugumu, ir investīciju aktivitātes palielinājums Latvijā un būtiski straujāka ekonomikas izaugsme nekā pērnajā gadā kopumā. Līdz ar straujāku ekonomisko izaugsmi, nepieciešamība pēc starppatēriņa un kapitāla precēm būtiski palielinājusies, tādējādi palielinot arī importa vērtību. Treškārt, nacionālās aviokompānijas jauno lidmašīnu piegāde, kas izskaidro aptuveni 3,2 procentpunktus no kopējā importa pieauguma pirmajos septiņos mēnešos. Detalizēta preču importa pieauguma struktūra pa preču kategorijām ir atspoguļota tabulā 1.4.

1.4. tabula. Preču importa pieaugums pa preču kategorijām

Preču kategorija	2016 I-VII, milj. euro	2017 I-VII, milj. euro	Pieaugums, milj. euro	Pieaugums, %
Mehānismi un ierīces, t.sk. elektroierīces	1453	1583	130	8,9%
Lauksaimniecības preces un pārtika	1099	1297	197	18,0%
Ķīmiskās rūpniecības ražojumi	762	849	87	11,4%
Minerālprodukti	607	729	122	20,1%
Satiksmes līdzekļi	710	687	-23	-3,2%
Metāli un to izstrādājumi	508	640	132	26,0%
Plastmasas, kaučuks un to izstrādājumi	388	457	68	17,6%
Tekstilmateriāli un tekstilizstrādājumi	262	290	27	10,5%
Koks un koka izstrādājumi	232	263	32	13,6%
Papīrs, kartons un poligrāfijas izstrādājumi	159	174	15	9,6%
Būvniecības izstrādājumi	134	146	12	9,1%
Pārējās preces	476	703	227	47,8%
Kopējā preču importa vērtība	6790	7817	1027	15,1%

Kopumā jāsecina, ka izņemot satiksmes līdzekļus, preču importa vērtība palielinājās visās lielākajās preču kategorijās. Savukārt lauksaimniecības un pārtikas produktu imports nodrošināja lielāko devumu importa izaugsmē, tā vērtībai palielinoties par 18,0% salīdzinājumā ar pērnā gada pirmajiem septiņiem mēnešiem. Papildus tam, ievērojams importa kāpums fiksēts arī mehānismiem un elektroierīcēm, kā arī minerālproduktiem un metāliem.

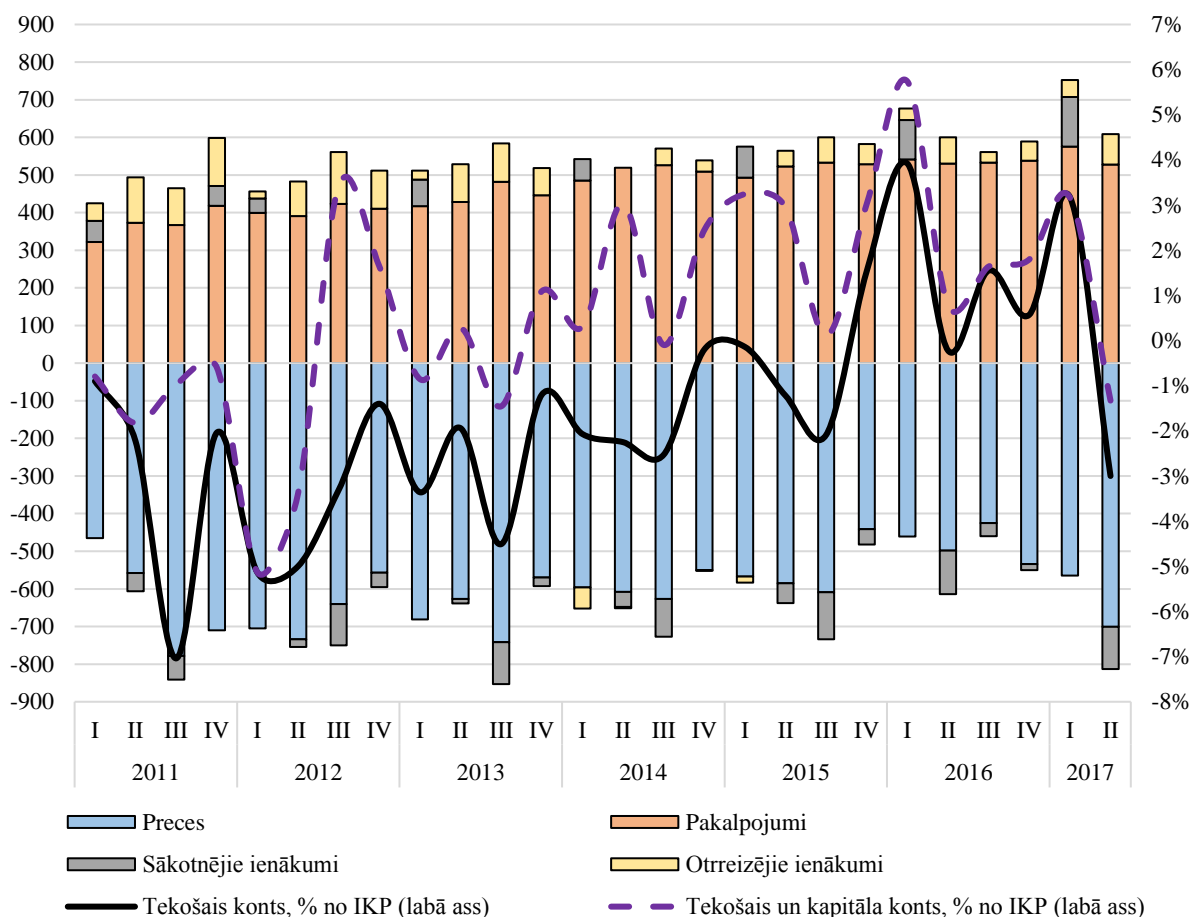

1.37. att. Eksporta un importa vienību vērtības izmaiņas, kā arī preču eksporta un importa nominālais un reālais pieaugums, %⁸

Izejvielu cenu izmaiņas tiešā veidā atspoguļojas gala preču izmaksās, tādējādi preču eksporta un importa vērtību ietekmē ne tikai faktiskais preču apjoms, bet arī cenu izmaiņas. Kopš 2014.gada vidus divu gadu garumā pasaules biržās pastāvīgi samazinājās neapstrādātās pārtikas un energoresursu cenas, ko ietekmēja preču ražošanas izmaksu samazinājums. Tādējādi, 1.37.attēlā var redzēt, ka 2016.gadā, ņemot vērā cenu izmaiņu ietekmi, reālā preču eksporta un importa vērtība palielinājās attiecīgi par 2,6% un 4,1%. Stabilizējoties izejvielu pieprasījumam un piedāvājumam pasaules tirgos, gan pārtikas, gan energoresursu cenas 2017.gadā būtiski pieauga, tādējādi ietekmējot arī ārējās tirdzniecības datus nominālajā izteiksmē. Ja no preču eksporta un importa vērtības izslēgtu cenu izmaiņu ietekmi, preču eksporta kāpums š.g. pirmajos septiņos mēnešos būtu gandrīz uz pusi mazāks. Savukārt importa izaugsme būtu par aptuveni trešo daļu mazāka.

Pagājušā gadā būtiski samazinoties preču importam, preču ārējās tirdzniecības deficīts saruka par 284 milj. *euro* līdz 1918 milj. *euro*, kas ir mazākais preču konta deficīts kopš 2011.gada. Tādējādi, izmaiņas preču kontā izskaidro gandrīz divas trešdaļas no maksājumu bilances tekošā konta pārpalikuma, kas 2016.gadā bija 342 milj. *euro* jeb 1,4% no IKP apmērā. Arī pakalpojumu konta pārpalikuma kāpums deva savu artavu tekošā konta bilances uzlabošanā. Pateicoties būvniecības pakalpojumu, kā arī telesakaru un datorpakalpojumu eksportam, pakalpojumu konta pārpalikums pieauga par 63 milj. *euro*. Papildus tam, lielāka finanšu plūsma no Eiropas Sociālā fonda un lauksaimniecības fondiem noteica sākotnējo un otrreizējo ienākumu kontu bilances uzlabojumu. Kopumā, jāatzīmē, ka pozitīva tekošā konta bilance pirms 2016.gadā bija fiksēta tikai 2010.gadā un pēdējo trīs gadu vidējais līmenis (-0,3% no IKP) nepārsniedz ES agrās brīdināšanas mehānismā noteikto sliekšni (-4% no IKP) un ir vērtējams kā ilgtspējīgs. Maksājumu bilances konta dinamika ir atspoguļota 1.38.attēlā.

⁸ Datu avots: CSB, Finanšu ministrijas aprēķini

1.38. att. Latvijas maksājumu bilances tekošā konta komponentes (milj. euro) un tekošais un kapitāla konti procentos no IKP⁹

2017.gada pirmajā pusē Latvijas maksājumu bilances tekošais konts ir sabalansēts, jo deficīta apmērs sastāda vien 0,1% no IKP vai 17 milj. *euro*. Taču, analizējot tekošā konta bilanci pa mēnešiem, jāsecina, ka pirmā ceturkšņa pārpalikumu pilnībā kompensēja otrā ceturkšņa deficīts un aktuālākie pieejamie dati par jūliju liecina, ka pirmajos septiņos mēnešos tekošā konta deficīts veido jau 162 milj. *euro*. Ekonomikas attīstības tempu paātrinājums, kas aizsākās pagājušajā gada beigās gan Latvijā, gan Latvijas nozīmīgākajās partnervalstīs, veicinājis strauju ārējās tirdzniecības pieaugumu. Lai arī preču eksporta vērtība pirmajos septiņos mēnešos palielinājās gandrīz par 10%, importa kāpums bija vēl straujāks, tādējādi palielinot preču konta deficītu un tekošā konta bilanci kopumā. Preču konta deficīts pirmajos septiņos mēnešos pieauga par 460 milj. *euro* un veido 1 594 milj. *euro*.

Arī pakalpojumu ārējā tirdzniecība šogad ir augšupejoša, tomēr atšķirībā no preču tirdzniecības dinamikas, pakalpojumu eksporta pieaugums ir straujāks par importa pieaugumu. Pirmajos septiņos mēnešos **pakalpojumu eksporta** vērtība palielinājās par 4,9%. To visbūtiskāk veicināja ieņēmumu kāpums no transporta pakalpojumiem. Pagājušajā gadā būtiski samazinājies jūras un dzelzceļa transporta pakalpojumu eksports, galvenokārt sīvās konkurences transporta nozarē Baltijas jūras reģionā dēļ. Tas atspoguļojās gan tranzīta plūsmas kritumā, gan ārvalstniekiem sniegto transporta atbalsta pakalpojumu samazinājumā. Tā pārkrauto kravu apjoms Latvijas ostās 2016.gadā samazinājies par 9,3%, salīdzinot ar 2015.gadu. Savukārt, pārvadāto kravu apjoms dzelzceļā attiecīgajā laika periodā krities par 14,1%. Kritumu gandrīz pilnībā kompensēja nerezidentiem sniegto autotransporta un gaisa

⁹ Datu avots: Latvijas Banka

transporta pakalpojumu eksporta pieaugums. Savukārt šogad ārvalstniekiem sniegto transporta pakalpojumu vērtība pieauga visos transporta veidos, izņemot dzelzceļa pakalpojumus, to vērtībai paliekot pērnā gada septiņu mēnešu apmērā. Visstraujāk palielinājās tieši jūras transporta pakalpojumu eksports, kamēr kopējie ieņēmumi no transporta pakalpojumu eksporta septiņos mēnešos palielinājās par 7,2%.

Lai arī nedaudz lēnāk nekā pagājušajā gadā, 2017.gadā pirmajā pusē turpina palielināties arī citu pakalpojumu eksporta vērtība, piemēram, pieauga informācijas un datorpakalpojumu, kā arī būvniecības pakalpojumu eksports, attiecīgi par 19,7% un 47,3%. Vienlaikus ārvalstu viesu tēriņi Latvijā š.g. septiņos mēnešos samazinājušies par 3,2%, neskatoties uz to, ka iebraukušo viesu skaits Latvijā ir pieaudzis un palielinājies arī to uzturēšanās ilgums. Kopējo tēriņu samazinājumu noteica tieši personisko braucienu tēriņu samazinājums, kamēr biznesa braucienu tēriņi praktiski nav mainījušies.

Pakalpojumu eksporta attīstības dinamika pēdējos piecos gados bija stabili augoša un salīdzinot ar preču eksportu, vidējais pieaugums bija nedaudz straujāks. Zīmīgi, ka pakāpeniski mainās pakalpojumu eksporta struktūra, to īpatsvarā palielinoties pakalpojumiem ar augstu pievienoto vērtību. Ja 2000. gadā finanšu, telesakaru, informācijas un datorpakalpojumu īpatsvars kopējā pakalpojumu eksportā veidoja 9,4%, tad 2016.gadā jau 21,4%, palielinot savu daļu galvenokārt uz transporta pakalpojumu rēķina. Arī salīdzinot ar atsevišķām preču eksporta kategorijām, pakalpojumu eksporta cipari ir visai iespaidīgi. Tā, 2016.gadā finanšu pakalpojumu eksporta vērtība pārsniedza farmaceitisko produktu eksportu. Telesakaru pakalpojumu eksports bija ekvivalents saplākšņa eksportam, bet informācijas tehnoloģiju pakalpojumu eksports bija nedaudz lielāks par tekstilmateriālu un tekstilizstrādājumu eksportu.

Pozitīva attīstības dinamika vērojama arī **pakalpojumu importā**, š.g. septiņos mēnešos tā vērtībai palielinoties par 6,8%. Lai arī pakalpojumu importa vērtība augusi straujāk nekā eksporta vērtība, pakalpojumu konta pārpalikums tomēr palielinājies, jo naudas izteiksmē pakalpojumu eksporta vērtība palielinājās vairāk, tādējādi nedaudz kompensējot preču konta deficītu. Pakalpojumu importa pieaugumu galvenokārt noteica jūras un autotransporta pakalpojumu kāpums, kā arī finanšu pakalpojumu pieaugums.

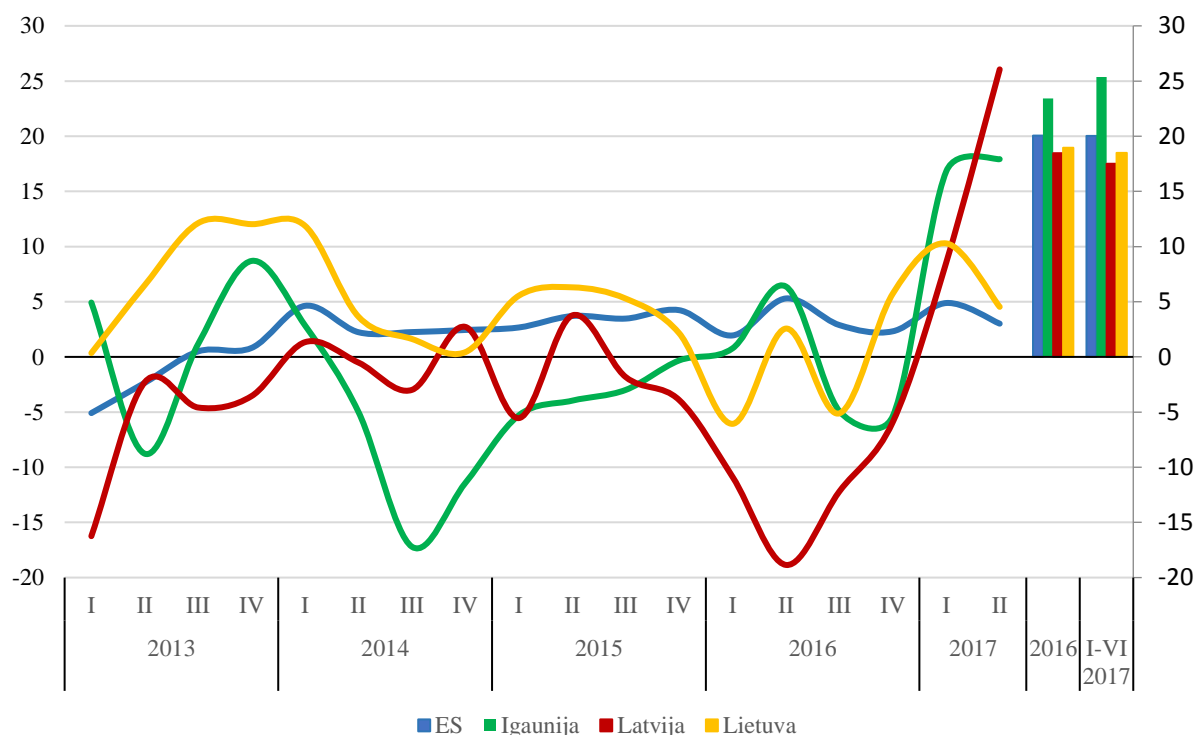
Sākotnējo ienākumu konta bilance uzlabojusies par 27 milj. *euro*, tādējādi š.g. septiņos mēnešos kontā fiksēts 2 milj. *euro* pārpalikums. To galvenokārt ietekmēja ES lauksaimniecības fondu līdzekļu ieplūde. Savukārt otrreizējo ienākumu konta bilances izmaiņas kredīta pusē noteica lielāka finanšu plūsma no Eiropas sociālā fonda un zivsaimniecības fonda, kamēr izmaiņas bilances debeta pusē ir saistītas ar nedaudz mazākām iemaksām ES budžetā. Tādējādi otrreizējo ienākumu konta pārpalikums palielinājās par 38 milj. *euro* līdz 144 milj. *euro*.

1.2.7. Investīcijas

2016.gadā bruto pamatkapitāla veidošana piedzīvoja strauju kritumu salīdzinājumā ar 2015.gadu samazinoties par 11,7%, ko pamatā iespaidoja mazāka ES fondu līdzekļu plūsma un būvniecības apjomu kritums. Vājo investīciju aktivitāti pēdējo gadu laikā bija noteikusi arī saspringtā ģeopolitiskā situācija reģionā, un kopumā laikā kopš 2012.gada bruto pamatkapitāla veidošana nebija uzrādījusi pieaugumu. 2017.gadā, atsākoties aktīvākai ES fondu līdzekļu ieplūdei ekonomikā, kā arī mazinoties ģeopolitiskajai spriedzei, investīciju pieaugums ir sācis atjaunoties, bruto pamatkapitāla veidošanai pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2016.gada pirmo pusi, palielinoties par 18,5%. Jāatzīmē, ka otrajā ceturksnī kāpums paātrinājies un veidoja 26,1%, kamēr pieaugums pirmajā ceturksnī bija 8,6%, salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu.

Līdzīga, augšupvērsta investīciju dinamika 2017.gadā vērojama arī pārējās Baltijas valstīs. Taču Latvijā fiksētais investīciju kāpums š.g. otrajā ceturksnī (+26,1%) bija straujākais starp visām ES dalībvalstīm. Mājsaimniecību un uzņēmēju augošā konfidence, lielākas ES fondu investīcijas, kā arī augošs ārējais pieprasījums labvēlīgi ietekmē iedzīvotāju un uzņēmēju

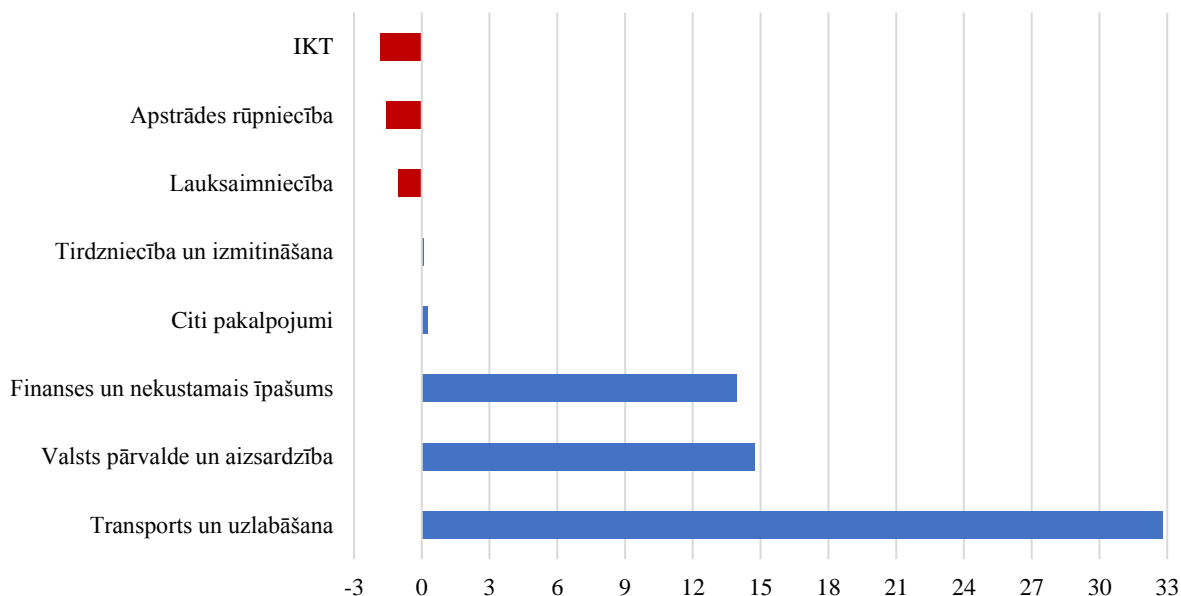
lēmumu par investīciju veikšanu Baltijas valstīs. Lai arī investīciju kāpums Latvijā šogad ir straujš, tomēr investīciju īpatsvars iekšzemes kopproduktā turpina samazināties un pirmajā pusgadā veidoja 17,5%, kas ir zemākais līmenis starp Baltijas valstīm un zemāk nekā vidēji ES. Investīciju īpatsvars š.g. pirmajā pusē nepalielinājās, tāpēc ka citas IKP komponentes (privātais patēriņš, eksports) uzrādīja vēl lielāku pieaugumu. Augsts investīciju īpatsvars iekšzemes kopproduktā palielina akumulēto kapitālu tautsaimniecībā, tādējādi pozitīvi ietekmējot potenciālo ekonomikas izaugsmi ilgtermiņā. Lai arī investīciju kāpums 2017.gadā ir samērā straujš, tomēr tas nav pietiekošs, lai nopietni ietekmētu valsts potenciālo izaugsmi vidējā termiņā.

1.39. att. Bruto pamatkapitāla veidošanas pieaugums Baltijas valstīs un Eiropas Savienībā, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, un īpatsvars IKP 2016.gadā un 2017.gadā pirmajā pusgadā, 2010.gada salīdzināmās cenās, %¹⁰

2017.gada pirmajā pusgadā lielāko daļu jeb 43% no kopējiem ieguldījumiem bruto pamatkapitālā veidoja nefinanšu investīcijas un š.g. sešos mēnešos to apjoms faktiskajās cenās palielinājies par 18,5%, sastādot 924,3 milj. euro. Lielākais nefinanšu investīciju īpatsvars reģistrēts šādās nozarēs - transports un uzglabāšana (20,6% no kopējām nefinanšu investīcijām 2017.gadā pirmajā pusē), valsts pārvalde un aizsardzība (14,4%), apstrādes rūpniecība (11,3%) un tirdzniecība (8,4%). No uzskaitītajām nozarēm lielākais pieaugums fiksēts transporta un uzglabāšanas nozarē, par 80,0% salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu, ko galvenokārt noteica nacionālās aviokompānijas flotes atjaunošana. Nefinanšu investīcijas valsts pārvaldē un aizsardzībā palielinājās par 52,6%, kamēr tirdzniecības nozarē tās pieauga par 7,5%. Būtisks investīciju kāpums fiksēts arī operāciju ar nekustamo īpašumu nozarē - vairāk nekā divas reizes.

¹⁰ Datu avots: ES statistikas birojs Eurostat, Finanšu ministrijas aprēķini

1.40. att. Nefinanšu investīcijas, devums pieaugumā pa nozarēm 2017.gada pirmajā pusgadā pret 2016.gada pirmo pusgadu, procentpunkti

Analizējot investīcijas, svarīga ir ne tikai kopējā investīciju dinamika, bet arī tas, kādos aktīvos tiek investēts. Zīmīgi, ka lielāko devumu nefinanšu investīciju pieaugumā nodrošināja investīciju kāpums pārējos pamatlīdzekļos par 59,5% jeb 135,7 milj. *euro*, ko lielā mērā noteica investīciju kāpums tikai vienā nozarē – transportā un uzglabāšanā, būtiski palielinoties investīcijām satiksmes līdzekļos. Otro lielāko pieaugumu nodrošināja investīciju kāpums dzīvojamās mājās un citās būvēs, kopumā par 22,6%. Lielākie investīciju kāpumi ir fiksēti tādās nozarēs kā operācijas ar nekustamo īpašumu un valsts pārvalde. Lielākas ES fondu investīcijas šogad labvēlīgi ietekmē būvniecības nozari, jo pieprasījums pēc būvniecības pakalpojumiem aug gan no uzņēmēju, gan no valsts pārvaldes puses. Būvniecības produkcijas apjoms š.g. pirmajā pusgadā palielinājies par 13,1% salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu. Tādējādi ir likumsakarīgi, ka investīcijas ceļu, kā arī ēku būvniecībā un renovācijā palielinās. Ņemot vērā, ka datus vēl neparādās lieli, jau iesākie investīciju projekti izglītības un tirdzniecības nozarēs, kas saistīti ar Latvijas Universitātes Zinātnes mājas būvniecību un tirdzniecības centru būvniecību Rīgā un Rīgas rajonā, sagaidāms, ka investīciju kāpums ēkās un būvēs turpināsies arī nākamajos gados.

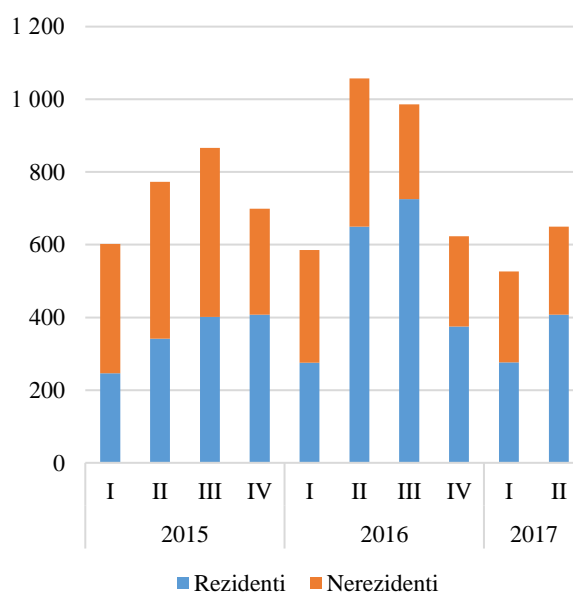
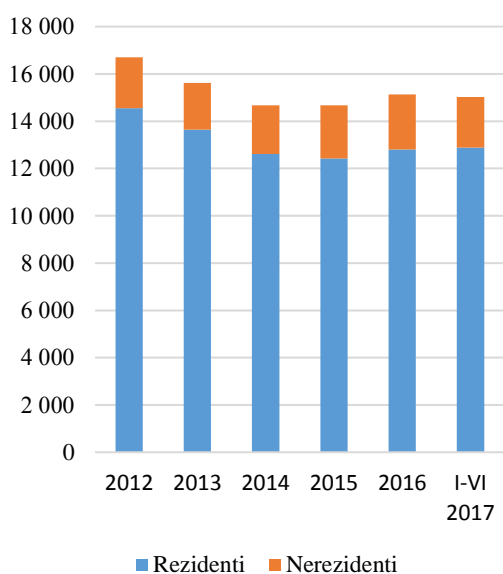
Tajā pašā laikā, investīcijas iekārtās un mašīnās turpina samazināties kopš 2016.gada un š.g. pirmajā pusgadā ieguldījumu apjoms samazinājies vēl par 23,4%, salīdzinot ar pērnā gada pirmo pusē. Tādējādi tehnoloģiskajās iekārtās un mašīnās, kuras pamatā tiek izmantotas rūpniecības nozarē, pirmajos sešos mēnešos tika ieguldīts 195,5 milj. *euro*. Lai arī rūpniecības produkcijas apjoms šogad uzrāda spēcīgu pieaugumu, - pirmajos septiņos mēnešos fiksēts kāpums par 8,9% pēc kalendāri izlīdzinātiem datiem, šāds investīciju apjoms rada bažas par iespēju kāpināt rūpniecības produkcijas izlaidi turpmāk. Investīciju apjoms iekārtās un mašīnās š.g. pirmajā pusgadā ir mazāks, pat salīdzinot ar pasaules ekonomikas krīzes periodā fiksēto investīciju apjomu šajos pamatlīdzekļos, kad 2010.gadā pirmajā pusgadā bija investēts 231,7 milj. *euro*. Ņemot vērā, ka jau duos noslodze apstrādes rūpniecībā atrodas savā vēsturiskajā maksimumā, zemas investīcijas iekārtās kopā ar ierobežoto darbaspēka potenciālu iekšējā tirgū, var mazināt tautsaimniecības potenciālo izaugsmi vidējā termiņā. Viens no iemesliem joprojām krītošām investīcijām iekārtās un mašīnās, kamēr ieguldījumi pārējos pamatlīdzekļos šogad uzrāda būtisku kāpumu, var būt saistīts ar plānoto nodokļu reformu, kura paredz, ka sākot no 2018.gada uzņēmumi būs atbrīvoti no ienākuma nodokļa nomaksas, ja investīcijas tiks veiktas uzņēmuma attīstībā. Tādējādi, uzņēmumiem, kuri nekvalificējas UIN atlaides saņemšanai par

veiktajiem sākotnējiem ilgtermiņa ieguldījumiem vai uzņēmumi, kuri nedarbojas speciālajās ekonomiskajās zonās, savā veidā ir nogaidoša pozīcija attiecībā par investīcijām šogad.

Tiek prognozēts, ka investīcijas salīdzināmās cenās 2017.gadā palielināsies par 11,4%, salīdzinot ar pērnā gadu, tādējādi investīciju īpatsvars IKP sasniegs 19,8% jeb 4482 milj. *euro*. Neskatoties uz būtisko pieaugumu, bruto pamatkapitāla veidošana šogad vēl nebūs atgriezusies līmenī, kādā tā bija pirms 2016.gadā piedzīvotā spēcīgā krituma, kad kopējās investīcijas tautsaimniecībā bija 4 023 milj. *euro* un to īpatsvars IKP bija 18,5%. 2015.gadā kopējais investīciju apjoms Latvijas tautsaimniecībā bija 4554 milj. *euro* salīdzināmajās cenās un veidoja 21,3% no iekšzemes kopprodukta. Taču ES fondu investīciju pieejamība, zemas kredītprocentu likmes, kā arī UIN reforma uzturēs augstu investīciju kāpumu arī 2018.gadā. Tādējādi, kopējās investīcijas tautsaimniecībā 2018.gadā būs 4 857 milj. *euro*, kas ir augstākais līmenis kopš 2013.gada.

Līdzās straujākai ES fondu līdzekļu apguvei investīciju pieaugumu šogad veicina arī kreditēšanas aktivitātes atjaunošanās. Jau kopš 2016.gada vidus ir atsācies kopējā rezidentiem izsniegto kredītu portfeļa pieaugums, un šā gada otrā ceturkšņa beigās rezidentiem izsniegto kredītu apjoms bija par 1,2% lielāks nekā pirms gada un veidoja 12,9 mljrd. *euro*. Kopējo rezidentu kredītportfeļa pieaugumu nodrošināja centrālās un vietējās valdības, kā arī finanšu institūciju kredītportfeļa palielinājums, kamēr uzņēmumu un māsaimniecību kredītportfelis samazinājies. Ārvalstu klientu jeb nerezidentu kredītportfelis š.g. otrā ceturkšņa beigās bija par 6,9% mazāks, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, kas galvenokārt ir skaidrojams ar atsevišķu lielu kredītu dzēšanu. Papildus tam, nerezidentu kredītportfeli ietekmēja valūtas svārstības, jo izslēdzot ASV dolāra valūtas kursa samazināšanās efektu attiecībā pret *euro*, kritums būtu mazāks. Ņemot vērā nerezidentu kredītportfeļa kritumu, kopējais kredītportfelis 2017.gadā otra ceturkšņa beigās palika nemainīgs, salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu, un veidoja 15,0 mljrd. *euro*.

Turpināja uzlaboties komercbanku kopējā portfeļa kvalitāte, un ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars banku kredītportfelī samazinājies no 5,1% 2016. gada otrā ceturkšņa beigās līdz 4,4% 2017.gadā otrā ceturkšņa beigās. Pozitīvas tendences bija vērojamas gan rezidentu māsaimniecību, gan uzņēmumu portfelī, kur virs 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars uz 2017.gada otrā ceturkšņa beigām veidoja attiecīgi 1,6% un 1,2%, tikmēr nerezidentu virs 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars pieauga no 1,2% līdz 1,6%.

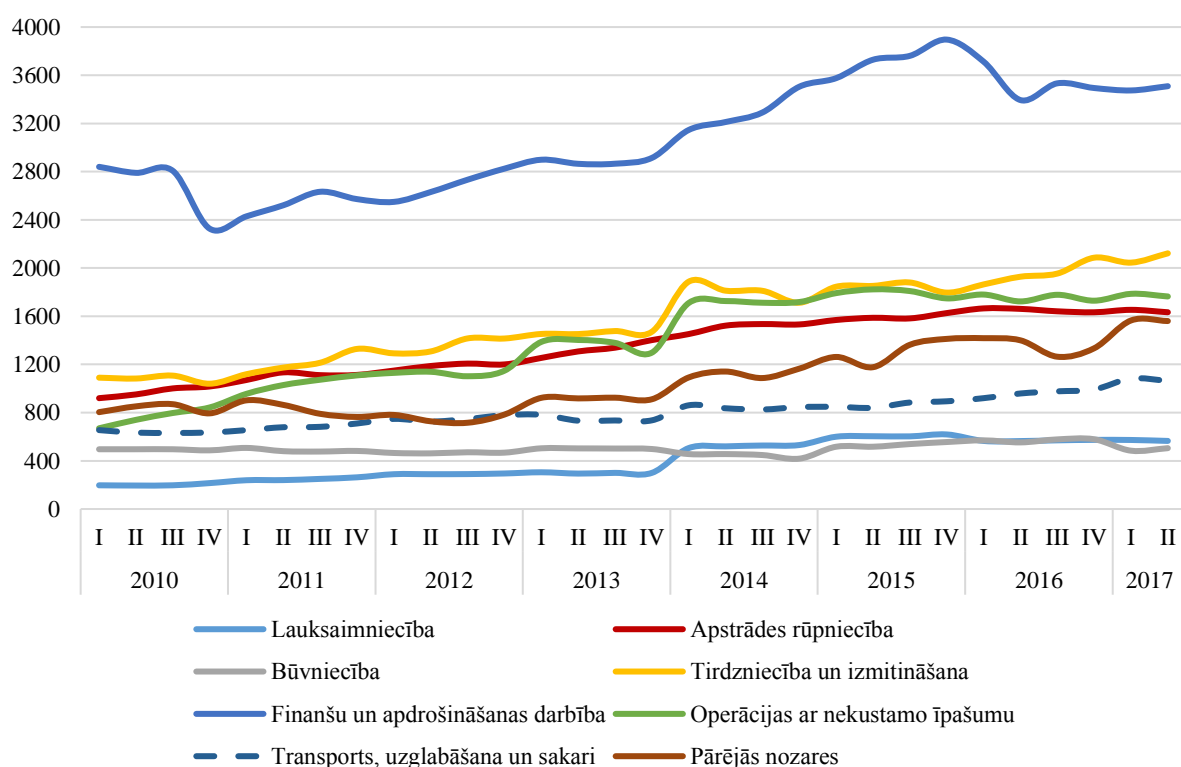
1.41. att. Latvijas komercbanku kredītportfelis, milj. euro

1.42. att. No jauna izsniegto kredītu apjoms, milj. euro¹¹

¹¹ Datu avots: FKTK

Šā gada pirmajos sešos mēnešos no jauna izsniegto kredītu apjoms veidoja 1,2 mljrd. *euro*, kas ir samazinājums par 28,4%, salīdzinot ar 2016.gada attiecīgo periodu, apjomam samazinoties gan rezidentiem, gan ārvalstu klientiem. Rezidentu uzņēmumiem jaunizsniegto kredītu apjoms š.g. pirmajā pusgadā nokrities par 43,6%, visvairāk samazinoties kredītiem apstrādes rūpniecības, elektroenerģijas un siltumapgādes, transporta un tirdzniecības nozarēs. Savukārt, mājsaimniecībām no jauna izsniegto kredītu apjoms palielinājies par 13,6%, īpaši pieaugot kredītiem mājokļa iegādei un remontam. Jāatzīmē, ka no jauna izsniegto kredītu apjoms mājsaimniecībām palielinās jau vairākus gadus pēc kārtas un ir visi priekšnosacījumi, lai šī augošā tendence saglabātos arī turpmāk. Par to liecina Latvijas iedzīvotāju noguldījumu apjoms komercbankās, kas š.g. otrā ceturkšņa beigās pietuvojies 6 mljrd. *euro* atzīmei un, salīdzinot ar pērnā gada otro ceturksni, palielinājies par 7,5%. Tādējādi, mājsaimniecībām kopumā ir resursi, kuri var tikt izmantoti kredīta līdzfinansējumam, piemēram, mājokļa iegādei.

Ārvalstu tiešo investīciju apjoms Latvijā 2016.gadā bijis 134 milj. *euro* apjomā, pretstatā 640 milj. *euro* lielām investīcijām iepriekšējā gadā, ko noteica vienreizējs faktors – būtisks pašu kapitāla samazinājums *Swedbank AS*. Līdz ar to ienākošo ĀTI apjoms pagājušā gada pirmajā pusē bija pat negatīvs. Negatīva ĀTI plūsma veidojas, kad meitas uzņēmuma saistības pret mātes uzņēmumu pārsniedz prasības jeb kad meitas uzņēmums samazina pamatkapitālu vai atmaksā kredītu mātes uzņēmumam. Ienākošo ĀTI plūsmas samazinājumu 2016.gada pirmajā pusē noteica investīciju kritums pašu kapitālā par 577 milj. *euro*. Galvenais faktors, kas noteica pašu kapitāla samazinājumu, bija komercbankas *Swedbank AS* lēmums par kapitāla struktūras optimizēšanu, samazinot pamatkapitālu. Pamatkapitāla samazinājums uzņēmumā ar ārvalstu kapitālu nozīmē ārvalstu tiešo investīciju aizplūdi no valsts. To apliecina arī uzkrāto ĀTI atlikumu apjoms finanšu un apdrošināšanas darbības nozarē, kas 2016.gadā samazinājās. Savukārt 2016.gada otrajā pusgadā ĀTI plūsma pašu kapitālā bija pozitīva un tas kopā ar reinvestētās peļņas pieaugumu pilnībā kompensēja ĀTI kritumu gada sākumā. Atskaitot *Swedbank AS* darījumu, ko var uzskatīt par vienreizēju faktoru, ĀTI plūsma 2016.gadā bija stabila.

1.43. att. Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā, milj. *euro*¹²

¹² Datu avots: Latvijas Banka

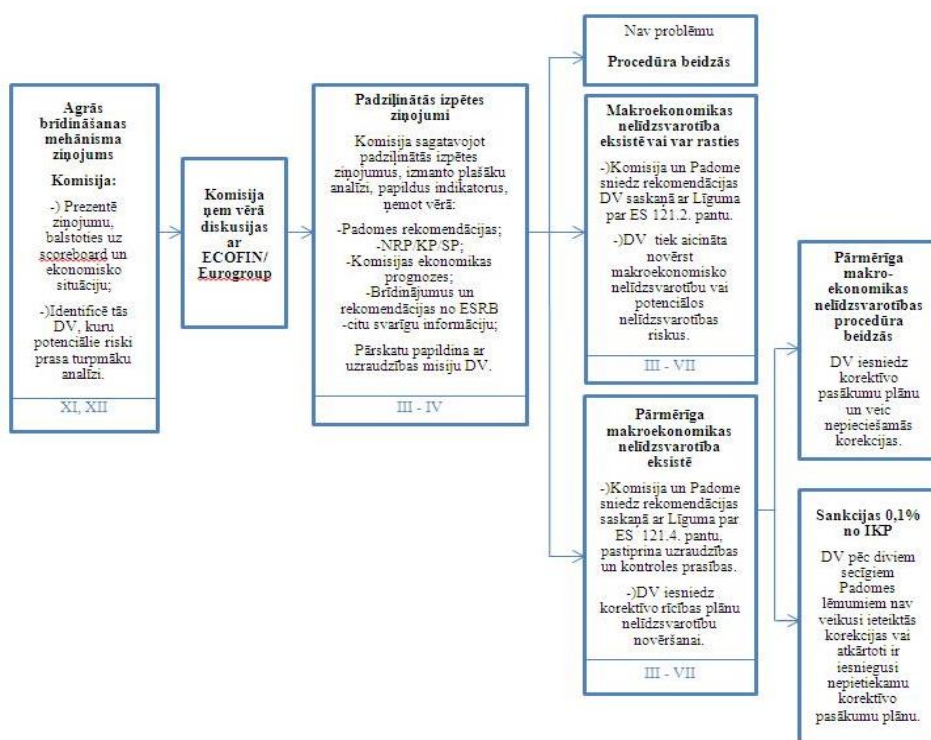
2017.gadā pirmajā pusgadā ienākošo ĀTI apjoms Latvijā veidoja 317 milj. *euro*, tautsaimniecībā ieplūstot galvenokārt parāda instrumentu veidā. Investīcijas parāda instrumentu veidā var ieplūst dažādi, proti tirdzniecības kredīta un aizdevuma veidā, kā arī, ja notiek tiešo investoru un tiešo investīciju uzņēmumu emitēto parāda vērtspapīru savstarpēja pirkšana. Š.g. pirmajā pusē investīcijas parāda instrumentos noteica tirdzniecības kredīta izsniegšana meitas uzņēmumiem Latvijā no mātes uzņēmumiem ārvalstīs, kopumā 186 milj. *euro* apmērā. Kredīta izsniegšanas brīdī gan ienākošo, gan uzkrāto ĀTI apjoms palielinājās. Taču atmaksājot kredītu, ĀTI apjoms atkal samazināsies. Tomēr no ekonomikas viedokļa tas vērtējams pozitīvi, jo šajā gadījumā uzņēmums, visticamāk, veic darbības paplašināšanu vai modernizāciju. Zīmīgi, ka investīcijas pašu kapitālā arī palielinās un š.g. pirmajā pusē uzņēmumu pašu kapitālā ieplūda 133 milj. *euro*. Tajā pašā laikā, jāatzīmē, ka ārvalstu rezidenti izmaksāto dividenžu apjoms š.g. pirmajā pusē bija par 2 milj. *euro* lielāks nekā ārvalstu investoru reinvestētas peļņas apjoms, tādējādi nedaudz samazinot ienākošo ĀTI plūsmu. Lielākie investori no ES dalībvalstīm 2017.gadā pirmajos sešos mēnešos bija no Igaunijas, Lietuvas un Luksemburgas. Savukārt no ārpus ES valstīm tie bija Krievija un Šveice.

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā 2017.gadā jūnijā beigās veidoja 14,0 mljrd. *euro*, kas ir par 6,4% jeb 842 milj. *euro* vairāk nekā pērnā gada jūnija beigās. Nozaru griezumā, lielākās ĀTI atlikumu izmaiņas ir fiksētas elektroenerģijas un siltumapgādes nozarē, kā arī tirdzniecības un finanšu nozarēs. Lai arī finanšu un apdrošināšanas darbības nozares īpatsvars kopējās uzkrātajās ĀTI samazinājies, ko noteica *Swedbank AS* pamatkapitāla samazinājums pērnajā gadā, ĀTI nozaru struktūra nav būtiski mainījies. Joprojām finanšu un apdrošināšanas nozarē ir koncentrēti visvairāk ĀTI jeb 25,0% no kopējā uzkrātā ĀTI apjoma. Savukārt vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu ir koncentrēti attiecīgi 14,3% un 12,6%. Apstrādes rūpniecība, kas tiek uzskatīta par Latvijas prioritāro nozari ārvalstu tiešo investīciju piesaistīšanai, pēc uzkrāto ĀTI apjoma pašlaik ierindojas ceturtajā vietā ar 11,6% īpatsvaru. Uzkrāto ĀTI apjoms šajā nozarē salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusgadu samazinājies par 1,7%.

1.3. Makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzība ES

Viens no ES pamatmērķiem ir dalībvalstu ilgtspējīgas ekonomiskās izaugsmes veicināšana. Lai nodrošinātu savlaicīgu makroekonomisko risku identificēšanu un pārvaldi 2011.gada 16.novembrī Eiropas Parlaments un Eiropas Padome pieņēma divas regulas – par to, kā novērst un koriģēt makroekonomisko nelīdzsvarotību (regula Nr.1176/2011), un regulu par izpildes pasākumiem pārmērīgas makroekonomiskās nelīdzsvarotības koriģēšanai eirozonā (Nr.1174/2011).¹³

¹³ <http://eur-lex.europa.eu>: Jaunās regulas veido arī par Eiropas Semestra pamatu. Eiropas Semestris ir ES ekonomikas un budžeta politikas saskaņošanas ikgadējais cikls, kura ietvaros ES dalībvalstis saņem Eiropas komisijas ieteikumus - ieteikumi tiek sniegti Stabilitātes un izaugsmes pakta un makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras kontekstā.

1.44. att. Makroekonomiskās nelīdzsvarotības procedūras posmi¹⁴

Procedūras izstrādes mērķis bija ne tikai stiprināt Stabilitātes un izaugsmes pakta funkcionēšanu, bet papildus budžeta uzraudzībai, paplašināt fiskālo un makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzību un īstenot to efektīvu vadību ES dalībvalstīs. Regulu ietvaros tika atrunāta jaunā makroekonomikas uzraudzības un nesabalansētību identificēšanas kārtība, kā arī iespējamo finanšu sankciju kārtība, kas varētu tikt piemērota dalībvalstīm, kurās makroekonomiskā disciplīna netiek ievērota.

Finanšu sankcijas paredz noteiktu ikgadēju soda naudu vai procentus nesošu depozītu, kas ir 0,1% no attiecīgās dalībvalsts iepriekšējā gada IKP. Neraugoties uz to, ka makroekonomiskās nesabalansētības procedūras ietvaros ir atrunātas iespējamās finanšu sankcijas, praksē nevienai no dalībvalstīm tās līdz šim netika piemērotas.

1.3.1. Makroekonomikas nesabalansētību identificēšanas un pārvaldes posmi

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums tiek publicēts tekošā gada novembrī, kas ir arī sākums jaunam makroekonomiskās nesabalansētības uzraudzības ciklam. Tādējādi, sagatavojot 2017.gada budžeta paskaidrojumu, tiek izmantots “Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums 2017” (AMR2017), kurš tika publicēts 2016.gada 16.novembrī. Svarīgi būtu norādīt, ka ziņojumu izstrādē tiek lietoti statistikas dati ar divu gadu nobīdi, attiecīgi 2017.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums balstās uz 2015.gada statistikas datiem.

Ziņojuma pamatā ir divas rādītāju grupas – 14 pamata rādītāji un 28 papildinoši rādītāji. Pamata rādītājiem ir definēti mērķlīmeņi jeb pieļaujamās robežas, kuru pārsniegšana var iniciēt Padziļinātās izpētes ziņojuma (IDR) izstrādi par attiecīgo dalībvalsti. Lēmums par attiecīgās valsts ekonomikas padziļinātās izpētes procedūras uzsākšanu var tikt pieņemts, pamatojoties uz izvērstu, fundamentālu ekonomiskās situācijas un saistīto risku analīzi, kā arī ņemot vērā rādītāju sagaidāmo dinamiku. Automātiska padziļinātās izpētes procedūras uzsākšana,

¹⁴ Scoreboard- rādītāji, kuri apkopoti pamata un palīg rādītāju tabulās kalpo par pamatu makroekonomiskās nesabalansētības procedūras analīzes veikšanā

pamatojoties vienīgi uz tehnisku dažu rādītāju noteikto robežvērtību pārsniegšanu, netiek praktizēta. Pamata rādītāju tabula (*scoreboard*) ietver šādus rādītājus:

1. Tekošā konta bilance, % no IKP, 3 gadu vidējais rādītājs
2. Neto starptautisko investīciju pozīcija, % no IKP
3. Reālais efektīvais valūtas kurss (HICP deflators), 3 gadu % izmaiņas
4. Eksporta tirgus daļa, % no pasaules eksporta, 5 gadu % izmaiņas
5. Nominālā darbaspēka vienības izmaksu indekss, 3 gadu % izmaiņas, (2010=100)
6. Mājokļu cenu indekss (2010=100), gada % izmaiņas
7. Privātā sektora konsolidētā kredītplūsma, % no IKP
8. Privātā sektora konsolidētais parāds, % no IKP
9. Vispārējās valdības sektora parāds, % no IKP
10. Bezdarba līmenis, 3 gadu vidējais
11. Finanšu sektora nekonsolidētās saistības, 1 gada % izmaiņas
12. Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis – 3 gadu izmaiņas procentu punktos no visiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem
13. Ilgtermiņa bezdarba līmenis – 3 gadu izmaiņas procentu punktos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem
14. Jauniešu bezdarba līmenis – 3 gadu izmaiņas procentu punktos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem

Līdzīgi kā pamata rādītāju tehniskā neievērošana, arī jaunieviesto sociālo rādītāju robežvērtību tehniska neievērošana nevar kalpot par makroekonomiskās nesabalansētības fakta atzīšanu kādā no dalībvalstīm – šāds lēmums vienmēr tiek balstīts uz padziļinātu, vispārēju situācijas analīzi, ņemot vērā rādītāju dinamiku un attīstības perspektīvas.

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros 28 papildinošiem rādītājiem ir informatīvs raksturs un to galvenais uzdevums ir veicināt ekonomikās situācijas daudzpusēju un pilnvērtīgu analīzi. Svarīgi ir norādīt, ka astoņi no divdesmit astoņiem papildus rādītājiem ir tieši sociālie rādītāji, kuri līdzās darba tirgus rādītājiem raksturo dinamiku atsevišķās nodarbināto, bezdarbnieku un sociāliem riskiem īpaši pakļauto iedzīvotāju grupās.

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma rezultāti var kļūt par iemeslu Padziļinātās izpētes ziņojuma (*In-depth review*) izstrādei kādai no dalībvalstīm. Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma, kā arī nākamā posma – Padziļināto izpētes ziņojuma – izstrādes galvenais uzdevums ir, pamatojoties uz pilnvērtīgu ekonomiskās situācijas un saistošo nesabalansētību analīzi, identificēt tās dalībvalstis, kurās konstatētā makroekonomiskā nesabalansētība var negatīvi ietekmēt ne tikai attiecīgās valsts ekonomisko stabilitāti un izaugsmi, bet negatīvi ietekmēt arī citas ES dalībvalstis.

Līdzās tam, Eiropas Semestra ietvaros visām ES dalībvalstīm neatkarīgi no Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā aktualizētiem riskiem un tālākās procedūras uzsākšanas, tiek sniegtas Eiropas Komisijas valsts specifiskās rekomendācijas (*Country Specific Recommendations*). Rekomendāciju mērķis ir, ņemot vērā apzinātos riskus un makroekonomiskās nesabalansētības rādītājus, nodrošināt savlaicīgu iespējamās negatīvās ietekmes vadību un veicināt nacionālās ekonomikas attīstību. 2017.gada 22.maijā Eiropas Semestra cikla ietvaros Eiropas Komisija formulēja un Eiropas Padome apstiprināja šādas rekomendācijas Latvijai, kas jāīsteno 2017. un 2018.gadā:

1. Īstenot savu fiskālo politiku atbilstīgi Stabilitātes un izaugsmes pakta preventīvās daļas prasībām, kas nozīmē 2018. gadā sasniegt savu vidējā termiņa budžeta mērķi, ņemot vērā pielaišanas saistībā ar sistēmiskās pensiju reformas un strukturālo reformu īstenošanu, attiecībā uz kurām ir piešķirtas pagaidu novirzes. Samazināt nodokļus zema atalgojuma

- saņēmējiem, novirzot nodokļus uz citiem avotiem, kas ir mazāk kaitējoši izaugsmei, un uzlabojot nodokļu saistību izpildi.
2. Uzlabot sociālās drošības tīkla adekvātumu un paaugstināt darbaspēka prasmes, paātrinot profesionālās izglītības mācību programmas reformu. Palielināt veselības aprūpes izmaksu efektivitāti un piekļuvi tai, tostarp samazinot tiešos maksājumus un ilgo gaidīšanas laiku.
 3. Palielināt publiskā sektora efektivitāti un pārskatatbildību, jo īpaši, vienkāršojot administratīvās procedūras un nostiprinot interešu konfliktu novēršanas sistēmu, tostarp maksātnešpējas administratoriem.

1.3.2. Pārmērīga makroekonomiskā nesabalansētība un Padziļināto izpētes ziņojumu izstrāde

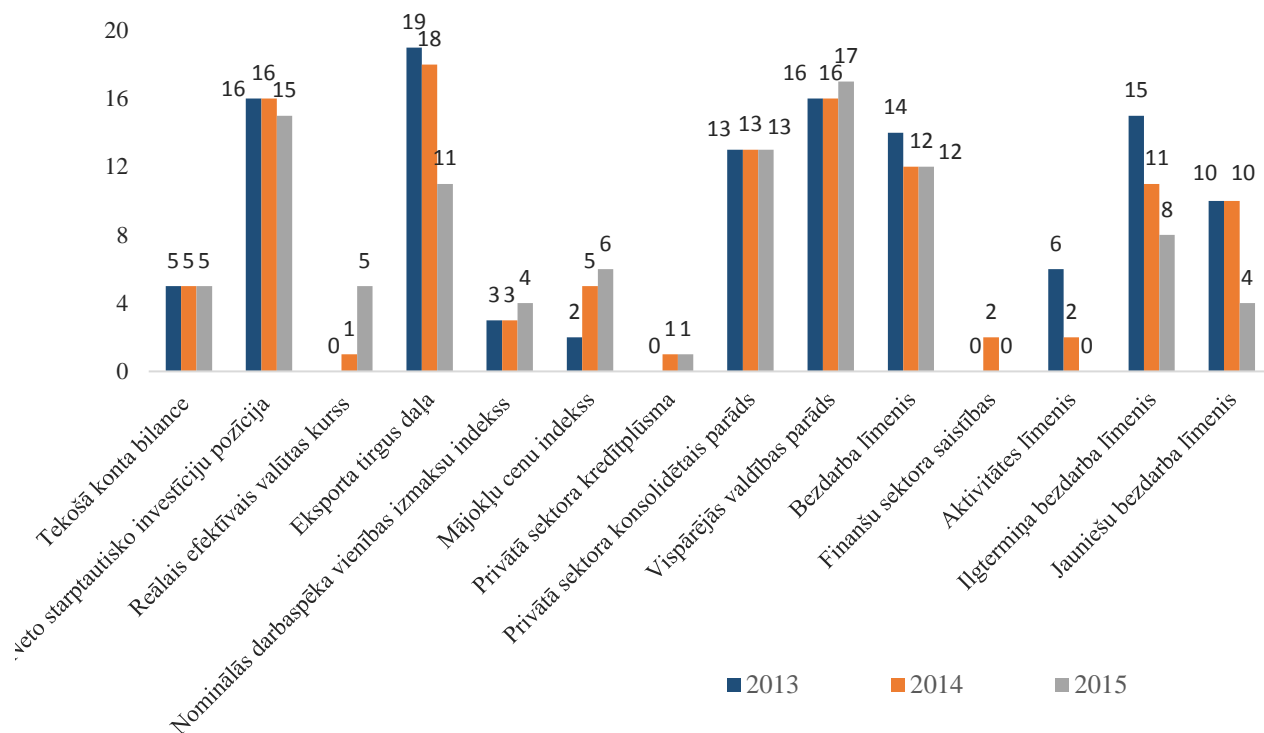
Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums tiek publicēts jau sesto gadu. 2017.gada Agrās Brīdināšanas mehānisma ziņojumā ietvertas trīspadsmit valstis, kas ir par sešām valstīm mazāk nekā pērn. Padziļināta izpētes ziņojuma izstrāde procedūras ietvaros noritēja Bulgārijai, Horvātijai, Kiprai, Somijai, Francijai, Vācijai, Īrijai, Itālijai, Nīderlandei, Portugālei, Slovēnijai, Spānijai un Zviedrijai. Līdzās tam ir dalībvalstis, piemēram, Horvātija un Itālija, kuras pārmērīgas makroekonomikas nesabalansētības procedūras ietvaros tiek padziļināti vērtētas jau ceturto gadu pēc kārtas, attiecīgi kopš 2014.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma. Latvijai līdz šim netika veikta padziļinātās izpētes procedūra.

1.5. tabula. 2017.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma rezultāts¹⁵

Netika iniciēta Padziļinātā izpētes ziņojuma izstrāde	Austrija, Beļģija, Igaunija, Ungārija, Rumānija, Apvienotā Karaliste Čehija, Dānija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Malta, Slovākija, Polija
Kopā, no 28 ES dalībvalstīm Padziļinātās izpētes ziņojumi izstrādāti	13 dalībvalstīs
Nesabalansētības netika konstatētas	Somija
Pastāv makroekonomiskās nesabalansētības	Vācija, Īrija, Spānija, Nīderlande, Slovēnija un Zviedrija
Pastāv pārmērīgas makroekonomiskās nesabalansētības	Bulgārija, Francija, Horvātija, Itālija, Portugāle un Kipra
Atrodas finansiālās atbalsta programmas ietvaros	Grieķija

Līdz šim ziņojumā to valstu skaits, kurām veica padziļināto izpēti, katru gadu pieaug. Pārmaiņu pamatā ir novērotais progress nesabalansētības mazināšanā. Tostarp, uzlabošanās it īpaši tika novērota darba tirgū un tekošā konta bilancē. Lai gan, Eiropas Komisija atzīmē, ka izmaiņas norit lēni, kas, savukārt, nozīmē, ka daudzās dalībvalstīs nesabalansētības riska līmenis būtiski nav sarucis, bet joprojām saglabājas. Pērn Igaunija kļuva par pirmo Baltijas dalībvalsti, kurā tika veikta padziļināta izpēte, bet makroekonomiska nesabalansētība ziņojumā netika konstatēta. Tālab, neskatoties uz to, ka šī gada ziņojumā Igaunijai ir trīs brīdinošie rādītāji, kas pārkāpj noteikto sliekšni, Igaunija vairs neatrodas starp tām trīspadsmit dalībvalstīm, kurās tika veikta padziļināta izpēte.

¹⁵ <http://ec.europa.eu/>

1.45. att. Agrās brīdināšanas rādītāju skaits, kas pārsniedz noteikto sliekšni, dinamika pa valstīm

Eiropas Komisija pievērš īpašu uzmanību eirozonas valstu tekošā konta pārpalikumam, proti, gada griezumā tekošā konta pārpalikums 2015.gadā palielinājās par 0,1% punktu, sasniedzot 3,3% 2016.gadā. Tas norāda uz nepietiekamu iekšzemes pieprasījumu, ko vājina zema inflācija, it īpaši tas attiecas uz Vāciju, Dāniju un Nīderlandi, kur ir lielākais tekošā konta pārpalikums. Šajās valstīs attiecīgi ir arī lielākās neto starptautisko investīciju pozīcijas. Līdz ar to pastāv iespēja, ka šajās atsevišķajās ļoti attīstītajās Eiropas valstīs, joprojām palielināsies uzkrājumu līmenis. Taču citās eirozonas valstīs situācija ir pretēja, proti, neto starptautiskā investīciju pozīcija ir negatīva. Un līdz ar to, ja, it sevišķi, Vācijā, Nīderlandē un Dānijā netiek samazinātas neto starptautisko investīciju pozīcijas, tas var radīt asimetrisku stāvokli starp vienotās valūtas zonas tautsaimniecībām.

1.3.3. Latvijas ekonomiskās situācijas novērtējums 2017.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā

Lai arī Padziļinātā izpētes ziņojuma izstrāde Latvijai līdz šim netika ierosināta, tomēr Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma rezultāti norāda uz atsevišķu rādītāju mērķlīmeņu neievērošanu.

Latvija, saskaņā ar 2017.gada Agrās brīdināšanas mehānisma pamata rādītāju datiem, pārsniedza trīs nesabalansētības rādītājus – tie ir tādi paši kā 2016. gada ziņojumā. No tiem ir divi ārējie, un viens iekšzemes nesabalansētības rādītājs. Starp ārējiem nesabalansētības rādītājiem ir neto starptautisko investīciju pozīcija un nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss. Savukārt, iekšējās nesabalansētības rādītājs, kas joprojām tiek pārsniegts, ir bezdarba līmenis, kuru rēķina kā vidējo trīs gadu vidējo rādītāju, t.i., no 2013. – 2015.gadam ieskaitot.

1.6. tabula. Agrās brīdināšanas mehānisma rādītāju dinamika Latvijā¹⁶

			Robežvērtības	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ārējās nelīdzsvarotības un konkurētspēja	Tekošā konta bilance (% no IKP)	3 gadu vidējais rādītājs	-67%	-8.4	-0.8	2.2	-1.6	-3.2	-2.8	-1.8	-0.4
	Neto starptautisko investīciju pozīcija (% no IKP)		-35%	-82.7	-81.9	-74.4	67.4	-66.4	-64.3	-62.5	-58.2
	Reālais efektīvais valūtas kurss - 42 tirdzniecības partneri, SPCI deflators	procentuālās izmaiņas 3 gadu laikā	±5 %	23,4	6,7	-2,5	-8,6	-1,7	0,2	3,1	5,3
	Eksporta tirgus daļa - % no pasaules eksporta	procentuālās izmaiņas 5 gadu laikā	-6%	52.8	22.0	27,1	8,7	6,6	9,4	10,5	6,3
	Nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss (2010=100)	procentuālās izmaiņas 3 gadu laikā	9%	37.3	-2.3	-19,6	-6,9	7,8	15,6	16,0	15,9
Iekšējās nelīdzsvarotības	Mājokļu cenu indekss (2010=100), gada izmaiņas procentos		6%	-34.9	-8.7	4,1	-0,4	6,6	4,2	-2,7	7,5
	Privātā sektora kredītplūsma, % no IKP, konsolidēta		0.1	-8.6	2.5	-2,0	-2,1	0,9	-11,8	0,7	-
	Privātā sektora konsolidētais parāds, % no IKP		1.3	125.4	134.0	115,6	98,1	92,7	96,3	88,8	-
	Vispārējās valdības parāds, % no IKP		60%	36.6	47.4	42,8	41,3	39,1	40,7	36,3	40,1
	Bezdarba līmenis	3 gadu vidējais rādītājs	10%	10,4	14,9	17,7	16,9	14,4	12,6	10,9	10,1
	Finanšu sektora saistības kopā (% izmaiņas gadā)		16,5 %	-9,2	-0,3	-4,1	5,2	5,2	10,4	12,2	-
Jaunievieštie nodarbinātības rādītāji	Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars — procentos no visiem iedzīvotājiem, vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem	(3 gadu izmaiņas procentu punktos)	-0,2 %	2,5	0,4	-1,4	0,9	1,0	1,8	1,3	2,3
	Ilgttermiņa bezdarba līmenis — procentos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem	(3 gadu izmaiņas procentu punktos)	0,5 %	2,1	7,2	6,9	3,3	-3,0	-4,1	-3,3	-1,7
	Jauniešu bezdarba līmenis — procentos no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem	(3 gadu izmaiņas procentu punktos)	2%	19,7	25,6	17,4	-4,8	-13,0	-11,4	-12,2	-5,9

ar "-" apzīmēti dati, kas vēl nav pieejami

Kā viens no svarīgākajiem rādītājiem arī citu Eiropas valstu kontekstā, kura robežvērtību Latvija sistemātiski neievēro, ir neto starptautiskā investīciju pozīcija. Jāatzīmē, ka rādītāja robežvērtības pārsniegšana iepriekšējos periodos nekļuva par iemeslu Latvijas iekļaušanai padziļinātās izpētes procedūrā, galvenokārt pateicoties rādītāja pozitīvai dinamikai (pakāpenisku tuvošanos noteiktajam mērķa rādītājam). Pie tam, ļoti liela daļa no negatīva starptautiskās investīciju bilance veidojas, pateicoties tiešām ārvalstu investīcijām mūsu tautsaimniecībā.

Otrs rādītājs, kura noteikto robežvērtību Latvija pārsniedza 2016.gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros, bija nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss. 2013.–2015.gadā nominālās vienības darbaspēka izmaksas Latvijā pakāpeniski pieauga, pārsniedzot makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūrā noteikto indikatīvo robežvērtību. Neraugoties uz to, ka 2017.gada ziņojuma ietvaros nominālās darbaspēka vienības izmaksu indekss Latvijā sasniedza 16,0% atzīmi, izvērstā situācijas analīze, kā arī tas, ka Latvijas darbaspēka izmaksu izmaiņas kopumā atbilst izmaiņām

¹⁶ 2017. gada ziņojums par valsti – Latvija, indikatīvi tabula tiek papildināta ar 2016.gada datiem, lai aplūkotu iespējamās izmaiņas nākošā gada ziņojumā

galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, proti, Lietuvā un Igaunijā, padziļinātās izpētes ziņojuma izstrāde netika uzsākta. Aktuālākie Eurostat dati liecina, ka nominālā darbaspēka vienības izmaksu indeksa pieaugumu var sagaidīt arī nākamā ziņojuma ietvaros, taču ar zemāku pieauguma tempu.

Trešais rādītājs, kura robežvērtību Latvija pārsniedza iepriekšējos periodos, ir trīs gadu vidējais bezdarba līmenis. Procedūras ietvaros attiecīgajam rādītājam ir noteikts 10% sliekšnis. Aktuālākā ziņojuma dati liecina par pozitīvu rādītāja dinamiku – trīs gadu vidējais bezdarba līmenis turpina samazināties jau piekto gadu pēc kārtas, un 2017.gada ziņojuma ietvaros tas ir sarucis līdz 10,9%.

Taču agrās Brīdināšanas mehānisma ietvaros 2018.gadā tiks analizēti dati arī par 2016.gadu. Aktuālie dati liecina, ka Latvija pārkāps noteiktos sliekšņu piecos rādītājos: trīs iepriekš minētos, un pirmo reizi nominālā darbaspēka vienības izmaksu indeksa un mājokļu cenu indeksa rādītājus.

Reālo efektīvo valūtas kursu ietekmēt dalībvalsts ar tai pieejamiem instrumentiem nevar, bet visdrīzāk to var ietekmēt Eiropas Centrālā banka, lemjot par nepieciešamām *euro* valūtas kursa korekcijām, lai eirozonas valstīm uzlabot eksporta nosacījumus.

Toties mājokļu cenu indekss, kas 2016.gadā pieauga par 7,5% pretstatā kritumam -2,8% gadu iepriekš, pārsniegs pieļaujamo sliekšni. Tam par iemeslu ir zemā bāze, pamatojoties uz kuras indekss tiek rēķināts. Proti, 2009.gadā mājokļu cenu indekss samazinājās par 34,9%, bet nākamajā gadā vēl par 8,7%. Kopš 2010.gada indeksa pieaugums tikai daļēji ir kompensējis kritumu.

Jāatzīmē, ka Eiropas Komisija, lemjot par padziļinātās izpētes veikšanu, cita starpā ņēma vērā rādītāja izmaiņas Latvijas galvenajās tirdzniecības partnervalstīs – Lietuvā un Igaunijā. Abās kaimiņvalstīs mājokļu cenu indeksa pieaugumam tendence ir samazināties: 2016.gadā Lietuvā tā bija 4,4%, bet gadu iepriekš 4,6% un attiecīgi Igaunijā - 3,9% un 6,9% 2015.gadā

Eiropas Komisija pieņem lēmumu par Padziļinātās izpētes ziņojuma izstrādi balstoties uz rādītāju analīzi, vērtējot to iemeslus, struktūru un tendences. Tomēr, pamatojoties uz aktuālo makroekonomikas nesabalansētību rādītāju prognozi, ir jāpieļauj, ka 2018.gadā var tik lemts par Padziļinātās izpētes ziņojuma izstrādi.

1.4. Makroekonomiskās attīstības scenārijs

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs 2017.-2020.gadam izstrādāts 2017.gada jūlijā, ņemot vērā 2017.gada 1.ceturkšņa IKP datus un līdz 2017.gada jūlijam pieejamos īstermiņa makroekonomiskos rādītājus. Izstrādātās makroekonomisko rādītāju prognozes ir saskaņotas ar Latvijas Banku un Ekonomikas ministriju, parakstot vienošanās protokolu, un tās 4.augustā ir apstiprinājusi Fiskālās disciplīnas padome. Izstrādājot prognozes, Finanšu ministrija ir konsultējusies ar Starptautiskā Valūtas fonda un Eiropas Komisijas ekspertiem.

Salīdzinājumā ar Stabilitātes programmu 2017. – 2020.gadam, kas tika izstrādāta š.g. februārī, Latvijas IKP izaugsmes prognozes ir paaugstinātas, galvenokārt straujāka nekā gaidīts investīciju pieauguma dēļ. Arī inflācijas prognozes ir nedaudz koriģētas uz augšu, pieaugot iekšējo faktoru nozīmei. Savukārt nodarbinātības pieauguma prognozes ir saglabātas nemainīgas. Citu rādītāju prognozes ir precizētas, ņemot vērā aktuālos statistikas datus.

1.7. tabula. Makroekonomisko prognožu kopsavilkums

	2016	2017	2018	2019	2020
	<i>fakts</i>	<i>prognoze</i>	<i>prognoze</i>	<i>prognoze</i>	<i>prognoze</i>
IKP, milj. <i>euro</i>	25021	26676	28359	29977	31663
pieaugums faktiskajās cenās, %	2,7	6,6	6,3	5,7	5,6
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,0	3,7	3,4	3,2	3,2
IKP deflators (gads pret gadu), %	0,7	2,8	2,8	2,4	2,3
Patēriņu cenu indeksa pieaugums, %	0,1	2,8	2,8	2,4	2,1
Tautsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējā bruto darba samaksa, <i>euro</i>	859	915	970	1021	1072
pieaugums faktiskajās cenās, %	5,0	6,5	6,0	5,3	5,0
pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,9	3,6	3,3	2,9	2,9
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumiem)	893	893	893	893	893
pieaugums, %	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	9,6	8,9	8,2	7,7	7,2

Makroekonomiskās attīstības scenārijs balstās uz EK 2017.gada pavasara prognožu tehniskajiem pieņēmumiem par naftas cenu attīstību un Latvijas tirdzniecības partnervalstu ekonomisko attīstību. Atbilstoši EK scenārijam, ekonomiskā izaugsme 2017.gadā un 2018.gadā pirmo reizi ir gaidāma visās ES valstīs un tiek prognozēts, ka šajos gados ES IKP kopumā pieaugs par 1,9%. ES labos rādītājus arī veicinās ekonomiskā aktivitāte pārējā pasaulē, kā arī iekšzemes pieprasījuma pieaugums. Pēc EK prognozēm, izaugsme pārējā pasaulē paātrināsies no 3,7% 2017.gadā līdz 3,9% 2018.gadā, tajā skaitā ASV ekonomika 2017. un 2018.gadā augs attiecīgi par 2,2% un 2,3%, Ķīnas ekonomika - par 6,6% un 6,3%, un Krievijas ekonomika – par 1,2% un 1,4%.

Pasaules pieprasījuma un piedāvājuma dinamikai ir labvēlīgas arī stabilas izejvielu cenas un zemas procentu likmes, kas veicinās globālās tirdzniecības attīstību. EK savās prognozēs pieņēma, ka 2017.gadā vidējā naftas cena būs 55,5 dolāri par *Brent* jēlnaftas barelu un 2018.gadā tā palielināsies līdz 55,9 dolāriem, savukārt EUR/USD kurss 2017. un 2018.gadā saglabāsies stabils un būs 1,06. Turklāt procentu likmes tiek prognozētas stabilas un zemas, īstermiņa likmēm saglabājoties negatīvām -0,3% un -0,2% attiecīgi 2017.gadā un 2018.gadā.

1.4.1. Iekšzemes kopprodukts

Atbilstoši Finanšu ministrijas prognozēm, Latvijas IKP salīdzināmās cenās 2017.gadā palielināsies par 3,7%, pateicoties straujai izaugsmei gada pirmajā pusē, ko lielā mērā noteica straujāka nekā gaidīts privātā patēriņa izaugsme (prognoze palielināta par 1,7 procentpunktiem līdz 4,8%), kā arī investīciju pieaugums (prognoze palielināta par 6,2 procentpunktiem līdz 11,4%). Sagaidāms, ka arī otrajā pusgadā turpināsies investīciju pieaugums, kas ir saistīts ar ES fondu apguves aktivitātes atjaunošanos. Paredzams, ka nākamajos gados izaugsme būs mērenāka, jo nav gaidāms tik straujš investīciju pieaugums, kāds sekoja pēc krasā investīciju krituma 2016.gadā. Tāpēc IKP 2018.gadā palielināsies par 3,4% un tad 2019. un 2020.gadā pieaugums nostabilizēsies 3,2% līmenī, kas ir tuvu ekonomikas izaugsmes potenciālam. Salīdzinot ar Latvijas Stabilitātes programmu 2017.-2020.gadam, IKP pieauguma prognozes 2017.gadam ir palielinātas par 0,5 procentpunktiem, bet nākamajiem gadiem ir atstātas bez nozīmīgām izmaiņām.

**1.8. tabula. IKP izlietojums
(pieauguma tempi 2010.gada cenās, % pret iepriekšējo periodu)**

	2016	2017p	2018p	2019p	2020p
IKP	2,0	3,7	3,4	3,2	3,2
Privātais patēriņš	3,4	4,8	3,1	3,1	2,7
Sabiedriskais patēriņš	2,7	3,1	4,2	3,2	3,4
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-11,7	11,4	8,4	7,1	6,7
Preču un pakalpojumu eksports	2,8	6,1	3,7	4,1	4,1
Preču un pakalpojumu imports	4,6	5,4	5,0	3,9	4,7

IKP izaugsmi lielā mērā balstīs privātais patēriņš, jo vidējās darba samaksas pieaugums vidējā termiņā būs relatīvi augsts – virs 5% gadā, 2017. un 2018. gadā pat sasniedzot attiecīgi 6,5% un 6% pieaugumu. To noteiks gan gaidāmās minimālās algas pieaugums no 380 līdz 430 *euro*, gan ekonomikas izaugsme kopumā. Vidējās algas pieaugums pēdējos gados ir pārsniedzis produktivitātes kāpumu, tomēr līdz ar straujāku ekonomikas izaugsmi tas nākamgad būs tuvs produktivitātes pieaugumam, bet vidējā termiņā augs nedaudz lēnāk nekā produktivitāte.

Investīcijas pēc 2016.gada 11,7% krituma (salīdzināmajās cenās) būs ar pozitīvu pieaugumu, lielā mērā pateicoties straujākai ES fondu projektu realizācijai nekā iepriekšējā gadā. Sākot ar 2017.gadu, jūtama būs arī uzņēmumu kreditēšanas attīstība, kas dos papildus stimulu investīciju pieaugumā. 2017.gadā investīciju pieaugums tiek prognozēts 11,4% apmērā, 2018.gadā - 8,4%, 2019.gadā 7,1% un 2020.gadā - 6,7% apmērā.

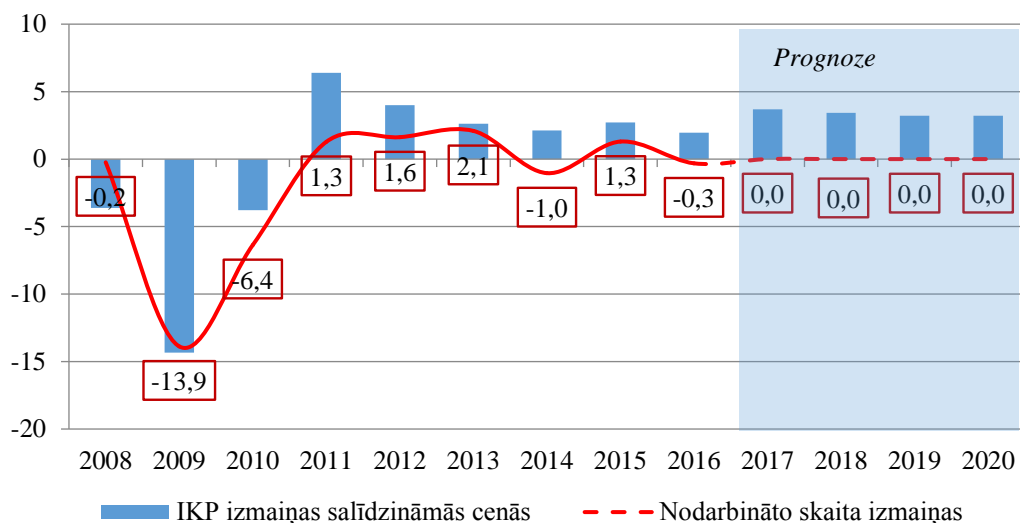
Arī eksports pēc Krievijas sankciju ieviešanas noteiktām pārtikas precēm un pasaules izejvielu cenu krituma būs stabilizējies un uzrādīs jūtamu pieaugumu, 2017.gadā palielinoties par 6,1%, bet nākamajos gados eksporta pieauguma temps mazināsies, atgriežoties pie mērenākiem tempiem ap 4% vidējā termiņā. Savukārt importu veicinās iekšzemes pieprasījuma pieaugums, tai skaitā vienreizēji lieli iepirkumi, kā piemēram *AirBaltic* lidmašīnas, un sākot ar 2018.gadu nedaudz pasliktināsies tekošā konta bilance, tomēr tekošā konta deficīts nepārsniegs 3% no IKP.

1.4.2. Nodarbinātība un bezdarbs

Pēc ekonomiskās krīzes pārvarēšanas un izaugsmes atjaunošanās, situācija Latvijas darba tirgū ir būtiski uzlabojusies. Kopš krīzes darba tirgū augstākā punkta 2010.gadā ekonomikā nodarbināto iedzīvotāju skaits laikā līdz 2016.gadam ir paaugstinājies par 5,0%, tomēr pēdējos gados nodarbinātības pieauguma tempi kļuvuši ievērojami lēnāki un pēdējos gados pat apstājušies.

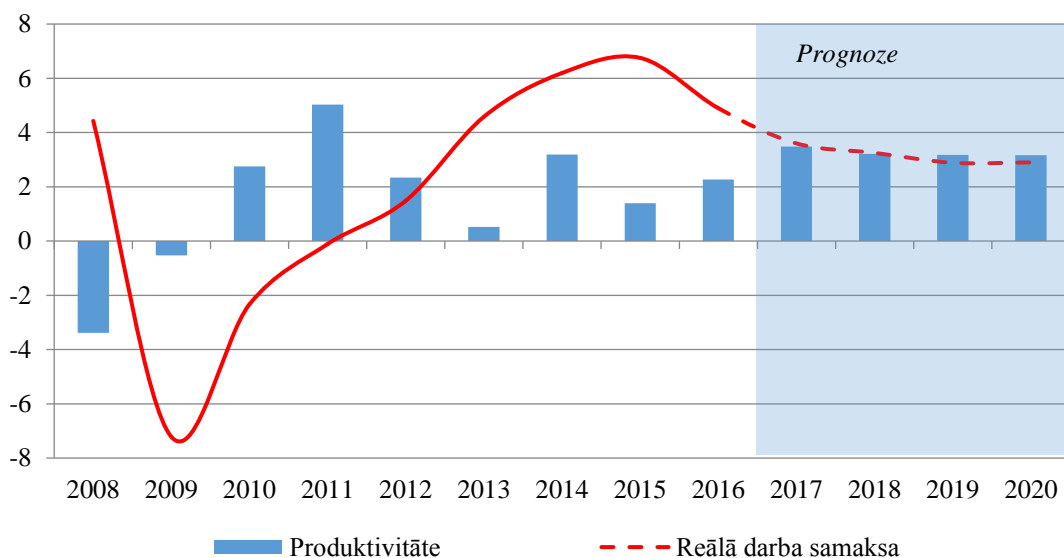
Nodarbinātības pieauguma mazināšanās un nelielais nodarbināto skaita samazinājums tieši pēdējos divos gados ir saistīts gan ar ekonomiskās izaugsmes bremsēšanos 2016.gadā, gan sarūkošo darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaitu. Laikā kopš 2010.gada iedzīvotāju skaits 15-74 gadu vecumā ir samazinājies kopumā par 11,3% jeb vidēji par 2% gadā un turpina samazināties. Attiecīgi arī vidējā termiņā stāvokli Latvijas darba tirgū būtiski ietekmēs demogrāfiskā situācija un atbilstošas kvalifikācijas vai atalgojuma līmeņa darbinieku nepietiekamais piedāvājums.

Dzimstības samazināšanās pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados nozīmē to, ka tuvākajos gados darba tirgū ienāks mazāk cilvēku nekā to atstās. Papildus tam, pēdējos gados bezdarba līmenis salīdzinājumā ar krīzes augstāko punktu ir būtiski samazinājies un darba tirgū pieprasītākie darba meklētāji jau ir atraduši darbu, līdz ar to nodarbināto skaita pieauguma iespējas jau praktiski ir izsmeltas.

1.46. att. Nodarbināto skaita un IKP izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu

Šo faktoru ietekmē izaugsmi tuvākajos gados noteiks produktivitātes un kapitāla pieaugums, bet nodarbinātības pieauguma ietekme netiek prognozēta. Atbilstoši Finanšu ministrijas prognozēm, nodarbināto skaits tautsaimniecībā vidējā termiņā saglabāsies stabils, nodarbināto cilvēku skaitam veidojot aptuveni 893 tūkstošus. Neskatoties uz stagnējošo nodarbināto skaitu, bezdarba līmenis turpinās pakāpeniski samazināties, tam noslīdot no 8,9% 2017.gadā līdz 7,2% 2020.gadā. Vēl tālāku bezdarba līmeņa samazināšanos ierobežos iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, kad darbu meklēs vai strādās arvien lielāka daļa no 15-74 gadus vecajiem iedzīvotājiem.

1.47. att. Produktivitātes un reālās darba samaksas izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu

Kopš 2013.gada reālās darba samaksas kāpums ir ievērojami pārsniedzis produktivitātes pieaugumu. Šāda situācija bija saistīta ar tautsaimniecības straujo izaugsmi pirmajos gados pēc krīzes, kad uzlabojās uzņēmumu finanšu rādītāji un radās resursi algu paaugstināšanai nākamajos gados, minimālās darba algas straujo paaugstināšanu 2014. un 2015.gadā, kā arī ļoti zemu inflāciju, kas vēl papildus veicināja reālās darba samaksas straujāku pieaugumu. 2017.gada pirmajā pusē, neskatoties uz darba samaksas pieauguma paātrināšanos, reālās algas pieaugums jau ir bijis vairs tikai nenozīmīgi augstāks par produktivitātes pieaugumu, un

sagaidāms, ka arī vidējā termiņā šie pieauguma tempi būs sabalansēti, darba samaksas pieaugumu nosakot ekonomikas izaugsmei un produktivitātes kāpumam.

1.4.3. Inflācija

Salīdzinājumā ar Stabilitātes programmu 2017. – 2020.gadam tiek prognozēts, ka vidējā gada inflācija gan 2017., gan 2018.gadam ir 2,8%, kas ir attiecīgi par 0,5 un 0,8 procentpunktiem vairāk nekā tika prognozēts iepriekš. Viens no galvenajiem faktoriem patēriņa cenu prognožu pārskatīšanai 2017.gadā bija saistīts ar būtiski straujāku pārtikas produktu cenu kāpumu. Lai arī bija sagaidāms, kā pārtikas cenas 2017.gadā pieaugs, tomēr piena produktu un dārzeņu cenu kāpums š.g pirmajā pusgadā bija ievērojami straujāks nekā iepriekš prognozēts, izskaidrojot pusi no pārtikas cenu pieauguma, kas š.g. pirmajos astoņos mēnešos sasniedza 6,3%. Savukārt, patēriņa cenu prognožu pārskatīšana 2018.gadā un turpmākajos gados ir saistīta ar plānoto akcīzes nodokļa palielinājumu degvielai, cigaretēm un alkoholiskajiem dzērieniem. Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes š.g. februārī, bija zināms par akcīzes nodokļa likmju celšanu cigaretēm un alkoholiskajiem dzērieniem 2018.gadā. Taču nodokļu politikas reformas ietvaros tika palielinātas iepriekš prognozētās akcīzes nodokļu likmes cigaretēm un alkoholam. Papildus tam, tika palielinātas akcīzes nodokļa likmes arī naftas produktiem 2018. un 2020.gadam, kamēr Stabilitātes programmā 2017. – 2020.gadam paaugstināt akcīzes nodokļa likmes naftas produktiem nebija paredzēts.

Kopumā, jāsecina, ka no 2017.gada ir atsācies patēriņa cenu pieaugums, jo **inflāciju** atšķirībā no iepriekšējiem gadiem vairs neietekmēs sarūkošās energoresursu cenas. Nākamajos gados cenu dinamiku galvenokārt noteiks iekšējie ekonomiskie procesi. Proti, augošā darba samaksa un nodarbināto skaita pieaugums veicinās patēriņa pieaugumu, kas, savukārt, veidos pakalpojumu cenu kāpumu. Vidējā gada inflācija 2017. un 2018.gadā tiek prognozēta 2,8% līmenī, bet nākamajos gados tā pakāpeniski samazināsies līdz 2,4% 2019.gadā un 2,1% 2020.gadā.

1.4.5. Makroekonomiskā scenārija riski

Makroekonomiskās attīstības vidējā termiņa scenārija pamatā ir konservatīvi pieņēmumi par ārējā un iekšējā pieprasījuma pieaugumu, un īstermiņa periodam izaugsmes riski ir vairāk augšupvērsti. Tajā pašā laikā vidējā termiņā pozitīvie un negatīvie riski ir sabalansēti.

Starp pozitīvajiem riskiem var minēt uzņēmējdarbības kreditēšanas atvēršanos. Pēc 2007.-2009.gada krīzes Latvijas ekonomikas izaugsmes atjaunošanās notika, kreditēšanai saglabājoties zemā līmenī. Jau 2016.gadā rezidentu uzņēmumiem izsniegto kredītu kopējais apjoms sāka palielināties un šī tendence turpināsies nākamajos gados. Tas veicinātu investīcijas, kas papildus straujākai ES fondu ieplūdei dos papildus stimulus ekonomikai. Arī straujāka, nekā prognozēts, ekonomiskās situācijas uzlabošanās ES un Latvijas tirdzniecības partnervalstīs var veicināt straujāku eksporta pieaugumu. Stabils izejvielu cenas, aktīvāka starptautiskā tirdzniecība rada labas iespējas Latvijas eksportētājiem nostiprināties esošajos tirgos un atrast jaunus.

Savukārt negatīvie riski vairāk ir mazāk izteikti nekā pozitīvie, tomēr realizējoties var būtiski ietekmēt Latvijas attīstību vidējā termiņā. Nozīmīgākais ir ilgstoši zems investīciju līmenis, kas kopā ar lēnāku nekā plānots ES fondu apguvi var mazināt ekonomikas potenciālo izaugsmi, radot strukturālas problēmas nākotnē. Turklāt produktivitātes pieaugumam neatbilstošs algu kāpums var ietekmēt Latvijas uzņēmumu konkurētspēju.

Arī ģeopolitiskā nenoteiktība reģionā saglabājas liela, kas saistīts gan ar Lielbritānijas izstāšanos no ES, gan Krievijas ekonomikas izaugsmes bremzēšanos, ES un ASV pagarinot Krievijai noteikto sankciju darbību. Kopumā negatīvie riski ir zemāki un to ietekme pagaidām

arī ir vērtējama kā mazāka. Tomēr tie var būtiski samazināt gan vietējās, gan ārvalstu investīcijas reģionā, vājinot Latvijas ekonomikas izaugsmi gan īstermiņā, gan mazinot izaugsmes potenciālu vidējā termiņā un ilgtermiņā.

1.5. Jūtīguma analīze

Ņemot vērā iespējamus pozitīvos un negatīvos riskus ekonomikas izaugsmei, Finanšu ministrija ir izstrādājusi divus alternatīvus ekonomikas attīstības scenārijus 2017.-2020.gadiem, kad realizētos viens vai vairāki no iepriekšminētajiem riskiem. Šajos scenārijos ir modelēta šo risku realizēšanās ietekme uz dažādiem makroekonomiskajiem rādītājiem un budžeta ieņēmumiem.

1.5.1. Optimistiskais scenārijs

Optimistiskais scenārijs paredz straujāku IKP izaugsmi jau 2017.gadā, kam pamatā ir šā gada pirmajā pusgadā novērotā labā IKP izaugsme, pateicoties spēcīgi augošajam ārējam pieprasījumam, kā arī straujākam investīciju pieaugumam. Līdz ar to tas var dot labu bāzi tālākai ekonomiskajai attīstībai, tai skaitā kreditēšanai. Pieaugot izsniegto kredītu apjomam, tas kopā ar straujāku ES fondu apguvi veicinās straujāku investīciju pieaugumu (vidēji par 2,2 procentpunktiem straujāk nekā bāzes scenārijā). Šis scenārijs paredz arī straujāku privātā patēriņa pieaugumu nekā bāzes scenārijā (par aptuveni 0,7 procentpunktiem), pamatojoties uz ilgstoši augstiem algu pieaugumiem, kas rada iedzīvotājiem stabilitātes sajūtu un vēlmi tērēt. Scenārijs paredz, ka Latvijas eksportētāji nostiprināsies esošajos tirgos un spēs atrast jaunus, kam pamatā būs labāka ekonomiskā attīstība Latvijas tirdzniecības partnervalstīs, kā arī izdevīgāks *euro* kurss, pateicoties ASV stingrākai monetārajai politikai. Atbilstoši optimistiskajam scenārijam IKP izaugsme 2018.gadā būtu par 0,6 procentpunktiem augstāka un sasniegtu 4%, vēlāk IKP pieaugtu par 3,7% 2019.gadā un 3,4% 2020.gadā.

1.9. tabula. Optimistiskais makroekonomisko rādītāju attīstības scenārijs

	Optimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. <i>euro</i>	26931	28920	30754	32650	254	561	777	987
pieaugums faktiskajās cenās,%	7,6	7,4	6,3	6,2	1,0	1,1	0,6	0,5
pieaugums salīdzināmās cenās,%	4,0	4,0	3,7	3,4	0,3	0,6	0,5	0,2
PCI (gads pret gadu),%	3,0	3,3	2,6	2,3	0,2	0,6	0,2	0,2
Tautsaimniecībā nodarbināto mēn. vid. bruto darba samaksa, <i>euro</i>	928	997	1060	1113	13	28	39	41
pieaugums faktiskajās cenās,%	8,0	7,5	6,3	5,0	1,5	1,5	1,0	0,0
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumam)	893	894	895	896	0	1	2	3
pieaugums,%	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
Bezdarba līmenis (gada vidējais),% no ekon. aktīviem iedzīv.	8,9	8,0	7,6	7,1	0,0	-0,2	-0,1	-0,1
Preču un pakalpojuma eksporta pieaugums faktiskajās cenās,%	9,7	7,2	7,7	7,7	0,5	0,4	0,5	0,5
Preču un pakalpojuma importa pieaugums faktiskajās cenās,%	6,5	4,1	4,6	4,6	0,4	0,4	0,4	0,4

Ietekme uz budžetu un parāda apkalpošanu. Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, kopbudžeta nodokļu ieņēmumi un valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi palielinātos par 168,9 milj. *euro* jeb 0,6% no IKP 2018.gadā salīdzinājumā ar bāzes scenāriju. Savukārt 2019. un 2020.gadā tie būtu attiecīgi par 228,4 milj. *euro* jeb 0,7% no IKP un 289,0 milj. *euro* jeb 0,9% no IKP augstāki nekā bāzes scenārijā.

Izpildoties optimistiskajam scenārijam, vairāk kā puse no kopbudžeta nodokļu ieņēmuma pieauguma būtu attiecināma uz valsts pamatbudžetu. Attiecīgi valsts pamatbudžeta nodokļu ieņēmumi, salīdzinot ar bāzes scenāriju, palielinātos par 82,5 milj. *euro* jeb 0,3% no IKP 2018.gadā, 114 milj. *euro* jeb 0,4% no IKP 2019.gadā un 150,2 milj. *euro* jeb 0,5% no IKP 2020.gadā.

Īstenojoties ekonomiskās attīstības optimistiskajam scenārijam un pieaugot nodokļu ieņēmumiem, uzlabotos valsts budžeta finansiālā bilance, kā rezultātā samazinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Mazāks aizņemšanās apjoms izraisītu ietaupījumu valsts parāda apkalpošanas (procentu) izdevumos. Optimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2018.gadā būtu par 0,2 milj. *euro* jeb 0,001% no IKP mazāki, 2019.gadā par 4,5 milj. *euro* jeb 0,015% no IKP un 2020.gadā attiecīgi par 11,5 milj. *euro* jeb 0,035% no IKP mazāki nekā bāzes scenārijā.

1.5.1. Pesimistiskais scenārijs

Pesimistiskais scenārijs paredz pesimistiskākus pieņēmumus par ārējās ekonomiskās vides attīstību un lēnāku ES fondu apguves tempu. Lai arī 2017.gads ir sācies ļoti labi, tomēr ES fondu apguves līmenis ir relatīvi zems. Tāpēc scenārijs paredz, ka sākot no 2018.gada līdz 2020.gadam fondu apguve ir par 20% mazāka nekā paredzēts pamata scenārijā. Turklāt investīcijas varētu bremsēt arī ārējie ekonomiskie un politiskie notikumi, kas negatīvi iespaidotu investoru noskaņojumu. Arī būvniecības nozares infrastruktūra un darbaspēka resursi var izrādīties nepietiekami, tādējādi kavējot investīcijas un straujāku ekonomisko attīstību.

Scenārijs paredz, ka var mazināties Latvijas eksportspēja, eksporta pieaugumam samazinoties par vidēji 1,2 procentpunktiem. To ietekmētu nelabvēlīgs *euro* kurss, kur *euro* vērtības pieaugums mazinātu pieprasījumu pēc Latvijas eksporta. Eksporta apjomu mazinās arī straujāka Krievijas kravu novirzīšana no Latvijas ostām uz Krievijas Baltijas jūras austrumkrasta ostām.

Atbilstoši pesimistiskajam scenārijam, bremsējoties ekonomiskajai izaugsmei un mazinoties ienākumiem no eksporta salīdzinājumā ar pamata scenāriju, arī nodarbināto darba samaksas pieaugums būtu par aptuveni 1 procentpunktu mazāks. Turklāt samazinātos arī nodarbināto skaits par aptuveni 0,5% gadā. Līdz ar to arī privātā patēriņa pieaugums visā prognožu periodā būtu par 0,5 procentpunktiem lēnāks nekā paredzēts pamata scenārijā.

Tādējādi jau 2018.gada sākumā IKP izaugsme sāktu bremsēties un izaugsme prognožu periodā būtu par 0,4 – 1,0 procentpunktiem zemāka nekā bāzes scenārijā, t.i., 2018.gadā IKP pieaugtu par 3% un 2020.gadā izaugsme samazinātos līdz 2%.

1.10. tabula. Pesimistiskais makroekonomisko rādītāju attīstības scenārijs

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. <i>euro</i>	26676	28206	29506	30811	0	-154	-471	-852
pieaugums faktiskajās cenās,%	6,6	5,7	4,6	4,4	0,0	-0,6	-1,1	-1,2
pieaugums salīdzināmās cenās,%	3,7	3,0	2,3	2,2	0,0	-0,4	-0,9	-1,0
PCI (gads pret gadu),%	2,8	2,8	2,3	2,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Tautsaimniecībā nodarbināto mēn. vid. bruto darba samaksa, <i>euro</i>	915	961	1001	1041	0	-9	-19	-30
pieaugums faktiskajās cenās,%	6,5	5,0	4,3	4,0	0,0	-1,0	-1,0	-1,0
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumam)	893	889	884	880	0	-4	-9	-13
pieaugums,%	0,0	-0,5	-0,5	-0,5	0,0	-0,5	-0,5	-0,5
Bezdarba līmenis (gada vidējais),% no ekon. aktīviem iedzīv.	8,9	8,8	8,8	8,7	0,0	0,6	1,1	1,6
Preču un pakalpojuma eksporta pieaugums faktiskajās cenās,%	9,3	6,0	5,9	5,6	0,0	-0,8	-1,3	-1,6
Preču un pakalpojuma importa pieaugums faktiskajās cenās,%	6,1	2,9	2,8	2,6	0,0	-0,8	-1,3	-1,6

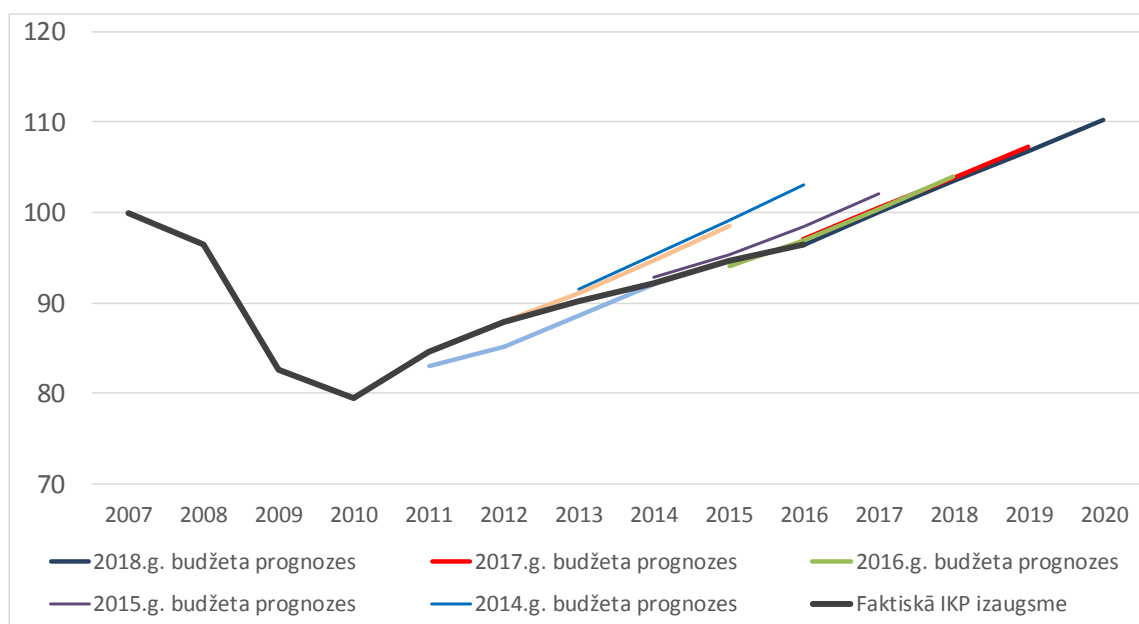
Ietekme uz budžetu un parāda apkalpošanu. Īstenojoties pesimistiskajam scenārijam, kopbudžeta nodokļu un valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi samazinātos par 46,3 milj. *euro* jeb 0,2% no IKP 2018.gadā salīdzinājumā ar bāzes scenāriju. Savukārt 2019. un 2020.gadā tie būtu attiecīgi par 138,3 milj. *euro* jeb 0,5% no IKP un 250,2 milj. *euro* jeb 0,8% no IKP zemāki nekā bāzes scenārijā.

Izpildoties pesimistiskajam scenārijam, vairāk kā puse no kopbudžeta nodokļu ieņēmuma samazinājuma būtu attiecināma uz valsts pamatbudžetu. Attiecīgi valsts pamatbudžeta nodokļu ieņēmumi, salīdzinot ar bāzes scenāriju, samazinātos par 22,6 milj. *euro* jeb 0,1% no IKP 2018.gadā, 69,0 milj. *euro* jeb 0,2% no IKP 2019.gadā un 129,6 milj. *euro* jeb 0,4% no IKP 2020.gadā.

Īstenojoties ekonomiskās attīstības pesimistiskajam scenārijam un samazinoties nodokļu ieņēmumiem, pieaugtu valsts budžeta deficīts, kā rezultātā palielinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Papildu aizņemšanās izraisītu valsts parāda apkalpošanas (procentu) izdevumu pieaugumu. Pesimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2019.gadā būtu par 1,2 milj. *euro* jeb 0,004% no IKP lielāki un 2020.gadā attiecīgi par 5,4 milj. *euro* jeb 0,017% no IKP lielāki nekā bāzes scenārijā.

1.6. Iepriekšējo makroekonomisko prognožu izvērtējums

Finanšu ministrijas makroekonomiskās prognozes budžeta vajadzībām tiek veidotas jūnijā, balstoties uz pēdējiem pieejamiem datiem, proti, 1.ceturkšņa IKP un citu rādītāju marta-aprīļa datiem. Prognozes tiek balstītas uz piesardzīgiem pieņēmumiem, ļaujot veidot arī piesardzīgu fiskālo politiku. Pēdējos trīs gadus Finanšu ministrijas prognozes kopumā ir atbildušas ekonomiskajam trendam.

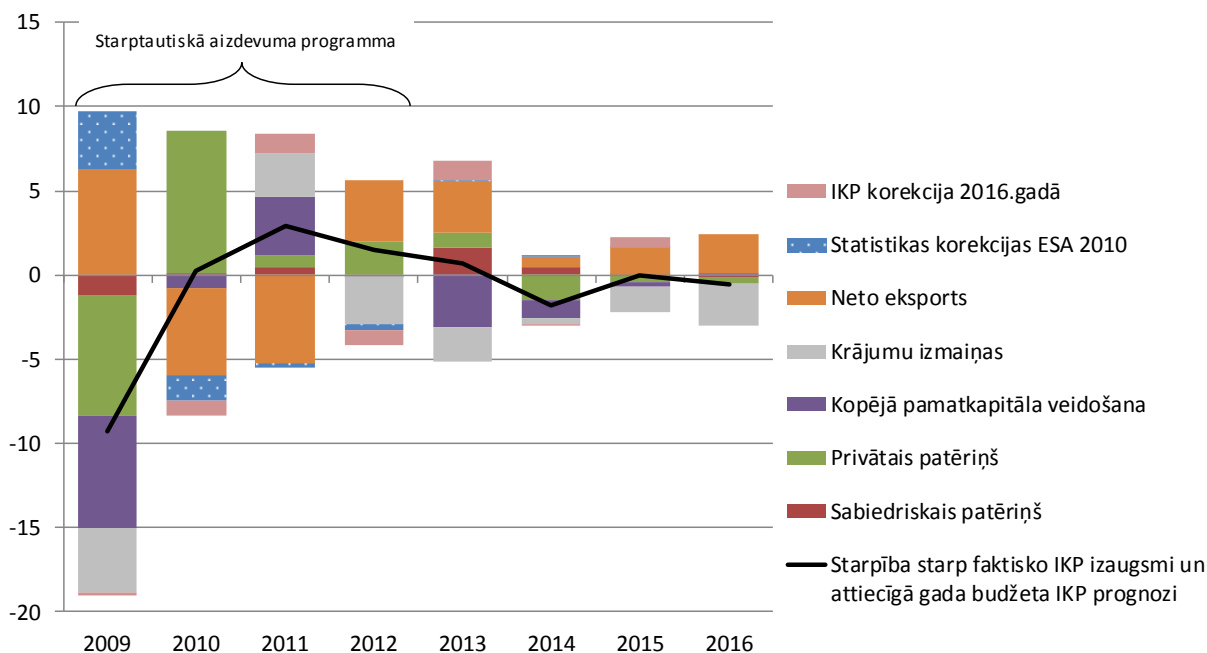
1.48. att. IKP vidēja termiņa prognozes un faktiskā izpilde, salīdzināmās cenās, 2007=100

Izvērtējot gadskārtējo valsts budžeta likumā ietverto vidēja termiņa IKP prognožu atbilstību faktiskajai IKP izaugsmei, var secināt, ka pēdējo divu gadu Finanšu ministrijas prognozes ir vidēji par 0,6 procentpunktiem zemākas nekā fakts. Kļūda galvenokārt ir saistīta ar nenoteiktību, ko uz Latvijas ekonomiku atstāja ģeopolitiskais saspīlējums starp ES un Krieviju, kā arī ar globālās ekonomikas lēnāku nekā gaidīts izaugsmi, kas bija saistīta ar pasaules tirgojamo preču cenu strauju kritumu, īpaši naftai.

Ļoti būtisks prognožu kļūdu cēlonis pēdējos divos gados ir krājumu izmaiņas, kas iekļauj ekonomiskajai darbībai nepieciešamos krājumus un arī statistisko kļūdu, kas rodas, CSP balansējot IKP kontus no ražošanas un izlietojuma puses. Tieši šī statistiskā novirze, kuras dinamika ir pilnīgi neprognozējama, pēdējos gados radīja lielākās prognožu kļūdas.

Vislielākās prognožu kļūdas bija laikā, kad 2009.g. Latvija un pasaule piedzīvoja ekonomisko un finanšu krīzi. Savukārt 2010.gada prognožu kļūda ir saistīta ar straujāku nekā prognozēts iekšējā patēriņa atkopšanos, kas sekojošos gados atgriezās pie normālā attīstība tempa.

Kļūdu neto eksporta prognozē radīja virkne notikumu ar neprognozējamām sekām uz starptautisko tirdzniecību: 2010.gadā saasinājās eirozonas parādu krīze, kad pastāvēja reāli atsevišķu eirozonas valstu maksātnespējas draudi, tad kopš 2014.gada to papildus ietekmēja vēl nepieredzēta pasaules ekonomikas reakcija uz zemām izejvielu cenām un eksporta kritumu uz Krieviju. Tomēr kopš 2012.gada ārējās tirdzniecības devums IKP izaugsmē bija pozitīvāks nekā sākotnēji prognozēts.

1.49. att. IKP salīdzināmās cenās faktiskā izaugsmes un attiecīgā gada gadskārtējā valsts budžeta likumā iekļautās IKP izaugsmes prognozes starpība pa IKP komponentēm, procentpunkti

Salīdzinājumā ar starptautisko institūciju prognozēm, jāsecina, ka Finanšu ministrijas prognožu tendences bija līdzīgas, piemēram, 2013. un 2014.gada IKP izaugsmes sabremzēšanos nenoproģnozēja neviena institūcija. Kopumā Finanšu ministrijas prognozes kopumā bija piesardzīgākas, kā arī precīzākas par starptautisko institūciju prognozēm, īpaši skatoties uz 2015. un 2016.gadu. Šī pieeja sevi ir attaisnojusi, jo faktiskā izaugsme bija vēl nedaudz zemāka, nekā sākotnēji prognozēts.

1.11. tabula. Finanšu ministrijas un starptautisko finanšu institūciju IKP pieauguma salīdzināmajās cenās (%) prognožu salīdzinājums¹⁷

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017p	2018p
Finanšu ministrija	-4,0	3,3	2,5	3,7	4,2	2,8	2,5	3,7	3,4
Eiropas Komisija	-4,0	3,3	2,5	3,6	4,0	2,9	2,8	3,2	3,5
Starptautiskais Valūtas fonds	-4,0	3,3	3,0	3,5	4,2	3,2	3,2	3,0	3,3
OECD						3,2	3,6	3,5	3,5
IKP izmaiņas, salīdzināmās cenās, faktiskie dati	-3,8	6,4	4,0	2,6	2,1	2,7	2,0		

Savukārt, sākot ar 2017.gadu Finanšu ministrijas prognozes ir augstākas, salīdzinot ar citām institūcijām, tomēr jāņem vērā, ka starptautisko institūciju prognozes tika veiktas stipri ātrāk nekā Finanšu ministrijas, balstoties uz IKP datiem par 2016.gadu un ātro novērtējumu par 2017.gada 1.ceturksni. Salīdzinājumam, š.g. septembra Latvijas Bankas prognozes paredz, ka IKP pieaugs par 4,2% un 3,8% attiecīgi 2017. un 2018.gadā.

Salīdzinot Finanšu ministrijas prognožu kļūdu veidošanās iemeslus, ir jāsecina, ka prognožu kļūdas ir saistītas ar ārējiem faktoriem, kuru dinamiku ir grūti prognozēt. Otrs

¹⁷ Tabulā ir atspoguļotas attiecīgā gada prognozes, kas izstrādātas vienu gadu iepriekš (T-1). Finanšu ministrijas prognozes ir attiecīgā gada budžeta prognozes, kas izstrādātas iepriekšējā gada jūnijā, izņemot 2011. un 2012., kā arī 2015. gada budžetus, kad iepriekšējā gada rudenī notika Saeimas vēlēšanas un prognozes tika sagatavotas vēlāk rudenī. OECD, SVF un EK prognozes ir abu institūciju iepriekšējā gadā publicētās ziemas/pavasara prognozes.

secinājums ir tas, ka prognozēm nav sistemātisku kļūdu, līdz ar to prognozēšanas process kopumā ir apmierinošs. No 2009.gada līdz 2012.gadam Latvija atradās starptautiskās aizdevumu programmas uzraudzībā un prognozes bija jāsaskaņo ar SVF un EK, līdz ar to prognozes neatšķīrās, bet pārējā laikā Finanšu ministrijas prognozes bija precīzākas.

Lai nodrošinātu augstu prognožu kvalitāti, Finanšu ministrija prognožu sagatavošanas procesā konsultējas ar Latvijas Bankas, Ekonomikas ministrijas, komercbanku, Eiropas Komisijas un Starptautiskā Valūtas fonda ekspertiem. Budžeta projekta sagatavošanai izstrādātās prognozes tiek saskaņotas ar Latvijas Banku un Ekonomikas ministriju, parakstot saskaņošanas protokolu. Papildus tam, Finanšu ministrija ir noslēgusi vienošanos ar Fiskālās disciplīnas padomi, atbilstoši kurai Finanšu ministrijas divreiz gadā sagatavotajām makroekonomisko rādītāju prognozēm ir nepieciešams saņemt Fiskālās disciplīnas padomes apstiprinājumu.